

PROGRAM FÖR CITY

2022 06 09

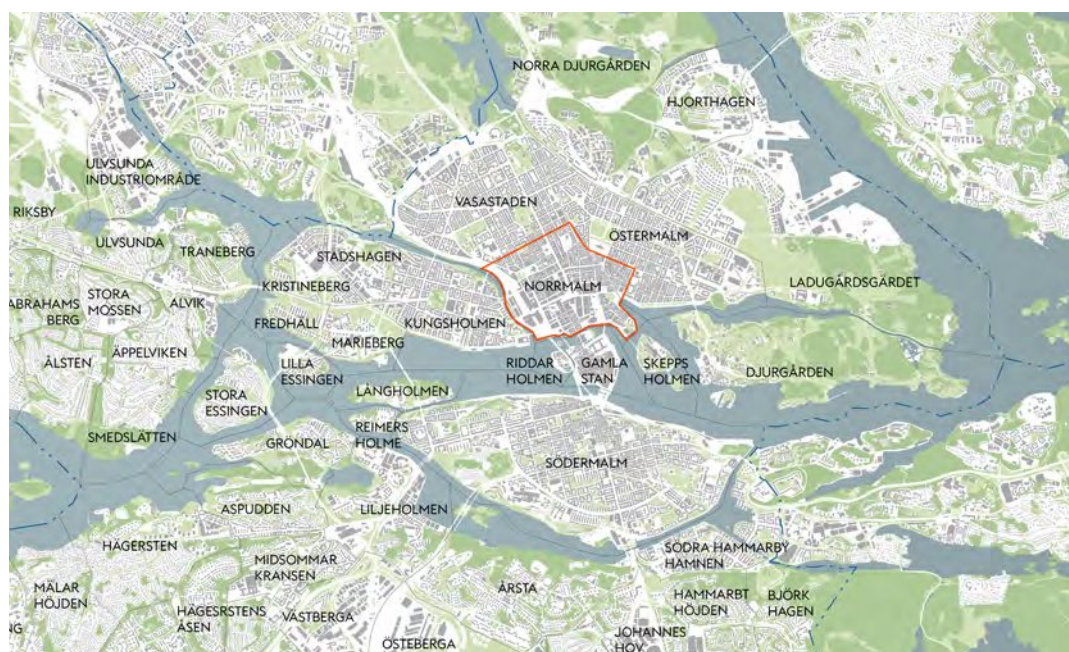
Uppdraget

Kommunfullmäktige gav den 15 oktober 2012 (§ 14) stadsbyggnads-, trafik- och exploateringsnämnderna i uppdrag att implementera Stockholms stads Vision för City 2030. Trafiknämnden fick i uppdrag att ta fram en trafik- och gatumiljöplan, stadsbyggnadsnämnden att påbörja Program för City och exploateringsnämnden att leda det operativa arbetet med stadsutvecklingsområdet City. Beslut om uppdragen fattades i stadsbyggnadsnämnden, exploateringsnämnden och trafiknämnden i december 2012.

I budget för 2016 fick stadsbyggnadsnämnden ett särskilt uppdrag att ta ett helhetsgrepp på utvecklingen i City. I budget för 2017 fick stadsbyggnadsnämnden tillsammans med exploateringsnämnden och trafiknämnden i uppdrag att ta ett helhetsgrepp på utvecklingen av City. Framkomligheten för prioriterade trafikslag ska särskilt beaktas.

Programmet för City antogs av kommunfullmäktige 28 maj 2018.

I budget för 2020 fick Stadsbyggnadsnämnden i uppdrag av kommunfullmäktige att revidera programmet med särskilt fokus på att utveckla City till en mer grönskande, och levande stads- och gatumiljö som är trygg dygnet runt, exempelvis genom fler bostäder eller mer nattliv i områden som domineras av kontorsytor. Samråd hölls mellan den 9 nov 2021 och den 31 januari 2022.

Programområdet

INNEHÅLL

Inledning 2

Ett program för City..... 2

Syfte 3

Programarbete och process 3

Citys fortsatta utveckling 6

City idag..... 6

City i framtiden..... 6

Hållbarhet 8

Kulturmiljö som resurs..... 8

Stadens stadsbyggnadsmål..... 9

City växer fram 12

Stockholms mest föränderliga stadsdel..... 12

Riksstyrelsens uttryck i City 19

Citys lokala utvecklingsmöjligheter 24

Citys förutsättningar 30

Topografi, siluett och vattenrum..... 30

Höjdskala..... 34

Citys ton, årstider, ljus, kulör och ljud 36

VÄGLEDNING TOPOGRAFI, SILUETT OCH VATTENRUM 38

Bebyggelse 40

Citys historiska lager 42

Stenstaden 44

Det moderna City 48

VÄGLEDNING BEBYGGELSE 56

Offentliga rum 58

Gator, torg och parker..... 58

Vistelse och stråk..... 64

Trygghet..... 66

Klimat och miljö 72

VÄGLEDNING OFFENTLIGA RUM 76

Blandade funktioner	78
Bostäder	80
Näringsliv, arbetsplatser, handel och service.....	82
Besöksnäring	86
Kultur och evenemang	88
Tillfällig arkitektur.....	90
Konst i det offentliga rummet	90
VÄGLEDNING BLANDADE FUNKTIONER	92
Trafik och infrastruktur	94
Framkomlighet	94
Gång- och cykeltrafik	96
Kollektivtrafik	98
Biltrafik	100
Leveranser	100
Teknisk infrastruktur	101
VÄGLEDNING TRAFIK OCH INFRASTRUKTUR.....	102

Appendix	104
Sammanfattning av tidigare ställningstaganden	104
Riksintressen enligt miljöbalken.....	109
Fornlämningar	110
Vad säger lagen.....	111
Referenser och underlag	114
Karta	116

Läsanvisning

Program för City är indelat i fyra huvuddelar. Den första delen, Citys fortsatta utveckling, är framåtblickande och beskriver en viljeinriktning för Stockholm som helhet. Den andra delen, City växer fram, beskriver Citys framväxt fram till idag. I del tre beskrivs Citys lokala utvecklingsmöjligheter. I del fyra, Citys förutsättningar, beskrivs inom respektive rubrik utgångspunkter för fortsatt utveckling av City. Dessa kapitel avslutas med Vägledningar som utgör stöd och verktyg för fortsatt planering av City. Fördjupande material återfinns i Appendix.

Inledning

Ett program för City

Stockholm är landets huvudstad och tillväxtmotorn i Sveriges näringsliv. City som dess kärna har därmed betydelse för hela Sveriges utveckling. Här finns ett rikt handels- och kulturutbud med Sveriges nationalscener och attraktiva besöksmål. Genom sin höga grad av offentlighet är City i många avseenden stadens vardagsrum. City är av stor betydelse för Stockholmarna, stadens starka turistnäring, och är också en plats där manifestationer, evenemang och fest tar plats.

City har genom historien ständigt utvecklats. Det kännetecknar också en vital stad. Det har gett oss en unik stadsbygd där äldre och småskalig bebyggelse utmed smala gator samsas med större, ibland kvartersstora byggnader längs större gaturum. Citys roll som maktcentrum har bidragit till stark och karaktärsskapande arkitektur präglad av sin tid vilket givit City sitt mångfasetterade uttryck.

Förändring och utveckling av bebyggelsen kan prövas i hela City men olika delområden har olika möjligheter, potential och förutsättningar för förändring. Citys stora utvecklingspotential ligger i användningen och utformningen av det offentliga rummet. Programmet tydliggör att förändringar av bebyggelsen i City ska bidra till att utveckla stadsliv och vistelsekvaliteter i det offentliga rummet genom att alla aktörer samverkar för att skapa en attraktiv, trygg och funktionell stadsmiljö för alla.

Program för City är en konkretisering av de sju utvecklingsområden med tillhörande mål som beskrevs i **Vision för City 2030**.

Stockholms Översiktsplan med dess stadsbyggnadsmål är utgångspunkt för programmet tillsammans med de lokala utvecklingsmöjligheterna (LUM) för Norrmalm.

Stadsbyggnadsmålen är:

- En växande stad
- En sammanhängande stad
- God offentlig miljö
- En klimatsmart och tålig stad

Läs mer i Stockholms
Översiktsplan.

Läs mer i Översiktsplanens riksintressebilaga.

City ligger inom Riksintresse för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården (AB 115) vilket innebär att kulturvärdena i City är av nationellt intresse. De områden som utpekats som riksintresse för kulturmiljövården är av stort värde och en stor tillgång för stadens utveckling. Stadens mål är att områden av riksintresse förvaltas så att planerade åtgärder förstärker de värdebärande uttrycken utan att skada dem. Samtidigt ska Stockholm och Stockholms City växa och utvecklas för att ha Sveriges bästa företagsklimat och ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv.

Program för Citys vägledning utgår också från de av kommunfullmäktige antagna styrdokumenterna Stockholms byggnadsordning och Stockholms Arkitekturpolicy.

Syfte

Syftet med programmet är att uttrycka Stockholms stads intentioner för utvecklingen av City ur ett helhetsperspektiv. Programmet illustrerar hur Vision för City 2030 kan konkretiseras och ska utgöra stöd, vägledning och verktyg för samtliga aktörer i den kommande planeringen av Citys utveckling. Programmet redovisar både konkreta frågor och åtgärder som enkelt kan genomföras och större frågor som kräver ytterligare fördjupning och kan genomföras i ett längre perspektiv.

Program för City har samordnats med trafikkontorets långsiktiga planering för gator, torg och parker i City.

Programarbete och process

Programmet är ett första steg i planprocessen och kan bidra till att den efterföljande planeringen blir mer förutsägbar och effektiv genom att viktiga strategiska frågor lyfts i ett större sammanhang. Programmet ligger till grund för arbetet med detaljplaner och bygglov inom olika delar av City. Program för City antogs av kommunfullmäktige 28 maj 2018.

Stadsbyggnadsnämnden fick därefter i uppdrag av kommunfullmäktige att revidera programmet med särskilt fokus på att utveckla City till en mer grönskande, levande och stads- och gatumiljö som är trygg dygnet runt, exempelvis genom fler bostäder eller mer nattliv i området som domineras av kontorsytor.

Samråd hölls från den 9 november 2021 till den 31 januari 2022. Inlämnade synpunkter har sammanställts i en samrådsredogörelse. Stadsbyggnadskontorets förslag till utveckling för City redovisas i Program för City enligt plan- och bygglagen (5 kap. 10 § PBL).

En betydelsefull del i utvecklingen av City är samverkan, kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Deltar gör stadens berörda nämnder samt styrelser, fastighetsägare, intresse- och samverkansorganisationer, verksamhetsutövare och andra aktörer. Samverkan rör allt från analyser av långsiktig utveckling till konkret aktivering av platser och utveckling av stadsmiljön. Arbetet utgår från att City ska utvecklas och vara en plats med ett levande och tryggt stadsliv där handel, kultur och näringsliv utvecklas och internationella företag etablerar sig samtidigt som befintliga kvaliteter och funktioner utvecklas.

Cityområdet.

Nybroviken med sten-
stadsbebyggelse från
1800-talet mot vattnet
och modernismens
byggnader.

Citys fortsatta utveckling

City idag

City är en stadsdel som attraherar både stockholmarna och nationella och internationella etableringar inom näringslivet, något som ska beaktas och tillvaratas. Attraktionen ligger bland annat i Citys vitalitet och möjlighet att tillgodose näringslivet med allt som krävs, samtidigt som stadsdelen upplevs trygg, vacker, vattennära och med ett kommunikationsläge som gör den lättillgänglig både inom staden, regionen, landet och via internationella kommunikationer.

Stockholm City är idag det politiska, ekonomiska, administrativa och kulturella centret för både landet och regionen. Planeringen av City är därför en angelägenhet internationellt, nationellt, regionalt och lokalt.

En viktig del av Stockholms attraktivitet ligger i den unika fysiska karaktären som vuxit fram ur läget mellan Mälaren och Saltsjön och de topografiska förutsättningarna som Brunkebergsåsen och Söders förkastningsbrant ger. City har under lång tid varit och är landets maktcentrum. Det har lett fram till avtryck i form av starka solitära byggnader som manifesterar innehållet. Kulturvärdena i staden är en tillgång att ta stöd i för stadsutvecklingen och ska tidigt finnas med i planprocessen. I City finns idag fysiska och funktionella utmaningar. Dessa har delvis skapats vid omdaningen av nedre Norrmalm på 1950–1970-talen. Ett arbete med att åtgärda Citysaneringens baksidor har påbörjats och föreslås i Program för City fortsätta så att City kan utvecklas till ett område som svarar mot både stockholmarnas och besökarnas förväntningar på stadens kulturhistoriska och urbana kvaliteter samt näringslivets, handelns och turismens behov.

City i framtiden

En framgångsfaktor för stadens tillväxt och utveckling är en stadsmiljö som tillgodoser behov för boende, besökare och de som arbetar. Den långsiktiga fysiska planeringen skapar förutsättningar för en attraktiv, trygg och hållbar stad samt en fortsatt god ekonomisk tillväxt. I den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen (RUF 2050) betonas Stockholmregionens betydelse som motor för tillväxt i hela landet och regionens särställning för kulturaktiviteter och beslutsfattarfunktioner. I regionen behöver utbyggnaden av bostäder och infrastruktur tillsammans med forskning och utveckling stärkas för att vara i fas med tillväxten.

Utvecklingen i City ska stödja regionens betydelse för tillväxten i landet. City ska vara en självklar plats för näringslivet att utvecklas och bidra till en ekonomiskt hållbar stad. City ska fortsätta att vara en konkurrenskraftig handelsplats med ett brett utbud. Under överblickbar tid kommer City fortsätta förändras på grund av att nya behov och önskemål uppstår och då stadens offentliga rum och fastigheter utvecklas jämsides.

Citybanans öppnande, utbyggnaden av tunnelbanan och Spårväg City, planerad dragnings av Roslagsbanan till City samt planerad överdäckning av spårområdet inom ramen för utvecklingen av Centralstationsområdet har direkt inverkan på den centrala staden, bland annat genom förändringar av res- och rörelsemönster. De stora kollektivtrafikinvesteringarna ökar Citys tillgänglighet och öppnar områden som tidigare legat i bakvattnet. Bra och effektiv kollektivtrafik säkerställer att City fortsätter att vara en kommunikationsnod för lokalt, regionalt och globalt resande.

I dag har vi möjlighet att dra lärdom från tidigare generationers radikala grepp och planera för ett City som vårdar viktiga kärnvärden. Kunskap om fastigheternas kulturvärden och arkitektoniska värden ska utgöra en utgångspunkt. I riksintressebilagan till översiktsplanen beskrivs utmaningar och generella förhållningssätt till förändring i samspel med kulturvärden i innerstaden och moderna City.

Citys stora utvecklingspotential ligger i användningen och utformningen av det offentliga rummet. Programmet tydliggör att förändringar av bebyggelsen i City ska bidra till att utveckla stadsliv och vistelsekvaliteter i det offentliga rummet genom att alla aktörer samverkar för att skapa en attraktiv, trygg och funktionell stadsmiljö för alla. Här finns möjligheter och förutsättningar att skapa platser som motsvarar förväntningarna på en storstad samtidigt som stadens särprägel behålls och utvecklas. En mångfald av stråk och platser som binder samman stadens delar och skapar tillfällen för möten, evenemang och vila utgör de viktigaste beståndsdelarna i en levande, urban och demokratisk stad. Med utgångspunkt i det offentliga rummet formas staden för ett tryggt och upplevelserikt stadsliv med människan i centrum.

Kungsträdgården, en plats för aktivitet och vila.

Hållbarhet

Stockholm, liksom City, ska vara en tät och sammanhållen stad där bebyggelse och grönstruktur samspelar och ger förutsättningar att skapa goda livsmiljöer. Den täta staden har många fördelar ur ett hållbarhetsperspektiv och stadsbyggandet är ett kraftfullt redskap som kan bidra till att styra utvecklingen i hållbar riktning. Med avstamp i social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet planeras och utvecklas byggnader och offentliga rum till en robust stadsdel som kan möta förändringar i samhället och som håller över tid.

Den sociala hållbarheten är central och trygghetsfrågan avgörande. I City handlar arbetet med social hållbarhet om att bygga bort barriärer, både fysiska och mentala, och att utveckla offentliga rum till jämlika, trygga och väl utformade mötesplatser, såväl fysiska som digitala, som både gör att människor vill vistas i City och att näringslivet växer.

Ekologisk hållbarhet handlar om att använda naturresurser på ett effektivt sätt samtidigt som miljö- och klimatmål nås. Ekologisk hållbarhet i City innebär att planera för effektiva transportsystem enligt stadens framkomlighetsstrategi, förstärka grönstrukturen samt främja kvalitativa offentliga rum. En mångfunktionell användning av ytor är en viktig utgångspunkt i planeringen.

Ekonomisk hållbarhet handlar om att ekologisk och social hållbarhet ska kunna kombineras med långsiktigt uthållig ekonomisk utveckling. En annan del av ekonomisk hållbarhet är att planera för flexibel användning av byggnader, till exempel genom att verksamheter i bottenvåningar kan variera över tid, att skapa stadsstrukturer där gatans och byggnaders funktion kan ändras över tid.

Kulturmiljön som resurs

Beroende på de platsspecifika förutsättningarna varierar känsligheten för förändringar på olika platser. Staden är generellt restriktiv till rivningar. Varje fall måste prövas i sitt sammanhang. Sammanhållna kulturhistoriskt värdefulla miljöer och delområden har högre krav på hänsyn. Andra områden som präglas av storskalighet, slutna bottenvåningar eller upplevd otrygghet kan i stället vinna på att karaktären utvecklas mot en mer öppen och varierad miljö. Citys läge intill Gamla stan och Strömmen innebär att de långa vyerna från bland annat Södermalm och Västerbron kan vara särskilt känsliga vid framförallt förslag på påbyggnader, men även vyer från medellångt och nära håll är viktiga. Förändringar och tillägg inom City ska planeras med utgångspunkt i stadens arkitektoniska kvaliteter, historiska värden och karaktärsdrag. Vid bedömning av en förändrings konsekvenser ska inte bara fastigheten i sig och dess närmaste omgivning studeras. Det är viktigt att göra en bedömning av hur planförslag påverkar helhetsmiljön och läsbarheten av riksintresseuttrycket. I den modernistiska delen av City har de senaste 20–30 åren en rad byggnader från 1950–1980-talen byggts om. Det har lett till att modernistiska helhetsmiljöer har påverkats. Denna aspekt ska beaktas vid förslag till förändring av bebyggelsen.

Stadens Stadsbyggnadsmål

Avsnittet beskriver kortfattat översiktsplanens fyra stadsbyggnadsmål och på vilket sätt programmet för City kan bidra till dessa mål.

En växande stad

Stockholm ska vara en växande stad som genom sin attraktivitet lockar människor, företag och besökare från hela världen. En hög takt i stadsbygget ska säkerställa bostäder och samhällsfunktioner för alla. God tillgänglighet ska ge människor och företag goda förutsättningar att utvecklas.

Programmet skapar förutsättningar för en fortsatt utveckling av City som tillväxtmotor och maktcentrum för landets och regionens ekonomi och styre. Den största potentialen för ny bebyggelse finns i västra City genom överdäckningen och utvecklingen av spårområdet. Stadsplaneringen ska möta näringslivets behov och nya arbetssätt genom utveckling av funktioner som också bidrar till Citys urbana kvaliteter. City ska utvecklas som destination och en stad som präglas av liv och rörelse genom att förutsättningar skapas för fler evenemang, utvecklade verksamheter och ett större kulturutbud. I programmet betonas vikten av en större blandning av funktioner för att öka tryggheten och skapa förutsättningar för ett varierat och utvecklat utbud av handel och service.

En sammanhängande stad

Stockholm ska vara en sammanhängande stad, där det är naturligt att röra sig mellan olika stadsdelar och besöka nya platser. Människor med olika bakgrund ska kunna mötas i vardagen och stadens många stadsmiljöer med sina olika kvaliteter ska vara tillgängliga för alla invånare.

Centralstationen och Cityterminalen ska fortsätta att utvecklas som Stockholms främsta nod för internationell, nationell, regional och lokal kommunikation med förbättrad handel och service. I programmet framhålls vikten av att skapa ett mer finmaskigt nät för att förbättra framkomligheten och tillgängligheten genom att öppna upp stora kvarter, bygga bort trafiksepareringen och överbygga nivåskillnader där så är möjligt. Kajerna ska utvecklas till attraktiva offentliga rum och gångstråk genom att skapa bättre förutsättningar för etablering av nya stadskvaliteter och ökad framkomlighet.

God offentlig miljö

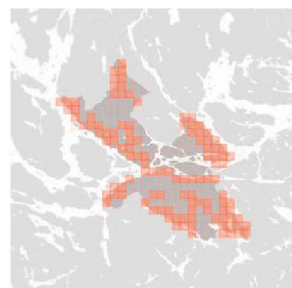
De olika bebyggelsemiljöerna berättar om Citys utveckling och är därför en tillgång i det offentliga rummet - kvaliteter och karaktärsdrag ska utgöra utgångspunkt för fortsatt utveckling. Konst och tillfällig arkitektur ska bidra till att höja kvaliteten i det offentliga rummet och stärka platsens identitet. I programmet betonas betydelsen av att tillföra nya stadskvaliteter i de offentliga rummen för att öka tryggheten och attraktiviteten, till exempel genom god belysning, inbjudande möblering, mer vegetation och fler publika verksamheter i bottenvåningarna. Gator, torg och parker utformas så att vistelse och aktiviteter under hela året underlättas, bland annat genom att ta tillvara och utveckla platser med gynnsamma vind- och solförhållanden. Kajernas potential som attraktiva offentliga rum ska utvecklas genom ökad tillgänglighet och nya stadskvaliteter.

Stockholm ska ha en mångfald av identitetsstarka stadsdelar med levande centrum. Stadens alla delar ska erbjuda en bra livsmiljö med god tillgång till stadskvaliteter och välgestaltade och trygga offentliga miljöer som inbjuder till delaktighet och lokalt engagemang.

En klimatsmart och tålig stad

Citys höga täthet och tillgång till goda allmänna kommunikationer har många fördelar ur ett hållbarhetsperspektiv. Programmets intentioner skapar förutsättningar för att utveckla Centralstationen som Sveriges viktigaste kollektivtrafiknod. Förekomst av skyfall och värmeböljor väntas öka. I programmet betonas därför behovet av en flexibel och robust utformning av gator, torg och parker för att underlätta införandet av ekosystemtjänster och för att möta framtida klimatutmaningar, till exempel genom fler trädplanterade gator och anläggande av infiltrationsbäddar. Vid förändringar av bebyggelsen är det viktigt att bibehålla goda dagsljusförhållanden och ett sunt mikroklimat.

Stockholm ska vara en klimatsmart stad, där effektiv markanvändning och transporteffektiv stadsstruktur bidrar till ökad tillgänglighet, minskad klimatpåverkan och begränsad resursförbrukning. Stadsstrukturen och de tekniska systemen ska vara välfungerande och tåliga så att staden kan möta klimatförändringar och andra påfrestningar.

Berzelii park är en av Stockholms äldsta parker som anlades i mitten av 1800-talet. Syftet var att förbättra stadens trevnad.
Foto: Anne Lintala

City växer fram

Stockholms mest föränderliga stadsdel

Unikt för Stockholms är att man tydligt kan läsa stadens framväxt i de välbevarade historiska lagren – från stadens grundande på medeltiden fram till idag. Genom åren har flera genomgripande förändringar skett, vilket är en naturlig del av stadens framväxt. Värdebärande uttryck tydligt avläsbara i Citys bebyggelse är: funktionen som huvudstad, bevarade rester av det medeltida gatunätet, 1600-talets starkt expansiva stad, det sena 1800-talets stadsbyggande, 1900-talets stadsbyggande samt spår av olika funktioner som handel och sjöfart, handels- och näringslivets byggnader, nöjeslivet och samvarons byggnader. I översiktsplanens riksintressebilaga beskrivs värdebärande uttryck för riksintresset för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården (AB 115).

Landmärken: Klara kyrka och Hötorgshusen.

Det äldsta Stockholm

Den medeltida stadsbilden i Gamla stan karaktäriseras av ett oregelbundet gatunät styrt av hänsyn till topografin och behovet av framkomlighet snarare än en genomtänkt planering. På 1600-talet växte Sverige till en stormakt och Stockholm befästes som rikets huvudstad. Ståtliga palats uppfördes i vackra lägen mot vattnet på bland annat Riddarholmen, Blasieholmen och i Gamla stan. Invånarantalet växte snabbt under 1600-talet. Stockholms status som huvudstad krävde ett nytt förhållningssätt till planläggning och under 1630-talet påbörjades under överståthållare Klas Larsson Flemings ledning arbetet med att reglera malmarna. På malmarna fanns vid den här tiden framför allt oreglerad kåkbebyggelse som efterhand revs och ersattes med stenhus. Många bränder härjade staden och under 1660-talet blev det förbjudet med trähus i flera våningar på Södermalm och Norrmalm. Det gatunät som kan ses på en karta från 1642 över Norrmalm, norra Södermalm, östra Kungsholmen och delar av dagens Östermalm, gäller fortfarande i Stockholms centrala delar. Genom åren har vissa förändringar skett men i stort är strukturen intakt.

Stockholmskarta
från 1642. Staden
har börjat växa ut
på malmarna. På
norra malmen har
rutnätsstaden bör-
jat läggas ut.

Den industriella revolutionen i Stockholm

Stockholms utveckling stagnerade under 1700-talet och början av 1800-talet. Med den industriella revolutionen under senare hälften av 1800-talet tog utvecklingen fart igen. Staden växte snabbt och under loppet av några decennier tredubblades befolkningen vilket ledde till bostadsbrist med sociala och sanitära problem som följd.

Som ett led i att råda bot på förhållandena inleddes på 1860-talet arbetet med en ny generalplan för hela Stockholm. Arbetet leddes av juristen och riksdagsledamoten Albert Lindhagen. Planen som togs fram, den så kallade Lindhagenplanen, antogs aldrig i sin helhet men kom ändå att styra stadens utveckling under lång tid. I planen byggdes rutnätssystemet från Flemings plan ut över malmarna och kompletterades med breda esplanader enligt kontinentalt mönster. Esplanaderna gick diagonalt över rutnätet och strålade samman i större platser. Omfattande rivningar av äldre bebyggelse genomfördes, vilket beskrivs bland annat av August Strindberg i dikten Esplanadsystemet.

Kring sekelskiftet 1900 växte staden på malmarna i snabb takt. Utbyggnaden styrdes av byggnadsstadgar och stadens byggnadsordning där bland annat hushöjder och gatubredder var strikt reglerade. Idag är den klassiska stenstaden från denna tid den dominerande årsringen i Stockholms innerstad.

Ännu under 1800-talet och en bit in på 1900-talet förutsattes att Gamla stan skulle förbli Stockholms förvaltnings- och detaljhandelscentrum. Nytt riksdagshus och riksbank på Helgeandsholmen byggdes till exempel mellan 1897 och 1905. Men industrialismen innebar ökat behov av plats för banker, huvudkontor och ytkrävande verksamheter. Järnvägens sammanbindningsbana med ny station vid Vasagatan bidrog också till förflyttning av fokus till nedre Norrmalm. Omkring 1910 började man kalla Stadsholmen för Gamla stan vilket tydligt visar att detta inte längre uppfattades som Stockholms centrum. De första stegen mot ett nytt City på Norrmalm hade tagits.

Till vänster:

Kungsgatan från Norrlandsgatan 1911, Stadsmuseet

Mitten: Klarabergsgatan, från Drottninggatan västerut 1953, Stadsmuseet

Det modernistiska City

På Norrmalm låg fortfarande den gamla gatustrukturen och gatubredderna från 1600-talet kvar. Brunkebergsåsen skar effektivt av kommunikationer i öst-västlig riktning. På 1920-talet fanns det så många bilar i Stockholm att stadsplanerarna började oroa sig för en kommande trafikinfarkt och att verksamheterna i City skulle spridas ut över staden. I början av 1930-talet utlystes en internationell arkitektävling om nedre Norrmalms gestaltning. En av nyckelfrågorna i tävlingen var om Sveavägen skulle dras ner till Gustav Adolfs torg eller inte. Tre olika förslag prisbelöntes, men trots det fick tävlingen mycket liten betydelse för den fortsatta planeringen.

Stockholms stad fortsatte istället att utarbeta olika förslag på reglering av strukturen på nedre Norrmalm. Debatten fortsatte att handla om Sveavägens framtida dragning. År 1945 fattade stadsfullmäktige beslut om en reglering där Sveavägen slutade vid Hamngatan.

Citysaneringen. I Stockholms principplan City 62 föreslogs bland annat breddade gator i en ny kvartersstruktur och en bro över Nybroviken. De gula linjerna visar tunnelbanesträckningar.

Det som kom att bli det egentliga startskottet för regleringen av nedre Norrmalm var byggandet av tunnelbanan. I början av 1950-talet var det inte längre möjligt att skjuta upp avrivningarna av området kring det framtida Sergels torg för att kunna bygga klart tunnelbanan. Citysaneringen fick stor internationell uppmärksamhet. Den har både lovordats och ifrågasatts. De nya prioriteringar som tidsandan möjliggjorde märks fortfarande tydligt i dagens Stockholm, där de småskaliga Klarakvarteren ersattes med storskaliga byggnader med renodlade funktioner och en bilorienterad trafikapparat. Det modernistiska City präglas av slutna bottenvåningar och de barriärer som skapas av trafikanläggningar och stora kvarter, men även av märkesbyggnader och kulturmiljöer av hög klass som Hötorgscity och Sergels torg.

År 1962 togs en översiktsplan för City fram där bland annat 18 parkeringshus låg spridda över City. I den efterföljande City 67 prioriterades biltrafiken med breda stadsmotorvägar och fotgängarna på gångbroar. I slutet av 1960-talet började rivningarna ifrågasättas alltmer. Slaget om almarna i Kungsträdgården 1971 blev en symbolfråga och har kommit att betraktas som vändpunkten i Cityombyggnaden. I Cityplan 1977 var en målsättning att göra det bättre för gående, cyklister, kollektivtrafik och varutransporter. Värdefulla miljöer och byggnader skulle sparas och ny bebyggelse skulle ansluta till de befintliga byggnadernas skala. Smygkontoriserade bostäder skulle återgå till att vara just bostäder.

1980–2000-tal

På 1990-talet påbörjades en förnyelse av City med bland annat en satsning på levande bottenvåningar, en bra blandning av funktioner och en ökad trygghet i det offentliga rummet. Omdaningarna har ofta skett i samverkan med fastighetsägare och näringsliv. Mer omfattande arbeten utfördes i till exempel Hötorgscity, området kring Stureplan och östra delen av Kungsgatan under 1980- och 1990-talen.

I takt med att de kvartersstora fastigheterna från cityomvandlingen har börjat byggas om är förändringarna i City mer påtagliga, både i gaturummet och sett i de långa vyerna. Om- och nybyggnader av fastigheter i City möjliggör att det som blev mindre bra i cityomvandlingen 1950–70 till viss del kan åtgärdas. Slutna bottenvåningar öppnas för olika typer av verksamheter som i sin tur bidrar till stadslivet. Fotgängare, cyklister och kollektivtrafik prioriteras i stadsrummet vilket ger möjlighet att bygga bort stora trafikbarriärer. Dessa aspekter är avgörande för att få en levande stad under en stor del av dygnets timmar. Tillkomsten av moderna kontor och arbetsplatser, nya typer av handelsetableringar, bostäder och en fortsatt diversifiering av kulturscenen är delar av den utveckling som på ett positivt sätt bidragit till ett mer levande City.

Överst visas landmärken i Citys siluett. De utgör viktiga inslag i siluett och stadsbild och markerar ofta funktioner som betraktats som samhällsviktiga och därför givits utrymme i stadsbilden.

Under visas Stads museets klassificeringskarta över kulturhistoriska värden. Blå- och grönklassade byggnader motsvarar särskilt värdefull bebyggelse. Källa: Stads museet

Riksintressets uttryck i City

Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

Stockholm har höga kulturvärden som är centrala att beakta i stadens utveckling. Många av Stockholms kulturmiljöer är även av internationellt och nationellt intresse. Det är viktigt att ta stöd i kulturvärdena och utveckla dem som del av stadens samlade attraktivitet. Ett övergripande mål är därför att främja ett levande kulturarv, som bevaras för framtida generationer och som används och utvecklas av dagens generation. En del av stadens miljöer med höga kulturvärden har status som områden av riksintresse för kulturmiljövården, genom Riksantikvarieämbetets beslut. City är del av riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården (AB 115). Enligt Riksantikvarieämbetet är en riksintressant kulturmiljö ett område av nationellt intresse där landskapet är så präglad av sin historia att kulturmiljön utgör en av platsens stora tillgångar. I dessa miljöer ska kulturhistoriska värden väga särskilt tungt vid en avvägning mellan olika intressen.

Staden bildar en sammanhållen och komplex kulturmiljö där riksintresset kommer till uttryck i objekt, karaktärsdrag, strukturer, funktioner och samband. De värdebärande uttrycken för riksintresset finns beskrivna i riksintressebilagan till gällande översiktsplan. Tillsammans med Stadsmuseets klassificeringskarta och länsstyrelsens kunskapsunderlag **Alla tiders Stockholm** är beskrivningarna ett rådgivande kunskapsunderlag.

Nedan: Värdekärnor i riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården, samt ett av de värdebärande uttrycken — stadens front mot vattnet.

Riksintressebilagan innehåller även förhållningssätt för att tillgodose riksintresset och utveckla staden. Riksantikvarieämbetet har i sitt beslut avgränsat, motiverat och beskrivit riksintressets värdebärande uttryck. För att tydliggöra hur värdena kommer till uttryck i staden har fördjupande tematiska beskrivningar tagits fram i riksintressebilagan till översiktsplanen. Temaindelningen och de fördjupande beskrivningarna har inspirerats av **Alla tiders Stockholm**. Inom respektive tema har dessutom ett antal värdekärnor identifierats. En värdekärna är ett område inom riksintresset som är särskilt betydelsefullt för möjligheten att förstå, uppleva och avläsa specifika historiska skeden och företeelser som lyfts fram i riksintressebeskrivningen. Värdekärnorna lyfter fram specifika delområden i riksintresset där vissa av riksintressets uttryck är särskilt framträdande. Samtidigt är riksintresset en helhetsmiljö med många olika uttryck och hela City är en del av riksintresseområdet. Det innebär att förändringar i City alltid behöver prövas i förhållande till riksintresset som helhet.

Nedan följer ett utdrag ur inledningen till Riksantikvarieämbetets (RAÄ) riksintressebeskrivning samt ett urval av uttryck, tolkade utifrån Översiktsplanens riksintressebilaga, som är särskilt framträdande i City eller i områden som ligger i anslutning till City.

Utdrag ur riksintressebeskrivningen (RAÄ): Funktionen som huvudstad

Uttryck för funktionen som huvudstad och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, men särskilt från 1600-talet och framåt. Kungliga miljöer, byggnader för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad.

Teman, värdekärnor och företeelser i City: Den äldre stenstaden

Den äldre stenstaden inbegriper stadens utveckling från medeltid fram till det tidiga 1800-talet. Ett av de värdebärande uttrycken i City är 1600-talets rätvinkliga stadsplanestruktur, där Drottninggatan är ett exempel på en gata som behållit sin ursprungliga bredd från 1600-talet. Blasieholmstorg och Gustav Adolfs torg med helhetsmiljön kring Norrström är andra exempel från perioden. Riksintresset omfattar även enskilda byggnader, grupper av byggnader och företeelser som finns spridda över staden men som tillsammans berättar om viktiga aspekter av stadens historia. Värdekärnor och företeelser utgörs av 1600-talets stadsplanestruktur, Blasieholmstorg, Gustav Adolfs torg och Kungsträdgården.

Stockholm som sjöfarts-, militär- och industristad

Kajanläggningar, tullhus och magasin vittnar om innerstaden som hamnstad. Inga särskilda värdekärnor finns i City.

Strömgatan med
Rosenbad och
Stadshuset

Den klassiska stenstaden

Den klassiska stenstadens täta och relativt enhetliga bebyggelse med sina karaktäristiska kvartersformer, gatusträckningar, bebyggelseskala, höjder och fasadindelning. Kvartersindelningen byggde vidare på 1600-talets rätvinkliga struktur. Malmarnas utveckling under 1800-talet inkluderar delar av City, till exempel stenstadsbebyggelsen på Norrmalm. Värdekärnor utgörs av 1800-talets stadsplanestruktur och esplanadsystemet, södra delen av Birger Jarlsgatan inklusive Stureplan och Birger Jarlspassagen, Kungsgatan, Berzelii park samt finansens byggnader öster om Kungsträdgården.

Det offentliga och demokratiska Stockholm

Som uttryck för det offentliga och demokratiska Stockholm ingår monumentalt arkitektur för bland annat institutioner för vetenskap och skolor. Norra Bantorget är en utpekad värdekärna.

Det moderna City

Det moderna City präglas av 1900-talets radikala Cityomvandling efter andra världskriget. Omvandlingen har satt sin prägel på kvartersformer, bebyggelse, trafikstruktur och offentliga rum. Värdekärnor utgörs av Hötorgscity, Sergels torg och Hamngatan.

Det gröna Stockholm

Stadens utveckling under i synnerhet 1800- och 1900-talet har lett till att City idag har både viktiga och uppskattade parker och frirum. Värdekärnor utgörs av Kungsträdgården, Humlegården och Berzelii park.

Särdrag för Stockholms innerstad

Några av särdragen för Stockholms innerstad är anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen, vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet och de tydligt avläsbara årsringarna. Ett annat betydelsefullt särdrag är stadssiluetten, där i stort sett bara kyrktorn och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden.

Värdekärnor och företeelser i nära anslutning till City

Riksintresset omfattar hela Stockholms innerstad med Djurgården och påverkan på riksintresset behöver bedömas utifrån ett helhetsperspektiv. Citys geografiska och topografiska läge i staden medför att uttryck utanför Citys gränser i många fall kan påverkas av förändringar i City. Området ligger bland annat i direkt anslutning till omistliga miljöer i Gamla stan och på Riddarholmen. Kring Norrström bildar bebyggelsen kring vattnet en helhet med bland annat Kungliga slottet, Gustav Adolfs torg, Kungliga Operan, Norrbro och Helgeandsholmen med Strömparterren. Skeppsholmen och Kastellholmen utgör värdekärnor genom sin präglning av flottans verksamhet. Andra värdekärnor i anslutning till City är Humlegården, Stadshuset, Strandvägen och Stockholms gamla högskoleområde vid Observatoriekullen.

Sergelgatan med
Kulturhuset i foden.
Foto: Jany Plevnik.

Citys lokala utvecklingsmöjligheter

I det här avsnittet beskrivs de utmaningar, behov och kvaliteter inom respektive delområde som utgör utgångspunkter för den fortsatta utvecklingen. Det geografiska område som definieras som City utgörs av flera delar som skiljer sig åt utifrån ett antal aspekter: bebyggelsehistoriskt, arkitektoniskt, funktionellt, trafikalt och topografiskt. Det innebär att förutsättningarna för stadsutvecklingen i de olika delarna av City varierar men visar samtidigt på mångfalden i stadsmiljön vilket är en kvalitet att ta tillvara.

Kungsgatan mellan Drottninggatan och Stureplan, Birger Jarlsgatan, Nybroplan

Möjligheten till förändringar av bebyggelsen längs Kungsgatan och Birger Jarlsgatan är begränsad. Den homogena skalan mellan de olika fastigheterna och byggnadernas höjd i relation till gatubredderna är ett viktigt värde att bevara. Kungsgatans enhetligt gestaltade gaturum behålls. Om- och nybyggnader ska anpassas till befintliga byggnader och gaturum.

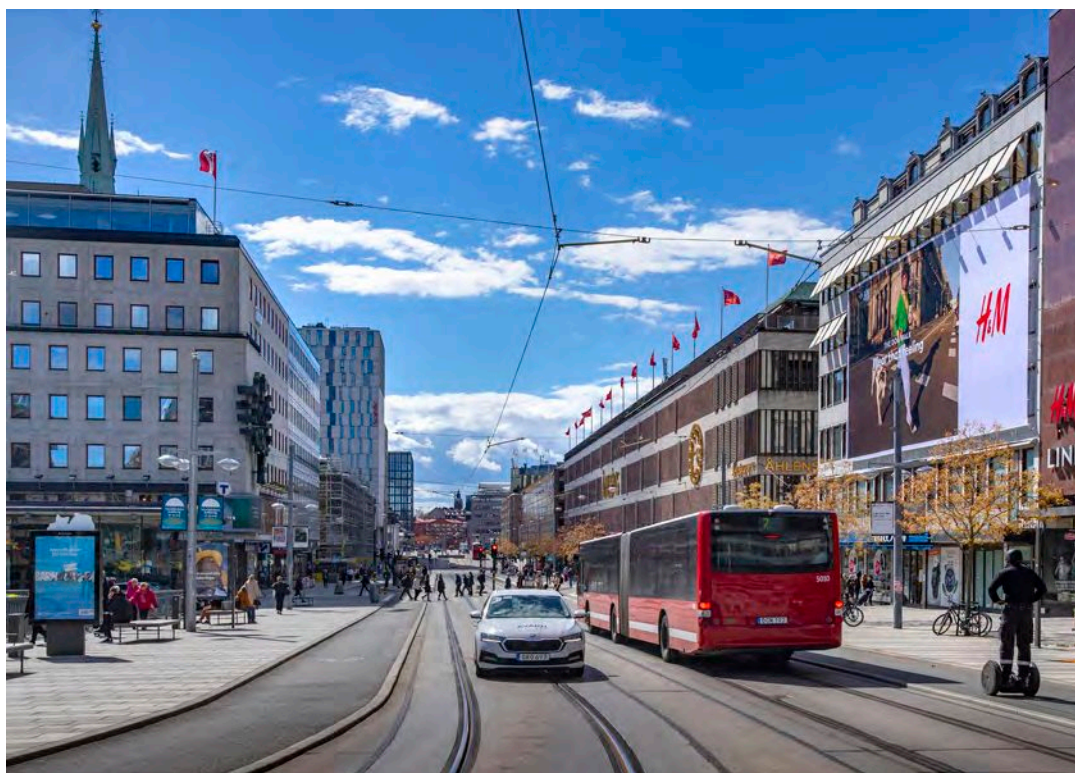
Södra Klara och Jakob, Södra Drottninggatan

Drottninggatan mellan Strömgatan och Herkulesgatan är präglad av departement och andra funktioner kopplade till landets styre. De höga säkerhetskraven innebär begränsningar i vad som är möjligt att åstadkomma avseende funktionsblandning. Stadsmiljön behöver dock förbättras och lyftas gestaltungsmissigt.

Norra Klara, Norra Bantorget, Olof Palmes gata

Gamla Brogatan har under senare år fått ett lyft genom utveckling av det kommersiella utbudet. Flera av gatorna i Norra Klara, till exempel Bryggargatan, skulle behöva motsvarande lyft. Korgmakargränd är exempel på en otrivsamt koppling, en angoringsplats. Några gårdar i kvarteret är allmänt tillgängliga med serveringar vilket är ett tillskott i kvarteren. Den låga bebyggelsen i Norra Klara har ett stort kulturhistoriskt värde och minner om hur Klarakvarteren såg ut före Norrmalmsregleringen.

Tillgängligheten till parken vid Norra Bantorget behöver förbättras. Olof Palmes gata fungerar som en koppling mellan Norra Bantorget och Sveavägen och behöver ingå i en sådan studie.

Klarabergsgatan är en välbevarad helhetsmiljö från 1950–1960-talen.

Sergels torg, Hötorgscity, Klarabergsgatan, Benny Fredrikssons torg, södra delen av Sveavägen

Olika samverkansinitiativ pågår för att öka tryggheten på torget. Sergels torg är ett exempel på en plats där både reell brottslighet och ett dåligt rykte bidrar till otrygghet. Ökad trygghet på Sergels torg är ett långsiktigt arbete som kräver insatser från både myndigheter och civilsamhälle. Hötorgscity är ett välfrekventerat stråk men har idag vissa svårigheter med att få butikerna längs Sergelgatan att fungera. Benny Fredrikssons torg (före detta Beridarebangatan) är en otydlig koppling mellan Sergels torg och Brunkebergstorg och upplevs som en baksida. Hela detta område har behov av en ny vision för hur det kan utvecklas och länkas samman bättre. De stora trafikytorna som möts i Sergels torg gör att platsen mellan husfasaderna är mycket stor och har svag rumslighet då rummet "läcker" ut i de breda gatorna Klarabergsgatan, Sveavägen och Hamngatan. Arbetet har inletts med att lyfta gestaltning och belysning på Benny Fredrikssons torg för att skapa en tryggare plats.

Balansen kring Sergels torg med det horisontella uttrycket i fasaderna är ett viktigt uttryck att beakta. Det innebär begränsade möjligheter till påbyggnader för Kulturhuset (kv. Skansen 23), EPA-huset (kv. Sporren), Åhlénshuset (kv. Gripen) och kv. Hägern Större på Drottninggatan.

Klarabergsgatan är en helhetsmiljö med bebyggelse från 1950- och 1960-talen. Endast små förändringar har gjorts på några av byggnaderna sedan de byggdes. Undantag är Hotell Continental vars byggnad är från 2016. Klarabergsgatans helhetsmiljö är viktig att beakta. Endast mindre förändringar av byggnaderna är möjlig.

Södra delen av Sveavägen är mycket starkt präglad av trafik, särskilt trafiken upp och ner ur Klaratunneln. Det modernistiska greppet med att mata in biltrafik i Stockholms centrala delar är svår att komma till rätta med och förutsätter åtgärder i hela trafiksystemet. En ny trappa mellan Mäster Samuelsgatan och Sveavägen mot Sergels torg föreslås.

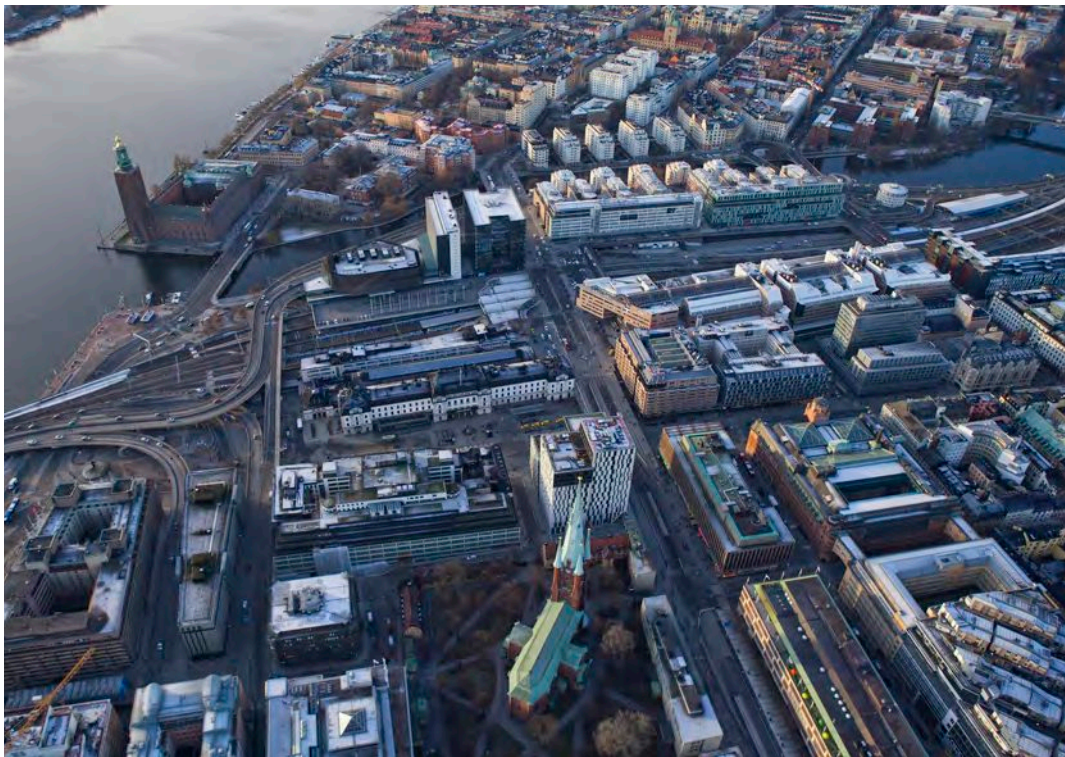
Mäster Samuelsgatan, Malmskillnadsgatan

Stadsutvecklingsprojekt pågår i olika kvarter längs hela Mäster Samuelsgatan. Ombyggnader och nybyggnader längs gatan har lett till att bottenvåningar öppnats och fler butiker tillkommit. Som exempel bidrar MOOD-gallerian, ett nytt bostadshus i hörnet Malmskillnadsgatan/Mäster Samuelsgatan samt den nya trappan som sammanbinder Malmskillnadsgatan med Sergels torg till att staden känns levande och attraktiv. Malmskillnadsgatan som går längs krönet av Brunkebergsåsen och bebyggelsen längs Citydelen av gatan, i princip fram till bron över Kungsgatan, har av tradition tillåtits att vara något högre än i stenstaden i övrigt. Flera av byggnaderna längs Citydelen av gatan är påbyggda och möjligheterna till fortsatta påbyggnader är begränsad.

Centralstationsområdet, Västra City

Centralplan, Klarabergsviadukten och Nils Ericssons plan ingår i pågående detaljplanearbete för centralstationsområdet. Detaljplanen syftar bland annat till att möjliggöra en ökning av stationens kapacitet med en stor utbyggnad av centralstationen och kvartersbebyggelse genom en överdäckning av spårområdet mellan Centralbron (i Vattugatans förlängning) och Kungsbron. I detaljplanen studeras hur den nya bebyggelsen ovanpå överdäckningen kan bidra till att vistelsevärdena höjs och ett samlat grepp tas för alla befintliga och tillkommande offentliga rum och platser i området. Vidare studeras hur den nya stationen och bytespunkten kan utvecklas och hur nya rörelsemönster påverkar området, och hur kopplingarna till Vasagatan/Centralplan kan förbättras.

Centralplans funktion som entréplats till Centralstationen har genom åren minskat något då de stora flödena av människor använder andra entréer. Platsen är fortfarande en viktig entré och kulturhistorisk miljö, en vistelseyta som idag präglas av taxistationen och en cykelparkering. Platsen påverkas av ombyggnaden av Vasagatan, men ytterligare förbättringar för att återge platsen dess ursprungliga funktion som värdig entréplats till Centralstationen studeras i detaljplanearbetet.

Västra City. För centralstationsområdet mellan Vattugatan och Kungsbron pågår ett detaljplanearbete.

Klarabergsviadukten har identifierats som en plats som får en ökad betydelse när Centralstationen utvecklas. Vid en överdäckning kommer flera av stationens viktiga entréer att vara vända mot platsen.

Nils Ericssons plan är idag en undanskymd plats med låga vistelsevärden. Platsen fungerar för angöring till hotellet med dess konferensanläggning. Möjligheten att koppla Nils Ericssons plan till Vattugatan kommer att studeras.

I program för Västra City från 2009, ingick även överdäckning norrut från Kungsbron till Barnhusbron. Denna del är i dagsläget inte aktuell. Området präglas av det historiska avslutet av stenstaden och det lågt liggande landområde/trafikområde som möter vattenrummet och Kungsholmen på motstående sida. En eventuell fortsatt överdäckning av järnvägen norrut innebär en stor förändring av det befintliga och historiskt välförankrade stadsdelsavslutet mot väster. Siktlinjer och utsikter kommer att påverkas och höjdskillnaderna mellan befintlig mark och den nya marknivån på överdäckningen måste hanteras för att säkra möjligheterna att röra sig mellan City och Kungsholmen.

Tegelbacken, Järnvägsparken, Klara Västra Kyrkogata och Rödbodgatan

Tegelbacken präglas av trafik i olika nivåer. Vattugatans och Herkulesgatans kopplingar till Centralbron och Centralbrons koppling till Klarastrandsleden präglar denna plats. Järnvägsbron över kajen bidrar också till platsens bristande upplevelsevärden. En mycket central plats vid vattnet är idag splittrad och svårtillgänglig på grund av trafiklösningen från 1960–1970-talen. Nya kopplingar kan studeras som frigör attraktiva vistelseytor och ger möjlighet till att sammanlänka de idag svårtillgängliga och splittrade delarna av stadslandskapet runt Centralstationen.

Rödbodgatan och Klara Västra Kyrkogata kopplar till Tegelbacken via Tysta Marigången. I detaljplanearbete för fastigheten Snäckan 8 har en stängning av infart till Klarafaret från Rödbodgatan, en avsmalning av Rödbodgatan och en upprustning av Tysta Marigången studerats. Ett genomförande av dessa åtgärder skulle bidra till att denna koppling mot Citys centrala delar blir mer attraktiv för fotgängare. Gestaltning av Klara Västra Kyrkogata måste dock studeras vidare, liksom möjligheterna för fotgängare att korsa Vattugatan och Herkulesgatan vid Rödbodgatan.

Kajstråket Klara Mälarstrand – Strömkajen, Malmtorgsgatan, Gustaf Adolfs torg, Kungsträdgården

Att människor har möjlighet att röra sig längs vattnet utgör en av Stockholms viktigaste kvaliteter. Stråket från Klara Mälarstrand via Tegelbacken, Gustav Adolfs torg och Kungsträdgården till Strömkajen och vidare mot Skeppsholmen är möjligt att utveckla. Kajen förbi Rosenbad och till Gustav Adolfs torg är idag bilfri och ett attraktivt stråk för gång- och cykeltrafikanter. En upprustning av Malmtorgsgatan skulle lyfta ett idag underutnyttjat stråk från Citys hjärta via Brunkebergstorg ned till Strömmen.

Strömgatan förbi Kungliga Operan och Kungsträdgården är idag trafikdominerad. Varken Kungliga Operan eller Kungsträdgården kopplar ner till vattnet annat än visuellt. Strömgatans utformning är beroende av hur Gustav Adolfs torg utformas. Förbättrade gångvänliga kopplingar mellan Kungliga Operan, Kungsträdgården och Strömmen skulle ge City ett attraktivt promenadstråk i bästa solläge längs vattnet och koppla ihop gångstråket från Kungsbron, via Klara sjö och Tegelbacken via Strömkajen och vidare till Skeppsholmen.

Evenemangsdelen i Kungsträdgården är i behov av upprustning. Gränzonen mellan Hamngatan och Kungsträdgården behöver tas om hand för att skapa goda förutsättningar för flöden.

Ovan: Vy över City och Riddarfjärdens stora vattenrum, sett från Södermalm.

Motstående sida: Flygvy över Cityområdet

Citys förutsättningar

Topografi, siluett och vattenrum

"Några av Stockholmska särdrag är anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och Mälaren. Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet. De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden. Byggnader och miljöer med anknytning till konstnärliga verk och historiska personer."

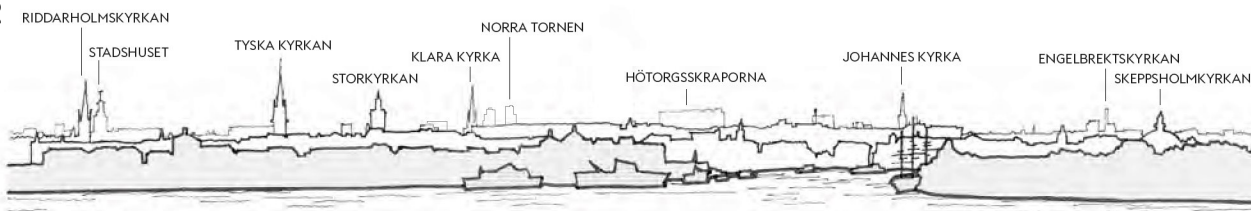
Ur Översiktsplanens riksintressebilaga

Brunkebergsåsen sätter sin prägel på City även om den i de södra delarna till stor del är bortgrävd och ersatt med byggnader och konstruktioner. Strukturen med olika nivåer finns dock kvar. I södra delen av City går Malmskillnadsgatan på broar över Hamngatan och Kungsgatan. Mäster Samuelsgatan klättrar över en rest av åsen. Under mark finns tunnelbana, far, parkeringsplatser med mera. Norr om Kungsgatan ligger Malmskillnadsgatan på åsen och korsande gator klättrar upp och ner för åskanten. Kring Johannes kyrka finns en kvarvarande obebyggd del av åsen.

Kajen längs Strömgatan med Operan och St:Jacobs kyrka.

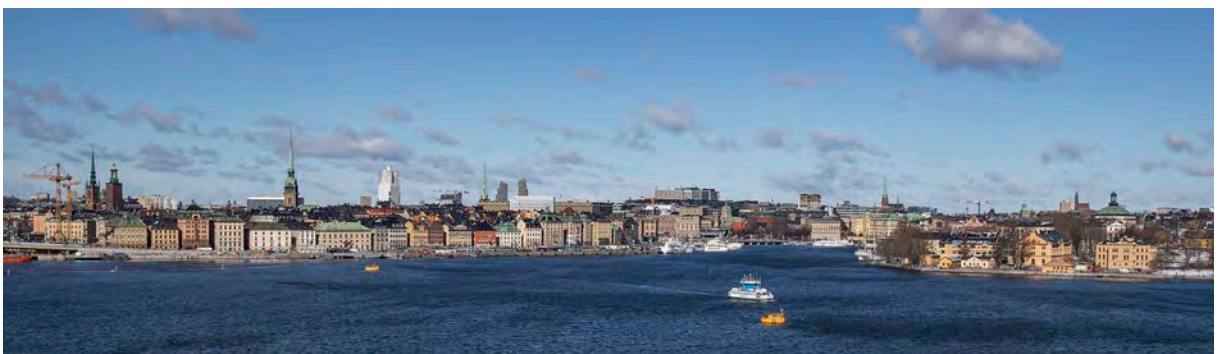

Illustrationen förtydligar stadens skiktning, dvs. djupverkan i utsikten när stadsdelar på olika avstånd är avläsbara bakom varandra i taklandskapet. Om nya byggnader uppförs som skymmer bakomliggande områden, minskar möjligheten att avläsa stadens geografi och topografi. Bild: Dinell Johansson

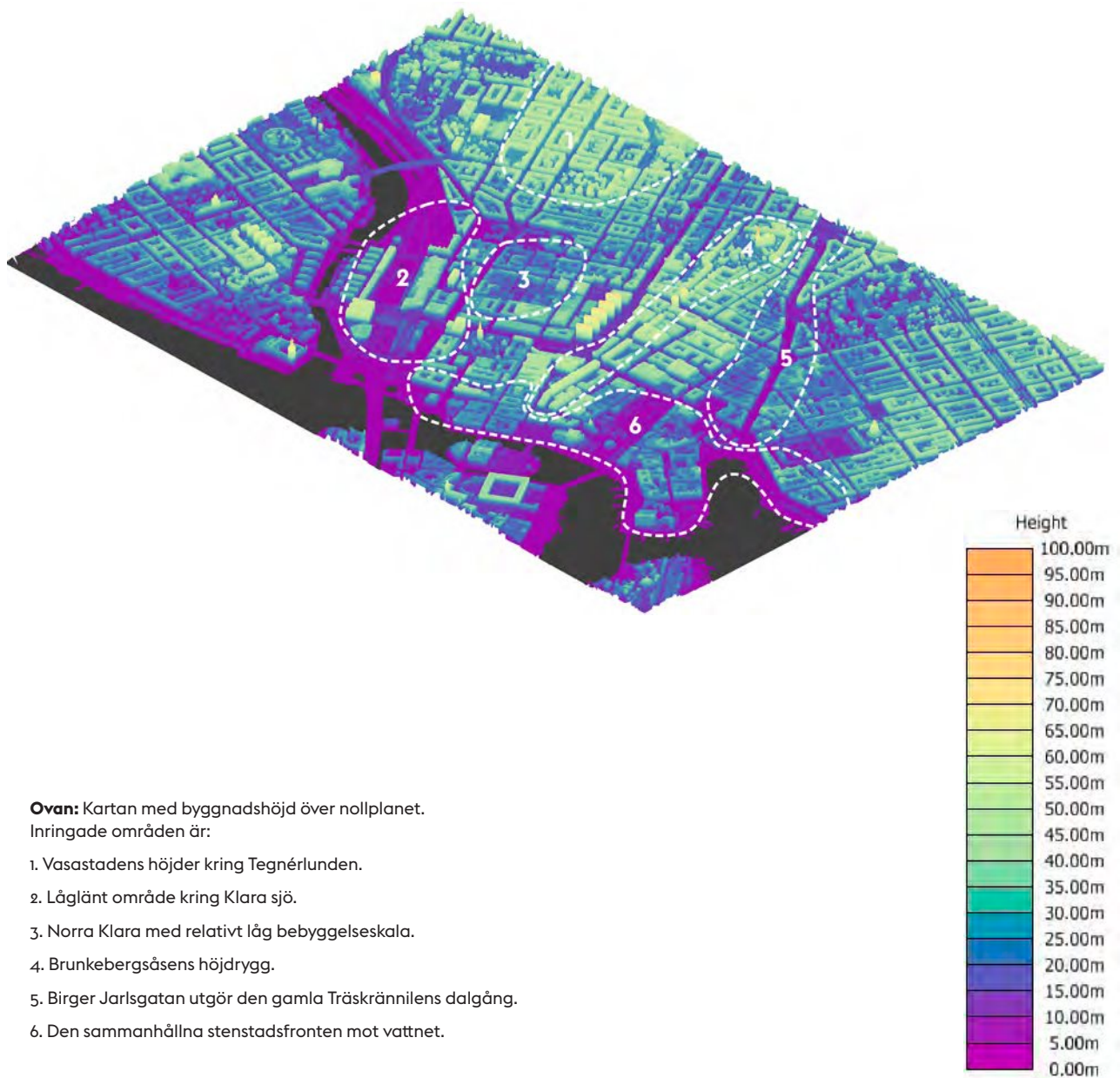
De stora vattenrummen och broarna gör att det är möjligt att blicka ut över stora delar av staden. Från olika platser kan man uppleva stadssiluetten på håll och orientera sig i staden. Citys läge intill Strömmen gör att det syns väl från framför allt Söders höjder. Som en konsekvens påverkas siluetten i djupled av vad som händer med bebyggelsen i City.

Möjligheten att avläsa stadens siluett i djupled beroende av den enhetliga höjdsdalen tillsammans med den småskaliga kvartersindelningen på stadens malmar. Bebyggelsens jämna taklinje, som följer takfotshöjden på cirka 20 meter, bidrar till att malmarnas berg och höjdryggar syns på håll vilket ger stadssiluetten variation och djupverkan. Ur detta jämnhöga taklandskap sticker viktiga symbolbyggnader upp. I City är kyrktornen, Hötorgshuset och Kungstornen sådana viktiga byggnader som berättar om stadens framväxt. Deras funktion som accenter i siluett och stadsbild är beroende av deras begränsade antal.

Vattnet har varit avgörande för Stockholms placering genom att det under långa tider var den viktigaste förbindelselänken till omvärlden. De öppna vattenspeglarna som är kantade av parker, natur eller bebyggelse är ett av Stockholms tydligaste karaktärsdrag. City gränsar mot kärnan i den inre arkipelagen, öarna Gamla stan och Riddarholmen, som är länken mellan Mälaren och Saltsjön. I väster gränsar City till Riddarfjärden och i öster till Strömmen och Nybroviken. Den centrala staden är sedan medeltiden orienterad mot vattnet. Vyn från stadens inlopp har varit styrande för byggnadernas placering och utformning. I City är mötet med vattnet utformat som kajer vilket påminner om Stockholms historia som hamnstad. Citys bebyggelsefront mot vattnet består i huvudsak av en rad påkostade och representativa byggnader som Rosenbad, Operan, Grand Hôtel, Nationalmuseum och Dramaten.

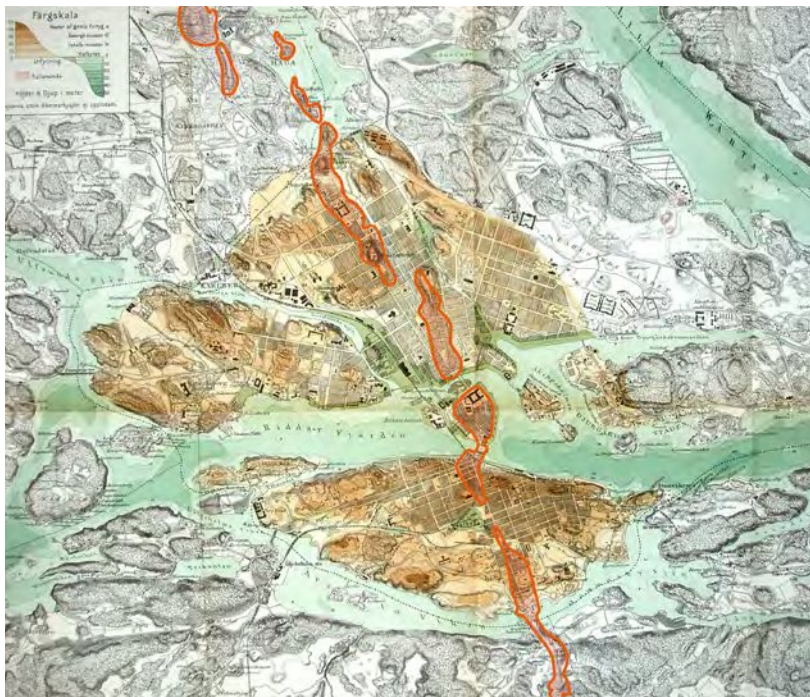
Vy över Citys siluett från Fjällgatan. Storkyrkan är under pågående renovering.

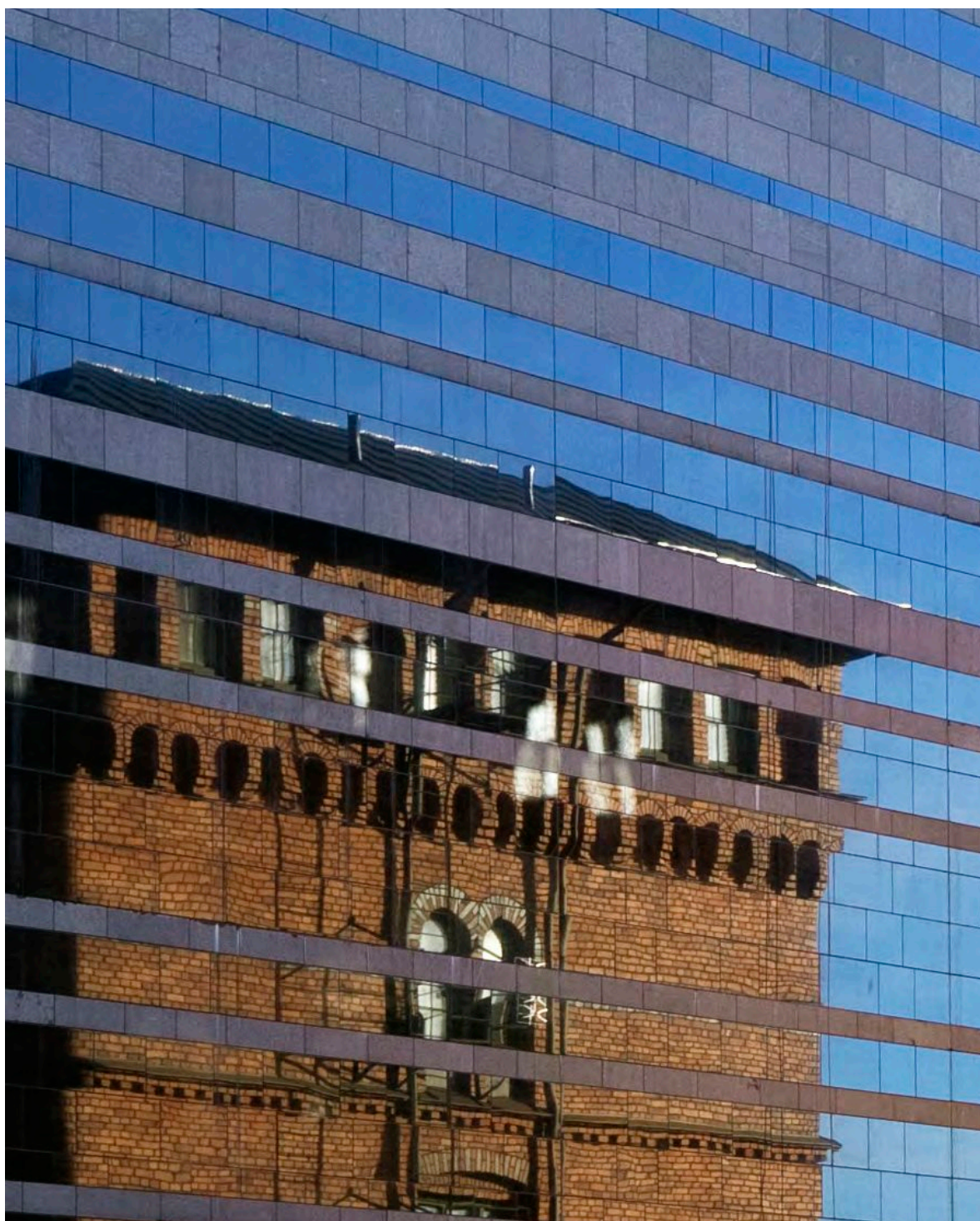
Höjdskala

Bilden på motstående sida visar byggnadernas höjd över stadens nollplan markerade med olika färger. I taklandskapet kan stadens topografi avläsas, till exempel hur Brunkebergsåsens höjdrygg även återspeglas i bebyggelsens höjd längs Malmskillnadsgatan.

1. Vasastadens höjder kring Tegnérlund och Observatoriekullen är avläsbara som en höjning i bebyggelsemassan.
2. Det låglänta området kring Klara sjö och Blekholmen har successivt fått en allt högre bebyggelse i anslutning till Centralstationen.
3. Norra Klara mellan Drottninggatan och Vasagatan har bevarat 1800-talets låga höjdskala.
4. Brunkebergsåsens höjdrygg har genom historien betonats med högre bebyggelse och är avläsbar i taklandskapet. Kungstornen och Johannes kyrka framträder som landmärken på åsen och sentida projekt längs Malmskillnadsgatan förstärker upplevelsen av åsens topografi.
5. Birger Jarlsgatan utgör den gamla Träskrännilens dalgång som tidigare förband kärret Stora träsket vid Jarlaplan med Nybroviken. Dalgången är avläsbar i bebyggelsens höjder.
6. Den sammanhållna stenstadsfronten mot vattnet utgörs av bebyggelse med cirka 4–6 våningar i 1600-talets och 1800-talets stadsplanestrukturer. Det låglänta läget och den klassiska stenstadsskalan avspeglas i en sammanhållen medelhög bebyggelse.

Nedan: Höjd- och djupkarta över Stockholm från 1897 (bearbetad). På kartan har Brunkebergsåsen markerats med röd kant.

Det gamla Norra expeditionshuset
speglar sig i Clarion Hotel Sign.

Citys ton – årstider, ljus, kulör och ljud

Stockholm är en av världens nordligaste huvudstäder. Staden kännetecknas av tydliga årstidsväxlingar och ett särpräglad ljus tack vare de stora vattenrummen. Sol och värme under vår, sommar och tidig höst gör att stadens offentliga rum nyttjas flitigt. Under den mörka årstiden lockar framför allt solbelysta och skyddade stadsrum. Utveckling i City ska utgå från årstidsväxlingarna, det nordiska ljuset, Stockholms karaktäristiska kulörer och ljudmiljöns påverkan för att skapa en sinnlig och rik upplevelse. Detta kan göras till exempel genom att i lägen med sol även vintertid skapa en plats där man kan stanna till och njuta av solen.

Tillgången på dagsljus påverkas av gatornas bredd och riktning, bebyggelsens höjd, placering och kulör. För att kunna ta vara på dagsljus även i byggnaders nedre våningar behöver hänsyn tas till gaturummets proportioner, det vill säga möjlig byggnadshöjd beror på gatans bredd. En bred gata innebär inte automatiskt att höga hus kan tillåtas. När stadens höjdskala ökar påverkas tillgången till dagsljus i de offentliga rummen och i de nedersta våningarna av husen. På natten präglas stadsrummen av kontraster mellan mörkret och de upplysta gatorna och torgen. Det nattliga samspelet mellan ljus och mörker i City ska tillvaratas. Hänsyn ska tas till det mörka och sammanhållna taklandskapet i kontrast till de upplysta broarna, kajerna och bebyggelsefronterna som speglar sig i vattnet.

Bebyggelsen i Stockholm har en rik färgskala som ofta är nära knuten till val av byggnadsmaterial och användning av olika typer av pigment och färgtekniker. I City är skillnaden i färgsättning mellan stenstadsdelen och det modernistiska City tydlig. Stenstadens varma puts- och tegelkulörer är i det modernistiska City ersatt av natursten, stål och glas och därmed en svalare färgskala. Färgsättningen av Citys byggnader ska ge en god helhetsverkan och utgå från kunskap om stadens kulörer. Helhetsverkan, väderstreck och betraktelseavstånd har betydelse vid val av kulörer. Material- och kulörval ska bidra till att föra in en upplevelse av värme och omsorg i de delar av City som är fattiga på sådant. Taklandskapet har en sammanhållande betydelse för siluett och fronter som ska tas tillvara.

Ljudet har betydelse för människors rumsliga upplevelser av staden. Ljudkällorna är många och alstrar en mängd ljud som varierar under olika årstider. De större gatorna i City har ofta en hög ljudnivå från biltrafik, medan de mindre tvär- och baggatorna kan vara mycket tysta. Även parkerna i City har ofta relativt höga ljudnivåer, med en hörbart lägre ljudnivå än de kringliggande gatorna vilket gör att de upplevs som relativt tysta platser.

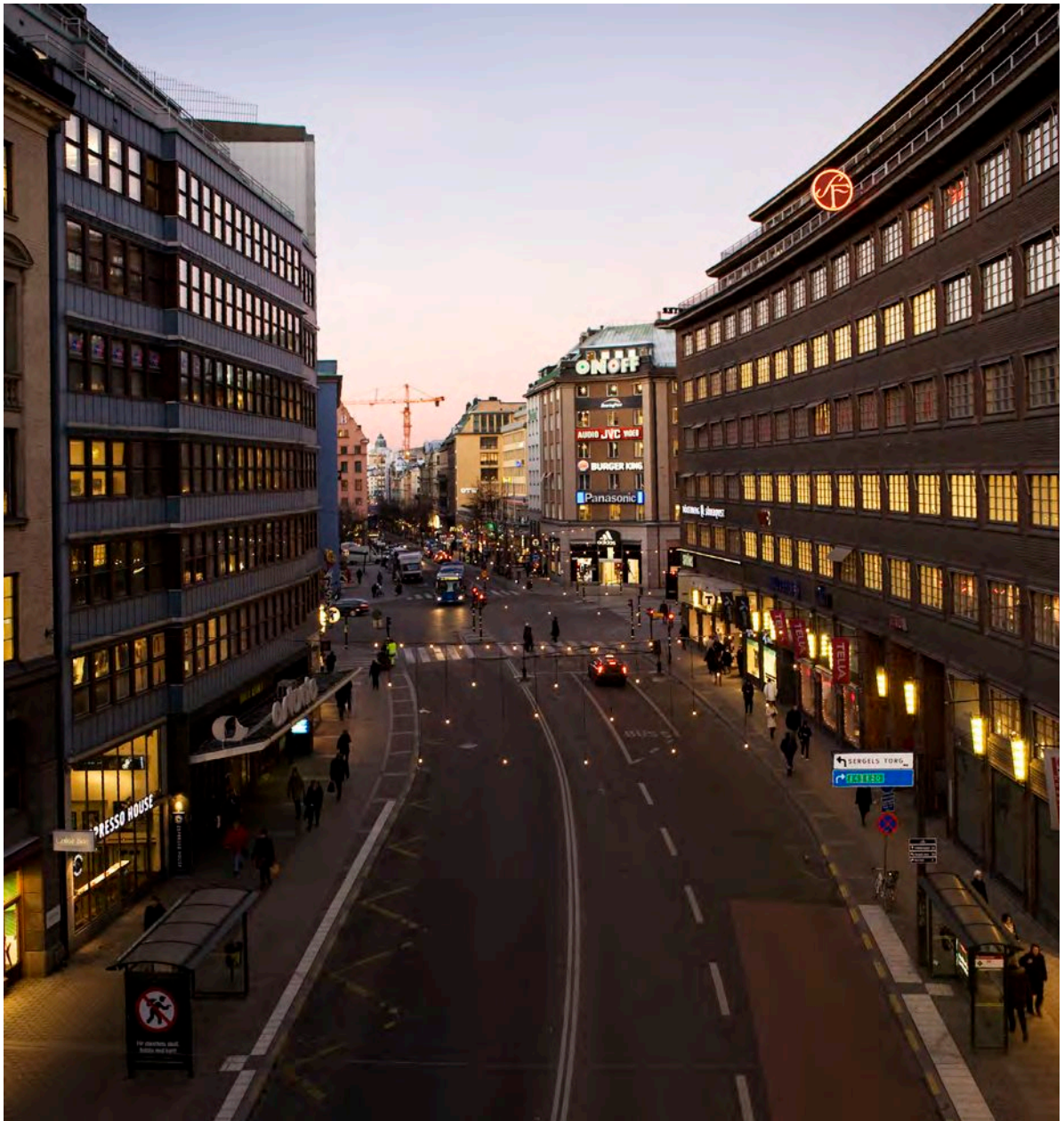
En stad som låter är också en stad som sjuder av liv och rörelse. En planering och ett arbetssätt som stimulerar en utveckling av nattelivet och utbudet av kultur är avgörande för att City ska fortsätta utvecklas som besöksdestination.

City sett från söder med
Gamla stan i förgrunden.

VÄGLEDNING – TOPOGRAFI, SILUETT OCH VATTENRUM

- Beakta taklandskapets uppbrutna karaktär och utgå från stadens bebyggelsestruktur som karakteriseras av kontrasten mellan enhetlighet och accenter vid utveckling av City. Möjligheten att uppföra nya byggnader som är väsentligt högre än den befintliga bebyggelsen är begränsad.
- Utforma såväl ny bebyggelse som ändringar av befintliga hus i samspel med topografi och siluett. Utred konsekvenserna för siluetten från relevanta utblickspunkter. Kyrktorn, Kungstornen och Hötorgsskraporna ska fortsatt vara synliga landmärken.
- Beakta de offentliga och representativa byggnadernas skala, gestaltning och framträdande exponering i stadsrummet, så väl inom Cityområdet som i angränsande delar av staden, vid ombyggnad och komplettering med ny bebyggelse.
- Utforma bebyggelse som vänder sig mot vattenrummen utifrån en samordnad arkitektonisk idé med utgångspunkt i stadslandskapets natur- och kulturvärden. Beakta vattenrummens djupverkan i stadslandskapet.
- Utforma kajer och stråk utmed vattenrummen så att stadslivet berikas, till exempel genom ökad tillgänglighet, förbättrad kontakt med vattnet och att stödja etablering av publika verksamheter som tillför nya kvaliteter och ökad trivsel. Utveckla de sjöfartsanknutna miljöerna så att det maritima kulturarvet fortsatt är avläsbart.

Kungsgatan vid korsningen med Sveavägen. Brunkebergsåsen bröts igenom på 1920-talet och Stockholms nya kommersiella centrum växte fram längs Kungsgatan.

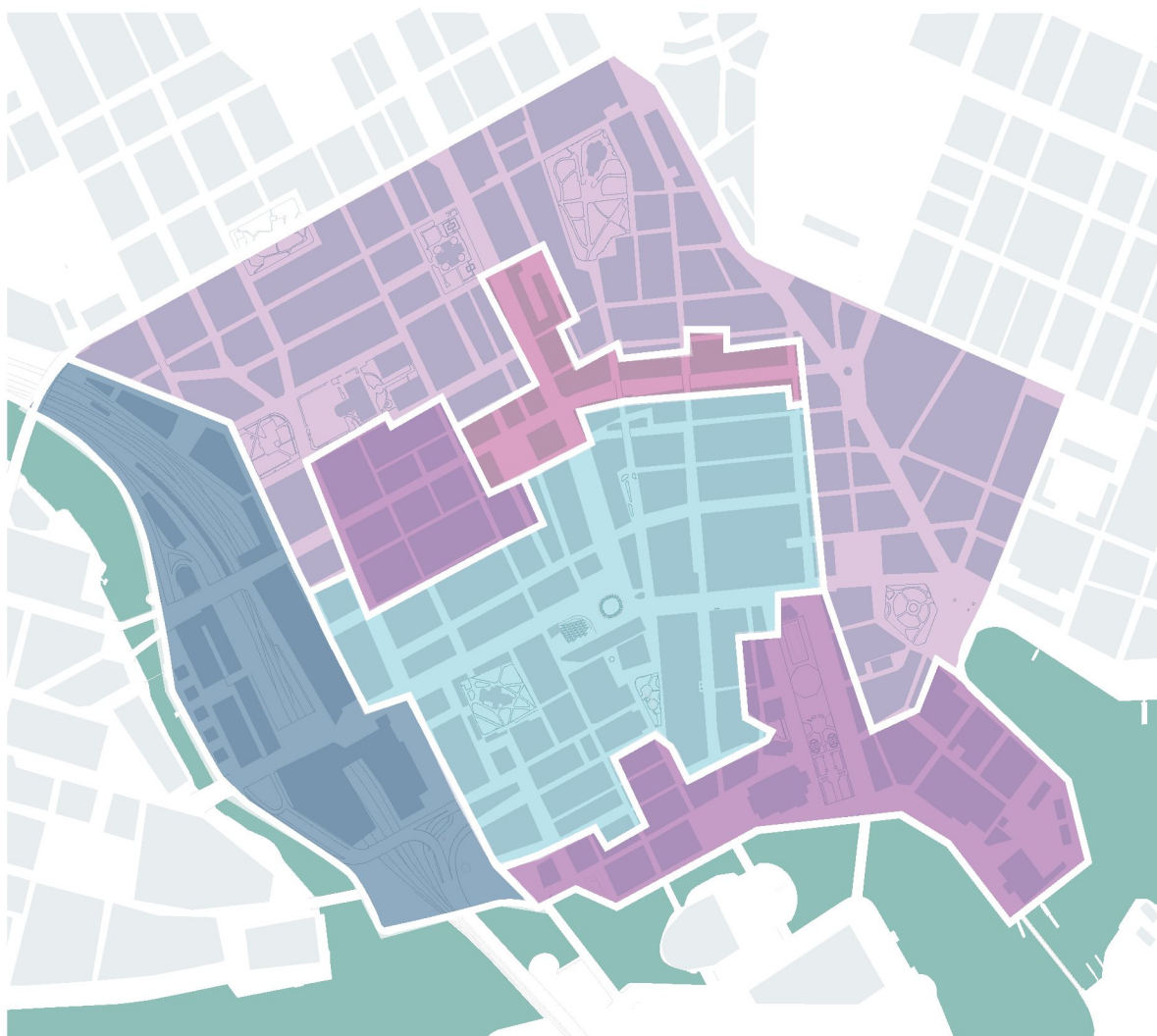
Bebbyggelse

Bland de kulturpåverkade förutsättningarna är gatu- och fastighetsstruktur, bebyggelsehöjder och det bebyggelsehistoriska arvet betydelsefulla. Dessa förutsättningar har en lång historisk kontinuitet, även om delar av City är påverkat av omdaningarna i mitten av 1900-talet. Bebyggelsestrukturen präglas dels av det rutnätsindelade planmönster som ursprungligen lades ut under 1600-talet och som i omgångar har bekräftats och justerats, dels av den modernistiska bebyggelsestrukturen efter rivningarna på nedre Norrmalm under mitten av 1900-talet. Det bebyggelsehistoriska arvet handlar framför allt om bebyggelsens uttryck, material, färgsättning och skala, men även om användning och innehåll samt byggnadernas relation till varandra och stadslandskapet som helhet inklusive topografiska förutsättningar.

Delar av bebyggelsen är av offentlig karaktär som bland annat hör till Stockholms funktion som huvudstad samt kulturellt och finansiellt centrum. Exempel på denna typ av byggnader eller bebyggelse är Kungliga Operan, kyrkorna, Nationalmuseum, Norra Latin, Centralstationen, bankpalatsen, regeringskvarteren, Konserthuset, teatrar, Musikaliska akademien och Konstakademien. Även funktionen som kommersiellt centrum finns representerad i bland annat NK-huset, Åhlénshuset, Birger Jarlspassagen samt Birger Jarlsgatan och Kungsgatan.

Stadsmuseet har inventerat och klassificerat bebyggelsen i en stor del av Stockholm. Klassificeringen är ett kunskapsunderlag som används bland annat i samband med detaljplanering och bygglovsprövning. I City uppdaterades klassificeringen 2006–2007 med bebyggelse uppförd 1960–1989. Stadsmuseets form för kulturhistorisk värdering som används vid den kulturhistoriska klassificeringen bygger på en metod som Riksantikvarieämbetet utarbetat. Den omfattar så kallade dokumentvärden och upplevelsevärden. I det så kallade dokumentvärdet ingår traditionella historiska egenskaper som en byggnad kan ha. Det kan vara byggnadshistoriskt värde, arkitekturhistoriskt värde, samhällshistoriskt värde, socialhistoriskt värde, personhistoriskt värde och teknikhistoriskt värde. En byggnads upplevelsevärden omfattas av egenskaper som konstnärligt värde, patina, miljöskapande värde, identitetsvärde, kontinuitetsvärde, traditionsvärde och symbolvärde.

Läs mer i Stockholms
Byggnadsordning och
Arkitekturpolicy.

Teckenförklaring

- Den äldre stenstaden
- Den klassiska stenstaden
- Det tidiga 1900-talets kommersiella centrum
- Det modernistiska City
- Centralstationsområdet/Västra City

Ovan: Schematisk karta över Citys historiska lager. De är särskilt tydliga i södra Klara.

Till höger: I en vy mot Västra Trädgårdsgatan från Kungsträdgården syns historiska lager från 1600-talet till 2010-talet.

Citys historiska lager

I City finns bebyggelse från slutet av 1600-talet fram till idag. Vissa historiska lager är bättre representerade än andra. I norra delen av City, stenstaden, har förändringarna inte varit så genomgripande som i södra delen. Förändringarna i stenstaden har generellt skett genom om- och nybyggnad av enstaka fastigheter. Den småskaliga fastighetsindelningen är intakt. De samlade miljöer som är av särskild betydelse för att stadens historiska lager fortsatt ska vara avläsbara i stadsväven återfinns bland de områden som identifierats som värdekärnor inom riksintresset.

Genomförandet av Norrmalmsregleringen under 1950–1970-talen präglar de södra delarna av City. Resultatet har blivit starkt kritiserat genom åren. Samtidigt byggdes en rad mycket högklassiga byggnader i City under denna tid som till exempel Kulturhuset, Pk-huset, Sverigehuset och Riksbanken. Under 1980-talet tillkom Cityterminalen/World Trade Center, men i övrigt var kontorskompletteringarna i City små projekt som relativt omärkligt smög sig in i den äldre strukturen. Den utveckling som skett i City på 2010-talet har lett till att ett flertal av byggnaderna från 1950–1980-talen har förändrats eller ersatts med nya, ofta volymmässigt större byggnader. Det bör beaktas att detta historiska lager riskerar att försvinna i City framgent.

Gamla Brogatan, en del av den äldre stenstaden som blev kvar efter Citysaneringen.

Stenstaden

Karaktär och kvaliteter

Stenstaden har formats av 1870-talets byggnadsstadga och byggnadsförordningar som bland annat lade fast ett givet förhållande mellan hushöjd och gatubredd, vanligen med fem våningar mot breda gator och fyra våningar mot smala gator. Bebyggelse från 1920- och 1930-talen har ofta ytterligare en våning men håller liknande takfotshöjd. I stenstaden finns inslag av sentida bebyggelse. Den tillagda bebyggelsen håller i de allra flesta fall samma skala som stenstadsbebyggelsen i övrigt vilket innebär att de upplevs som integrerade. Bostadshus har ibland ersatts med kontorshus och i vissa fall har även två eller fler fastigheter slagits ihop för att ge plats för en större byggnad. Kvarterets takfotshöjd har dock följts. För att behålla karaktären av den klassiska stenstaden i City behöver bebyggelsen från tiden före 1930 bevaras.

Den klassiska stenstaden rymmer många olika funktioner, vilket gör den levande och attraktiv för människor att bo och verka i. De enskilda byggnaderna kan ha väsentlig betydelse som del av stadsbildens helhet, oberoende av vilket kulturvärde de har som enskilda objekt.

Den klassiska stenstaden har en tydlig arkitektonisk grammatik med uppdelning av gatufasaden i sockelvåning och huvudfasad samt ofta markerad takfot och ibland attikavåning. Denna grammatik tillsammans med den småskaliga fastighetsindelningen ger gaturummen en variation inom tydliga ramar, vilket är önskvärt även vid nya tillskott i City.

Kungsgatan mellan Drottninggatan och Stureplan, Birger Jarlsgatan, Nybroplan

Sveavägen fram till Konserthuset skapades genom en breddning av Stora Badstugatan under 1900-talets första decennier. Korsningen Kungsgatan-Sveavägen fungerade tidigt som symbol för Stockholms framväxt till storstad. Kungsgatan öster om Sveavägen kantas av affärs- och kontorshus uppförda på 1920-talet i enhetlig byggnadshöjd om sex våningar. Centrumhuset, i korsningen Sveavägen-Kungsgatan, och Thulehuset på Sveavägen 42–46 är utpräglade kontorshus med rationell funktionsplanering. Östra delen av Kungsgatan och Birger Jarlsgatan söderut är tillsammans med Hamngatan väletablerade kommersiella gator och värdekärnor i rikssintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Funktionen som affärs-gator är viktig att bevara.

Södra Klara och Jakob, Södra Drottninggatan

Rutnätsplanen i Södra Klara och Jakob lades ut på 1600-talet då även Gustav Adolfs torg fick sin nuvarande form. Rester av ett medeltida gatunät samt byggnader från 1600- och 1700-talen utgör fortfarande ett inslag i bebyggelsen. I de flesta fall är de dock ombyggda under 1800-talet. Kvartenen präglas tydligt av påkostade bank- och kontorsbyggnader i fyra–fem våningar uppförda strax efter sekelskiftet 1900. Bebyggelsen håller en sammanhållen skala i fronten mot vattnet.

Norra Klara

De äldsta byggnaderna i Norra Klara är från 1700-talet och början av 1800-talet. Huvuddelen av bebyggelsen är dock uppförd under andra hälften av 1800-talet med inslag av ungdomhus från början av 1900-talet. Värdebärande karaktärsdrag är de småskaliga fastigheterna och de smala gaturummen med bebyggelse i 3–4 våningar. Norra Klara mellan Kungsgatan och Bryggargatan är en för många okänd pärla i City. Området har en attraktiv blandning av butiker, verksamheter och bostäder. Med sin äldre och småskaliga bebyggelse har området en stor potential att vara en lugnare del av City, men med ett utbud av butiker, caféer och restauranger. Området är känsligt för förändring av byggnadsvolymer och fastighetsstruktur.

Blasieholmen

Bebyggelsen på Blasieholmen är blandad, större delen utgörs av byggnader från 1800-talet. Kvar från 1600-talet är bland annat Bååtska palatset, Utrikesministerhotellet och delar av Fersenska palatset. Inom området finns även väl anpassad bebyggelse från 1970- och 1980-talen. Mot Norrström ligger monumentala byggnader som Grand Hôtel och Nationalmuseum.

Gator, torg och parker

Gustav Adolfs torg ligger idag lite vid sidan om de viktiga gångstråken i City. Platsen har sedan länge varit en trafikalt knutpunkt mellan Gamla stan och nedre Norrmalm. Torgets relation till slottet, Norrbro, Operan och Arvfurstens palats vittnar om platsens en gång stora betydelse. Gustav Adolfs torg hänger funktionsmässigt ihop med Norrbro, Strömgatan, Malmtorgsgatan och Fredsgatan. Malmtorgsgatan kopplar ihop Brunkebergstorg med Gustav Adolfs torg och kajstråket.

Kungsträdgården är stadens äldsta park och har genom århundranden växlat funktion. Från slutet av 1700-talet har parken varit tillgänglig för allmänheten. Kungsträdgårdens norra del är utformad för evenemang och är till större delen hårdgjord, medan den södra delen har parkkaraktär med planteringar och gräsytor.

Norra Bantorget var ursprungligen en del av en park från Drottninggatan ner till vattnet. När järnvägen byggdes anlades en station här, därav namnet. Stationen lades ner när sammanbindningsbanan öppnades på 1870-talet.

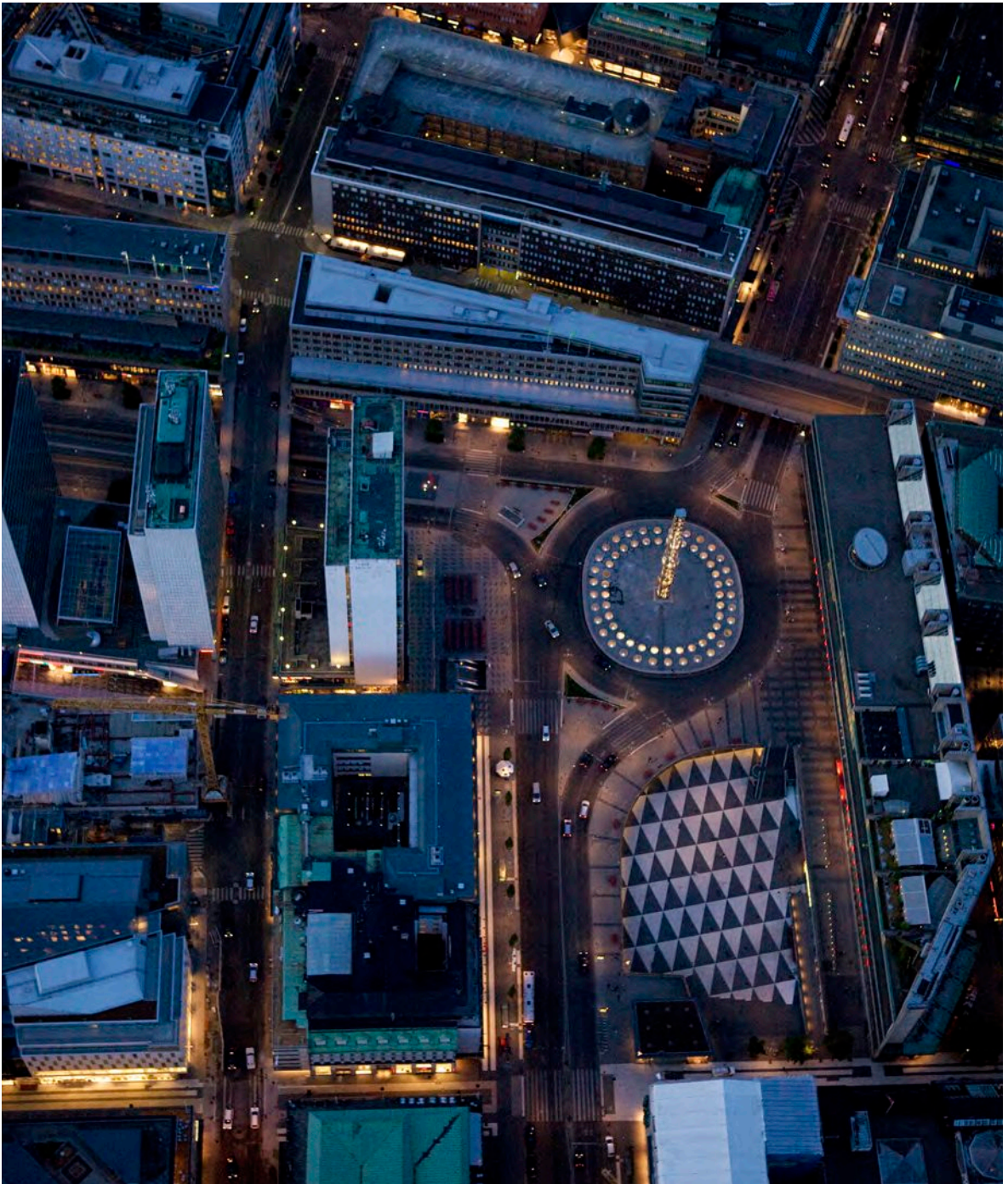
Norra Bantorget fungerar som en nod som fördelar trafiken mellan City och Vasastaden. Vid Norra Bantorget och västra delen av Olof Palmes gata husar flera fackföreningar och Norra Bantorget är av hävd folkrörelsens och de politiska manifestationernas plats. Mellan 2005 och 2009 uppfördes nya byggnader mot spårområdet och längs Torsgatans västra sida. I samband med det skapades den park som idag till stor del utgör Norra Bantorget.

Kajstråket Klara Mälarstrand – Strömkajen

Kajstråket från Klara Mälarstrand till Strömkajen är ett i hög grad underutnyttjat offentligt rum i bästa solläge och med fantastisk utsikt över Mälaren, Gamla stan och Norrström. Vid Klara Mälarstrand angör båtarna som går in i Mälaren och på andra sidan Stadshusbron ligger Stadshuset. Denna del av stråket är mycket bullerstörd av järnvägen och Centralbron som båda går över kajen och Klarastrandsleden. Förbi Rosenbad är endast gång- och cykeltrafik tillåten. Längs Strömgatan är trottoarerna smala och lockar inte till flanering. Strömkajen rustades upp på 2010-talet och kompletterades med paviljonger med service av olika slag. Strömkajen är nu ett utflyktsmål i sig.

Värdebärande karaktärsdrag för den klassiska stenstaden, utdrag från Riksintressebilagan

- Stadsplanestruktur med ett givet förhållande mellan hushöjd och gatubredd.
- Kvartersindelning som bygger vidare på den rätvinkliga 1600-talsstrukturen.
- Platser med träd så som esplanader, torg och parker. Breda trädkantade esplanader och platser samt bergsparker.
- Enhetlig höjdskala och en småskalig fastighetsindelning med sammanbyggda fasader i gatuliv och kringbyggda gårdar.
- En tät integration mellan bostäder och verksamheter.
- Gatufasadernas tydliga uppdelning i sockelvåning och huvudfasad, oftast med markerad takfot och ibland med attikavåning, samt enklare gårdsfasader.
- Sluttande tak, oftast plåttäckta, med en lutning på upp till 45 graders vinkel från fasaden som ger ett karaktäristiskt taklandskap.
- Välutformade byggnadsdetaljer.

Det moderna City med Sergels Torg

Det moderna City

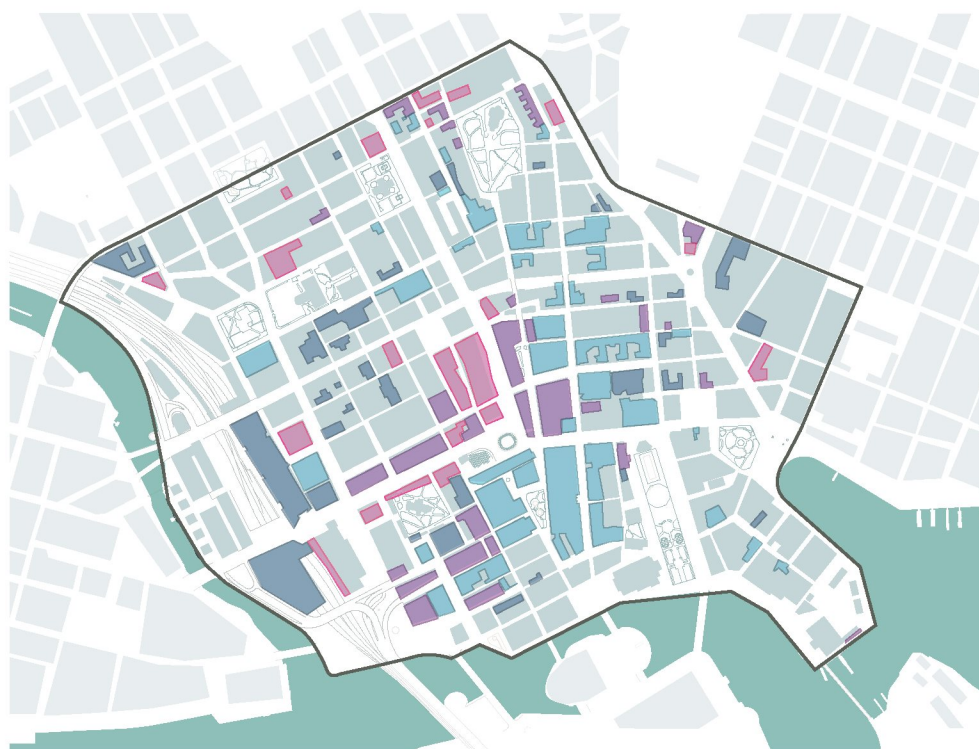
Karaktär och kvaliteter

Det moderna City avser både den modernistiska delen från 1950–1970-talen, de postmoderna byggnaderna och västra City där detaljplanearbete för Centralstationen pågår. Modernismens byggnader finns framför allt i det modernistiska City men även insprängt i stenstaden. I det modernistiska City är byggnadsvolymer ofta stora med ett långsträckt horisontellt uttryck. I stenstaden är volymer mer anpassade till stenstadens skala även om relativt stora byggnader finns även här. Gemensamt är att byggnaderna förhåller sig till stenstadens takfotshöjd. I det modernistiska City är flera av byggnaderna idag om- och påbyggda.

Efterkrigstidens idealism och framtidstro, där storskalighet och funktionsseparering var planeringsideal, skapade många av dagens utmaningar. Många gator breddades och fastigheter slogs ihop till större enheter. För att få fram tunnelbanan och den nya stadens logistik under marknivå krävdes djupa schakt. Omvandlingen innebar att dessa delar av City upphörde som boendemiljö. Resultatet av moderniseringen motsvarar inte de förväntningar på livskvalitet som präglar Stockholm i övrigt. Det finns goda enskilda exempel på modernismen som till exempel Sergels torg, Hötorgscity och Kulturhuset.

Den modernistiska strukturen innebär en tydlig avvikelse från den äldre måskaliga strukturen. Bebyggelsens höjder ansluter däremot i huvudsak till omgivande bebyggelsehöjder. Enskilda byggnader eller grupper av byggnader höjer sig över den enhetliga lägre bebyggelseskalan.

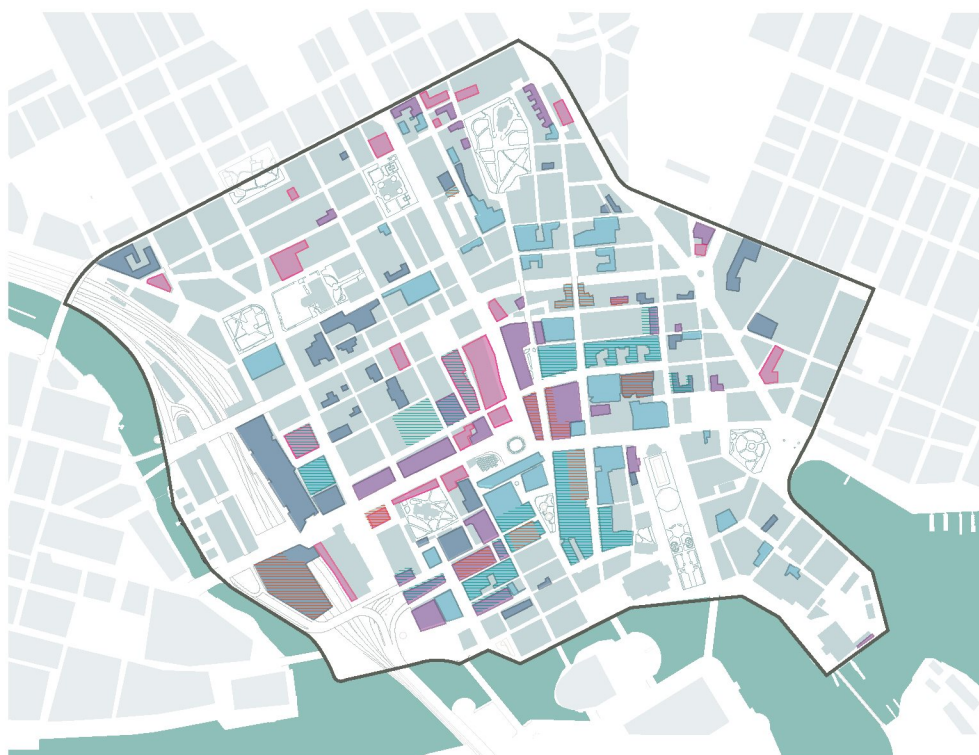
Med sitt centrala läge är det modernistiska City tydligt urskiljbart i de långa vyerna över vattenrummen. Förändringar i höjdskalen påverkar ett stort omland. Några av det modernistiska Citys helhetsmiljöer är värdekärnor i riksintresset på grund av sin sällsynt konsekvent utförda modernistiska stadsplanering. Det gäller Hötorgscity, Sergels torg och Hamngatan. Även utanför värdekärnorna finns exempel på högklassig modernistisk arkitektur, till exempel Riksbanken vid Brunkebergstorg.

Teckenförklaring

- 1950-tal
- 1960-tal
- 1970-tal
- 1980-tal

Schematisk karta som beskriver bebyggelse uppförd mellan 1950- 1980 tal.

Teckenförklaring

- 1950-tal
- 1960-tal
- 1970-tal
- 1980-tal
- Ombyggt
- Rivet

Schematisk karta över förändring och utveckling av bebyggelse 1950- 1980 tal.

Det senaste decenniet har många byggnader i det modernistiska City byggts om och/eller byggts på. Byggnadernas karaktäristiska raka avslut mot himlen har förändrats och blivit mer varierat. Höjningarna av de stora volymerna påverkar läsbarheten i taklandskapet då karaktäristiska landmärken, som Hötorgshusen, döljs eller tappas sin funktion som accent i en höjdmässigt homogen bebyggelse. Stadens siluett liksom viktiga offentliga rum som torg, gator och parker samt siktlinjer har påverkats. Kontrasten mellan accenter och bebyggelsemassan i övrigt har minskat. Ytterligare utveckling behöver nog utredas så att konsekvenserna tydliggörs.

Redan i slutet av 1980-talet påbörjades en förnyelse av City, nu med människan och stadslivet i fokus. Under 2010-talet har förändringarna skett i allt snabbare takt. De stora fastigheterna som blev resultatet av Norrmalms-regleringen har nått en ålder där förnyelse av fastigheternas tekniska lösningar behövs. Utvecklingen har i många fall inneburit att gaturummen berikats med publika levande bottenvåningar, att fler bostäder har tillkommit och att nya rörelsemönster har etablerats.

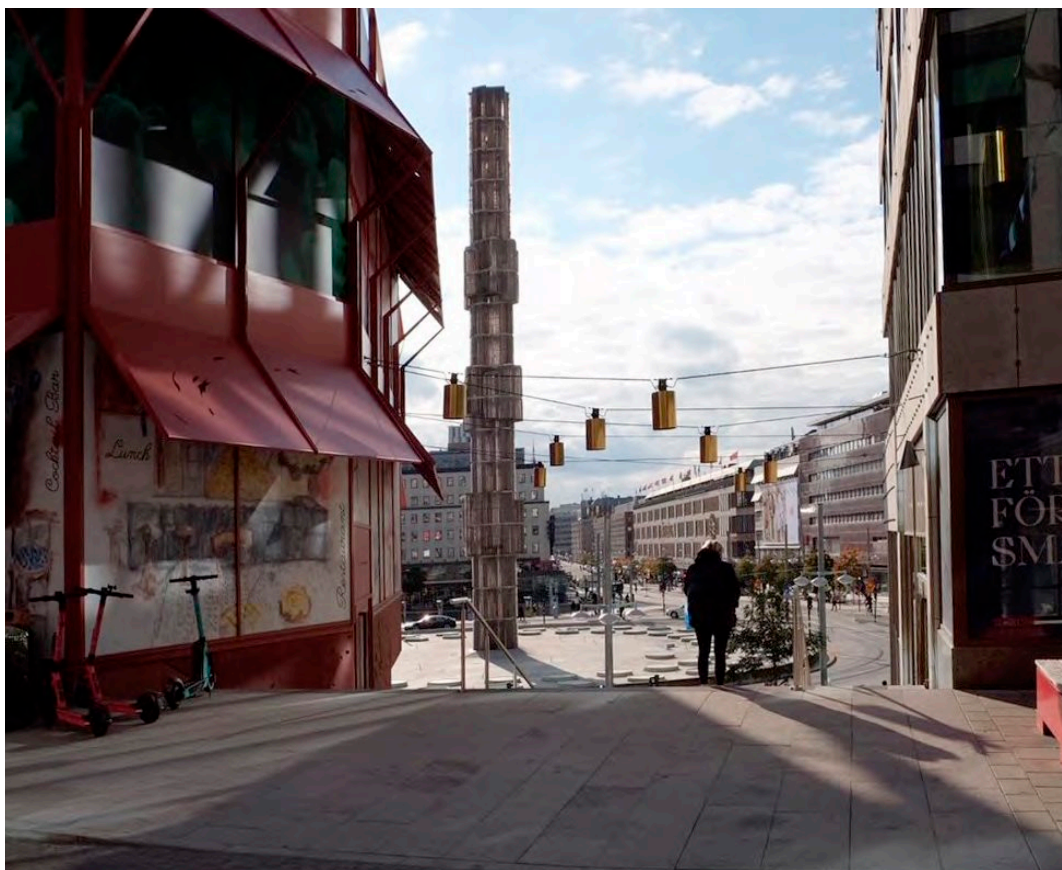
Nedan: Hötorget med Konserthuset och Filmstaden. Filmstaden kom till i en ombyggnation på 90-talet.

Sergels torg, Hötorgscity, Klarabergsgatan, Benny Fredrikssons torg, södra delen av Sveavägen

Sergels torg och Hötorgscity är Citys hjärta. Sergels torg är sannolikt Sveriges mest kända torg. Många folkliga manifestationer har genomförts här och torget har därför fått en särställning i Sveriges moderna historia. Sergels torg har höga kulturhistoriska värden som representerar modernismens omdaningar i City. Hötorgscity var inledningen till den stora omdaning av nedre Norrmalm. Området illustrerar tidens framtidstro och teknikoptimism. De fem höghusen står på terrasser som tillsammans med takterrasserna på låghusen väster om Sergelgatan var tänkta som "lunchparker". Takterrasserna har sedan många år hållits stängda men under senare tid har Hötorgsterrassen, som ligger mellan höghus 1 och 2 närmast Hötorget, sommartid öppnats under dagtid. Låghusen väster om Sergelgatan har förändrats genom om- och påbyggnader vilket har fått till följd att gaturummet har tappat sin ursprungliga proportion.

Sergels torg sett från nya trappan vid Malmskillnadsgatan som skapar en ny koppling.

Nya bostäder har tillkommit i anslutning till Sergelgatan vilket bidrar till att fler människor rör sig på gatan och bidrar till mer levande miljö.

Bebyggelsen längs Klarabergsgatan är i stort sett oförändrad sedan den kom till på 1950- och 1960-talen. Trots att de olika byggnaderna har individuella uttryck så kan gatan läsas som en sammanhängande miljö. Hotell Continental från början av 1960-talet ersattes på 2010-talet av en ny byggnad. Bebyggelsen i övrigt består av storskaliga kontors- och affärshus med långsidorna vända mot gatan. Fasaderna är utförda i påkostade material som tegel och marmor. Samtliga byggnader har servicefunktioner i bottenvåningen. Klarabergsgatan är en av de få helhetsmiljöer från modernismen som är i huvudsak intakt. Horisontaliteten i bebyggelsen är tydligt avläsbar.

Benny Fredrikssons torg är länken mellan Hötorgscity, Sergels torg och Brunkebergstorg. Torget ligger lite i skymundan och är trots sitt läge inte ett tydligt stråk mot Brunkebergstorg. Torget är präglad av att den omgivande bebyggelsen i huvudsak visar sina baksidor mot torget.

Sveavägen söder om korsningen med Kungsgatan domineras av upp- och nedfart till Klaratunneln. Gaturummet är brett men tunnelmynningen dominerar gaturummet. Gaturummet är bullerstört. Den östra trottoaren är mer attraktiv än den västra. På östra sidan finns en rad butiker i bottenvåningen medan den västra upplevs som en baksida till Sergelgatan. Bebyggelsen på östra sidan av Sveavägen hade tidigare terrasser med de högre delarna tydligt indragna från gaturummet. Den ombyggda volymen närmast Sergels Torg är försedd med en grundare terrass. Omvandlingen av kvarteret Hästskon har bidragit till att skapa en bättre koppling mellan Sergels Torg och Malmskillnadsgatan samt tillfört fler lokaler i gatuplan mot Malmskillnadsgatan.

Mäster Samuelsgatan, Malmskillnadsgatan

Mäster Samuelsgatan från Vasagatan till Norrlandsgatan präglas av dess funktion som angöringsgata. Från Mäster Samuelsgatan nås flera parkeringsgarage och far samt i östra delen Klaratunneln. Mäster Samuelsgatan var ursprungligen tänkt att fortsätta på bro över Birger Jarlsgatan och kopplas till Humlegårdsgatan med syfte att förbinda Citys östra del med nedre Norrmalm. Infarterna till parkeringsgarage och far samt Klaratunnelns mynning ger gatans sydvästra och nordöstra del en trafikprägel som gör gatan mindre intressant som fotgängarstråk även om många människor går här.

Malmskillnadsgatan har i delen genom City präglats av sin trafikfunktion. I och med upprustningen av Brunkebergstorg och ombyggnaden av kvarteret Hästskon har gatan integrerats på ett bättre sätt i systemet av attraktiva gator för gång- och cykeltrafik.

Klara kyrkogård

Klara kyrka och kyrkogård ligger på platsen för det tidigare Klara kloster. Klostret grundades i slutet av 1200-talet och revs under första hälften av 1500-talet. Murrester från klostret har påträffats på kyrkogårdens sydvästra del och intill nuvarande kyrkas sydvästra fasad. En ny kyrka byggdes mellan 1577 och 1590, troligen på platsen för den rivna klosterkyrkan. Kyrkan är sedan dess ombyggd flera gånger. Kyrkogårdens norra och södra sida kantas av gravkapell och det västra bostadshuset i kvarteren Klockaren och Klockstället. Husen är från 1763 respektive 1649 och ombyggda flera gånger. Kyrkan och kyrkogården ligger högre än omgivande gator och kyrkogården är kringbyggd på tre sidor, vilket gör att rörelsestråk i omgivningen inte passerar kyrkogården. Det tillbakadragna läget ger en stilla och rofylld plats mitt i en i övrigt livlig del av City, men det medför även att platsen kan upplevas som otrygg. Kyrkogården med sina gräsmattor och stora träd tillför grönska i en del av City som annars i stort sett saknar växtlighet. Svenska kyrkans sociala verksamhet på platsen fyller en viktig samhällsfunktion.

Centralstationsområdet / Västra City

Centralstationen och bangårdsområdet har stor betydelse för förståelsen av järnvägen som drivande kraft i stadsutvecklingen. Från mitten av 1850-talet byggdes stambanorna i Sverige ut. I Stockholm slutade till en början stambanorna vid säckstationer vid Norra Bantorget och Medborgarplatsen. Sammanbindningsbanan mellan dessa säckstationer öppnades 1871. Järnvägsområdet kring Centralstationen är delvis byggt på utfylld mark. Blekholmen strax norr om Centralstationen var tidigare en ö i Klara sjö.

Utbyggnaden av järnvägen var en viktig del i Sveriges industrialisering. I närheten av Centralstationen etablerades verksamheter med koppling till kommunikation som post, tryckerier, tidningar och hotell. En ny huvudgata, Vasagatan, skapades genom breddning och förlängning söderut av en äldre gata. En ny bro, Vasabron, byggdes till Gamla stan och intill norra landfästet uppfördes Sveriges första moderna affärs- och kontorshus Centralpalatset.

På 1980-talet överdäckades delar av spårområdet. Övre hallen på Centralstationen, Cityterminalen och ett kördäck till den nu rivna postterminalen tillkom på överdäckningen. På senare år har ytterligare kontorshus och hotell tillkommit i området, som Waterfront Building och Kungsbrohuset.

På 1990-talet byggdes bostäder och kontor på Blekholmsterrassen och området kring Klara sjö mellan Klarabergsviadukten och Kungsbron fick därmed bostäder på båda sidor. Bostadsbebyggelsen på Blekholmsterrassen har en postmodernistisk karaktär och knyter i sin färgsättning an till funkisbebyggelsen på Kungsholmssidan.

Inom området finns kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Centralstationen och Expeditionshuset vid Lilla Bantorget är statliga byggnadsminnen.

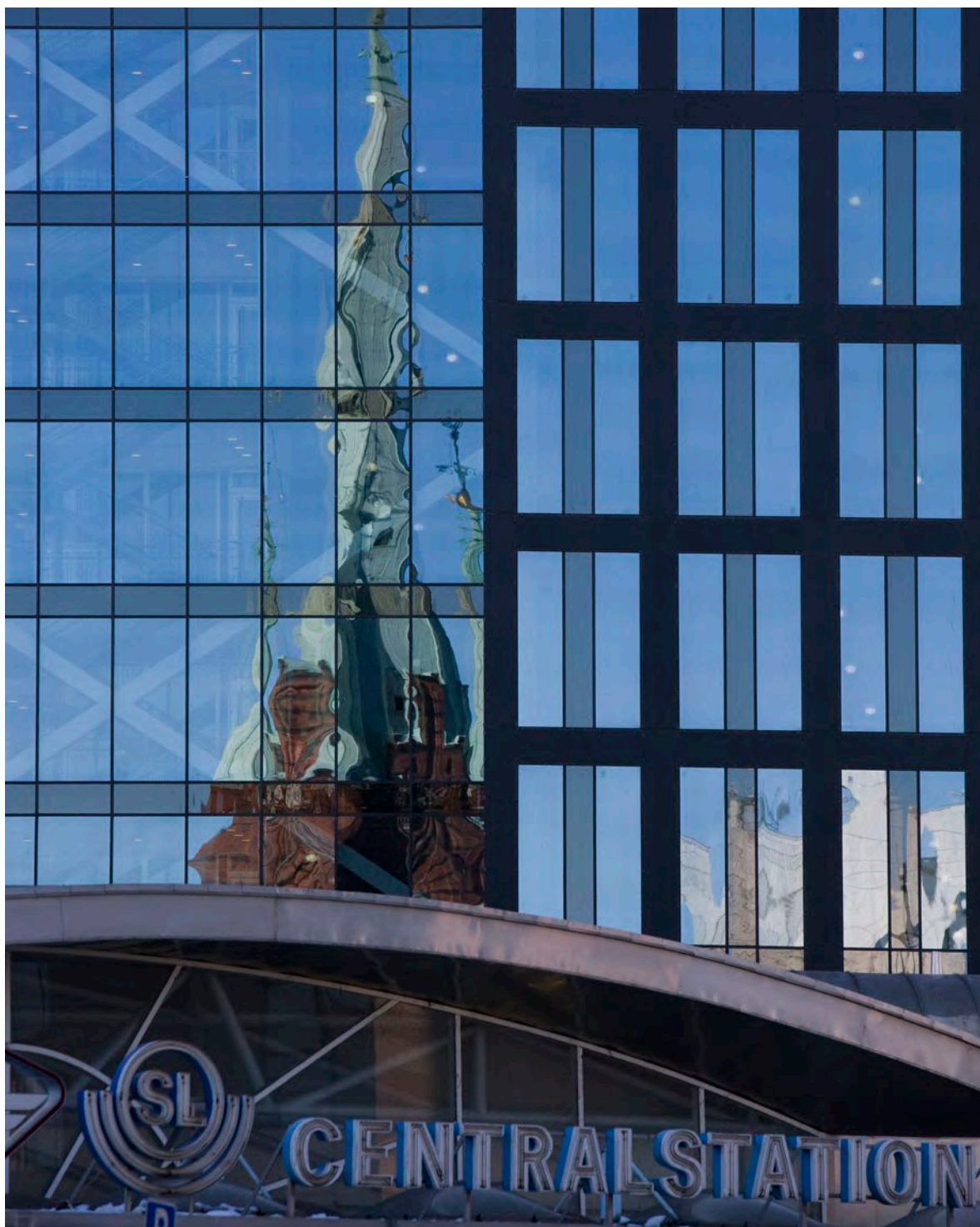
Tegelbacken, Järnvägsparken, Klara Västra Kyrkogata och Rödbodgatan

Tegelbacken är ett stort och trafikstört område med låga vistelsevärden. Platsen har varit en trafiknod sedan sammanbindningsbanan, Centralstationen och Vasabron byggdes i slutet av 1800-talet. Söder om Centralstationen anlades en park, Järnvägsparken, som fanns kvar till mitten av 1940-talet då man påbörjade byggandet av en viadukt under spåren för att komma till rätta med de många stoppen i trafiken när tåg skulle passera. Parken är idag en stenlagd yta under ramper till och från Centralbron. Rödbodgatan präglas av nerfarten till Klarafaret och in- och utfarten till Klaratunneln. Klara Västra Kyrkogata går längs baksidan av stora kontorsfastigheter med slutna bottenvåningar.

Denna del av City är starkt präglad av trafiksystemen från 1960- och 1970-talen. Området har stor potential med sitt centrala läge intill vattnet.

Värdebärande karaktärsdrag för det modern City, utdrag från Riksintressebilagan

- Hötorgscity, Sergels torg och Klarabergsgatans genomplanerade och samkomponerade modernistiska helhet. Skulptural kontrast mellan vertikalt strävande höga skivhus och horisontellt betongade byggnader.
- Spel med byggnadsvolymer. Brunkebergsåsen förtydligas och omtolkas i bebyggelse och en i övrigt sammanhållen byggnadshöjd som bygger vidare på den klassiska stenstaden och kontrasterar mot Hötorgscitys höga skivhus.
- Högkvalitativa, storskaliga kommersiella och individuella byggnader i olika, ofta påkostade, material men med sammanhållen skala och lugna, mestadels släta och repetitiva fasader. Färgskalan är ofta kylig, med en blandning av ljusa och mörka kulörer.
- Anpassade lägre byggnadsvolymer närmast Kungsträdgården. Arkitektur med horisontell betoning från framför allt 1960- och 1970-talen.

Klara kyrka speglas i Waterfront Building, en av de nya byggnaderna inom västra delen av City

VÄGLEDNING – BEBYGGELSE

- Utveckla City utifrån dess betydelse som nav för Sveriges och regionens ekonomiska tillväxt. Ta stöd i kunskap om stadsmiljöns utmärkande karaktärsdrag, kvaliteter och blandning av funktioner för att utveckla stadens attraktivitet och identitet.
- Beakta siktlinjer och vyer mot representativa byggnader, parker och vattenrum vid utveckling av City.
- Beakta den befintliga bebyggelsens skala vid ny- och ombyggnad inom stenstaden, så som byggnadsvolymer, kvartersstorlekar och gaturummens proportioner. Ta tillvara tidstypiska material, kulörer, byggnadsdelar och detaljer i så stor utsträckning som möjligt vid ombyggnad.
- Utveckla helhetsmiljöerna från 1950-1960-talen, exempelvis Klarabergsgatan, Sergels Torg och Hötorgscity, med utgångspunkt i kunskap om dess arkitektoniska kvaliteter. Ta vara på de typiska karaktärsdrag som kännetecknar dessa miljöer. Utveckla bottenvåningarna med lokaler för publika verksamheter och skapa möjliga kopplingar genom kvarteren.

Norra Bantorget. Förnyelse av parken och utbyggnad av hotell och bostäder har givit nytt liv åt Norra Bantorget.
Foto: Anne Lintala

Offentliga rum

Gator, torg och parker

Stockholm har en lång tradition av välgestaltade gator, torg, parker och stråk från olika tidsperioder och med olika arkitektoniska uttryck. Stadsplane-mönstret präglas av topografi, kvarterens form, bebyggelsens höjd, gatornas bredd och ett pärlband av platser. Äldre byggnadsordningar, som hade en annan funktion än dagens, har reglerat husens placering och gestaltning mot gator och platser. Stadens gator har förändrats allteftersom färdmedlen förändrats. Stadens historia vittnar även om tidsperioder med omfattande rivningar av bebyggelse för att skapa en ny gatustruktur.

Gatunätet på malmarna lades till stor del ut redan på 1600- och 1700-talen med strikta rutnätsplaner. I City ligger i hög grad strukturen från 1600-talets rutnätsstad kvar. Några av gaturummen, till exempel Drottninggatan, har kvar både sin sträckning och bredd från denna tid.

Under Norrmalmsregleringen behölls i stort gatustrukturen, men flera av gatorna breddades för att hantera den ökade bilismen. Stadsplaneidealen från 1600- och 1800-talen kan fortfarande avläsas genom de karaktäristiska kvartersbildningarna och kyrkornas framskjutna position i stadslandskapet. Även moderna förändringar som järnvägens intåg och 1950- och 1960-talens omdaningar av nedre Norrmalm har satt sin prägel på City.

Läs mer i Strategi för offentliga rum och Grönare Stockholm.

Kungsträdgården med serveringar

Teckenförklaring

- Befintliga träd
- |||| Gata som kan utredas för trädplantering

Torgen i City har olika funktioner, flera med lång historia. Gustav Adolfs torg, Hötorget, Norrmalmstorg och Östermalmstorg har alla flera hundra år på nacken. Brunkebergstorg tillkom i början av 1800-talet när man schaktade den höga del av Brunkebergsåsen som tidigare hindrat bebyggelse. Norra Bantorget tillkom i samband med att järnvägen byggdes under senare hälften av 1800-talet och Sergels torg vid Norrmalmsregleringen under 1950–1970-talen. Gustav Adolfs torg ingår i ensemblen av maktens byggnader kring Norrström. På planen för slottsområdet som Nicodemus Tessin d.y. tog fram finns en kunglig begravningskyrka vid torget i Norrbros axel inritad. Hötorget, Norrmalmstorg och Östermalmstorg har alla en bakgrund som handelstorg. Brunkebergstorg har sedan det skapades på 1800-talet kantats av flera hotell och bostäder.

Norra Bantorget har också varit ett torg med torghandel, men av senare datum. Sergels torg har ända sedan det byggdes varit en plats för folkliga manifestationer, en roll som Gustav Adolfs torg hade på 1700-talet. Utöver de egentliga torgen finns flera platsbildningar i City. Större öppna platser i City är Centralplan, Tegelbacken, Stureplan och Strömkajen.

Parkerna i City ligger som öar, inordnade i rutnässtrukturen. De är lätta att hitta och är öppna och inbjudande. Kungsträdgården är stadens äldsta park. Den har funnits som trädgård sedan 1400-talet och blev offentlig park för alla 1797. Berzelii park anlades i mitten av 1800-talet för att komma till rätta med en osund del av staden. Platsen var tidigare en stinkande träskmark som kallades Packaretorgsviken eller Katthavet. Tegnérslunden är en av stadens bergsparker som skapades i slutet av 1800-talet. Parken var tidigare ett av stadens kvarnberg där de två barnhuskvarnarna stod. Fler gröna platser i City är Klara, Adolf Fredriks och Johannes kyrkogårdar, parktorget Norra Bantorget och Blekholmsterassen. Centralbadets innegård är en grön lunga i City. Några av de större gatorna i City, som Sveavägen, Hamngatan, Birger Jarlsgatan och östra delen av Kungsgatan är trädplanterade.

De offentliga rummen binder samman stadens olika delar och utgör en arena där människor kan mötas och utbyta idéer, köpa och sälja varor och tjänster och njuta av olika kulturevenemang. Det offentliga rummet används för politiska manifestationer, kultur och idrott. Stadens boende, arbetande och besökare ska känna sig välkomna, trygga och bekväma med att använda det offentliga rummet. Ett tillgängligt och användarvänligt offentligt rum är viktigt i ett demokratiskt samhälle. I City är det i de offentliga rummen som den stora utvecklingspotentialen finns. Här har de offentliga rummen inte bara en lokal funktion utan även en regional och ibland nationell funktion. I Stadens **Strategi för offentliga rum** finns en handlingsplan med 17 aktiviteter som kan öka vistelsekvaliteter i stadens offentliga rum.

Motstående sida:

Över: Schematisk karta över offentliga platser i City i dag.

Under: Schematisk karta över grönsstruktur med möjliga kompletteringar av trädplanterade gator, 2017

Ovan: Schematisk karta över Citys front mot vattnet som behöver fortsätta att utvecklas liksom stråken ned till vattnet.

Till vänster: Strömkajen.

Motstående sida: Nybroplan.

För att kunna skapa ett rikt stadsliv är det viktigt att det offentliga livet sker på gatunivå på platser öppna för allmänheten. Trottoarer behöver vara tillräckligt breda för att människor ska kunna gå obehindrat. Takterrasser och invändiga passager som görs tillgängliga för allmänheten kan vara ett komplement, men kan inte ersätta ett väl fungerande offentligt rum. Alla förändringar i den bebyggda miljön i cityområdet ska bidra till ett bättre och mer högkvalitativt offentligt rum.

Vattnet är en av Citys främsta kvaliteter. Kajer och stråk ska fortsätta att utvecklas i samspel med hamnverksamheten.

Stadens grönska är en viktig tillgång som kan utvecklas både på kvartersmark och i det offentliga rummet. Platsernas karaktär utvecklas genom val av träd och växter. Grönstrukturen är en del av de urbana ekosystemtjänsterna och har stor betydelse för lokalklimatet i City.

Grönska i stadsmiljö består inte bara av gatuträd och parkernas planteringar utan kan också återfinnas på gröna tak, gårdar och fasader. Både ny- och ombyggnadsprojekt bör arbeta för att öka andelen växtlighet. Stockholms stad har tagit fram riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden, **Grönare Stockholm**.

Många träd i City har svåra livsbetingelser och därför eftersträvas förbättringar genom renovering av växtbäddar. Utöver detta kompletteras det med nya träd och planteringar för att skapa en mer sammanhållen grönstruktur. När jordmånen är begränsad kan upphöjda planteringsbäddar byggas. En variation av olika arter inom staden eftersträvas för ökad biologisk mångfald.

Vistelse och stråk

En vistelseinventering av gator och torg i City visar ett antal platser där vistelseintensiteten är särskilt hög. En vistelseplats är en plats där fotgängare stannar upp och tillbringar tid med att vänta, sitta ner, äta eller vila. Inventeringen visar bland annat på platser som i dag har en låg arkitektonisk kvalitet men där många människor vistas av andra skäl. Ett exempel är Centralplan framför Centralstationens huvudentré, en plats som skulle behöva omhändertas på ett bättre sätt. Andra platser som kunde vara attraktiva för vistelse har en låg nivå, till exempel det sydvända kajstråket från Tegelbacken via Strömgatan till Strömkajen. Särskilt sträckan mellan Gustav Adolfs torg och Strömkajen har potential att utvecklas till ett attraktivt stråk genom bredare gångytor.

Vattnet, kajerna och de många små parkerna i City är områdets stora styrkor utifrån ett besöksperspektiv. En fortsatt satsning på utveckling av Citys kajer och stråken ner till vattnet är en viktig del av arbetet med att stärka Citys attraktivitet.

I det offentliga rummet finns det stora möjligheter att skapa nya andningshål och attraktioner som underlättar för barn, föräldrar och ungdomar. Det kan handla om nya lekplatser, lekvänliga konstverk eller en utformning av gatumöbler som inspirerar till lek, men även evenemang och tillfälliga aktiviteter för yngre. Lekplatserna i City är få och har speciella förutsättningar med hårt slitage och ibland oönskad användning. I dag finns lekplatser inom City i Tegnérunden och intill Johannes kyrkogård. I Kungsträdgården finns två lekskulpturer. Det är positivt för upplevelsen av de offentliga rummen att de kan förändras över tid så att de bjuder besökaren på sådant som känns relevant och spännande.

Gatan spelar en roll både för rörelse och vistelse. I City ligger gatustrukturen fast, men möjligheter finns att se över fördelningen av utrymme för rörelse och vistelse, i linje med **Framkomlighetsstrategin**. Viktiga stråk för fotgängare är Klarabergsgatan-Hamngatan, Kungsgatan, Drottninggatan och Sveavägen.

Topografin i City präglas till stor del av höjdskillnader, både naturgivna och byggda. Höjdskillnaderna har hanterats på olika sätt. Ofta finns förbindande trappor, men de är ibland dolda och otrygga. Korsande stråk på olika nivåer är ofta dåligt kopplade till varandra och höjdskillnaderna utgör ibland barriärer i staden. Nya, mer inbjudande kopplingar och nya passager kan aktivera stråk som i dag är dåligt utnyttjade.

Genom att stärka platserns karaktär och särdrag kan man underlätta orienteringen och den rumsliga mångfalden i staden och därmed skapa intresse för fler områden i City. Det kan gälla såväl gestaltning av det offentliga rummet som användning av bebyggelsen.

Flera viktiga infrastrukturprojekt påverkar resmönstren och bidrar till att vissa stråk och platser i City får ökad betydelse och ett större flöde av människor.

Motstående sida:

Överst Visar en vistelseinventering av gator och torg. Rosa prickar indikerar hög vistelseintensitet. 2011-2015. Källa: Iterio, SBK

Under visas befintliga och möjliga nya stråk att utveckla i City. Källa: SBK

Biblioteksgatan.
Väl upplysta
gaturum med
verksamheter i
bottenvåningen
bidrar till att skapa
trygghet.

Citybanans nya pendeltågsstation har en av uppgångarna direkt mot Vasaplan. Förändringar i rörelsemönstren har ännu inte undersökts, men den nya uppgången kan innebära att fler fotgängare rör sig längs Vasagatan och vidare genom Norra Klara mot Drottninggatan. I Sverige-förhandlingen beslutades att Roslagsbanan ska förlängas till City. Hur kopplingen till befintliga uppgångar från tunnelbanan och Citybanan kommer att se ut är inte klart.

Utbyggnaden av tunnelbanans blå linje mot Nacka och Hagsätra kommer att öka betydelsen av Kungsträdgårdens tunnelbanestation. Från att ha varit en underordnad ändhållplats med relativt få resenärer kan den bli en viktig station för resande till City söderifrån med målpunkter i området runt Kungsträdgården.

Spårväg City är utbyggd till T-centralen. En eventuell framtida utbyggnad av spårväg City bedöms ha stor betydelse för rörelsemönstren i City.

Vi en utbyggnad av Västra City kan ett sammanbindande gång- och cykelstråk som förbinder Tegelbacken med Karlberg/Solna, skapas längs Klara sjö och Barnhusviken. Även nya kopplingar mot Kungsholmen och Vasastaden är möjliga för att knyta ihop de olika stråken och stadsdelarna.

Trygghet

För att människor ska kunna delta i samhället på egna villkor är det viktigt att de känner sig trygga. I stadsplaneringen skapas miljöer som ska fungera för alla som ska använda dem. I en väl fungerande byggd miljö är människor bekväma med att dröja sig kvar på offentliga platser och bidrar på så sätt till en naturlig övervakning som skapar en grundtrygghet. När många människor vistas ute i det offentliga rummet under olika tider på dygnet och många ögon och öron ser och hör vad som händer, ökar den upplevda tryggheten och minskar antalet brott. I City handlar arbetet med social hållbarhet om att bygga bort barriärer, både fysiska och mentala, och att utveckla offentliga rum till jämlika, trygga och väl utformade mötesplatser, såväl fysiska som digitala, som både gör att människor vill vistas i city och att näringslivet växer.

Trygghetsmätningar

Sergels torg är en av Stockholms mest ikoniska platser. Det är känt som en plats där folk samlas till manifestationer och för att ge uttryck för sina åsikter. Här uttrycker människor både glädje och sorg.....

Platsen är även känd som plats med både öppen försäljning och bruk av narkotika. Platsen är en riskmiljö för ungdomar, både på grund av narkotikaförsäljningen och den otrygga miljön. Det goda kommunikationsläget gör att det är lätt att ta sig till Sergels torg från hela Stockholmsområdet. År 2019 inledde stadsdelsförvaltningen tillsammans med Kulturhuset/ Stadsteatern och trafikkontoret en dialog med fastighetsägarna runt Sergels torg för att upprätta ett samarbete dem emellan. De aktiviteter som genomfördes under sommaren 2019 var mycket uppskattade och ledde till en minskning av antalet anmälda brott på Sergels torg. Som en del av arbetet kring trygghet används bland annat stadens trygghetsmätning. Frågor i trygghetsmätningen som är intressanta för planering i City är:

- Oro för brott av något slag i det egna bostadsområdet,
- Känsla av otrygghet vid vistelse ute sent på kvällen i det egna bostadsområdet eller att människor avstår från att gå ut sent,
- Känsla av trygghet/otrygghet i bostadsområdet,
- Vilka platser som upplevs som mörka i stadens olika bostadsområden?

Trygghetsmätningen redovisas på församlingsnivå. Mätningen visar att otryggheten upplevs som störst i stadsdelen Klara. En förklaring är att Klara domineras av arbetsplatser och att få personer bor här. Stora delar av Klara är ödsliga efter kontorstid.

Sergels torg

Platsens identitet

Forskning från Lunds universitet visar att en plats rykte har betydelse för hur trygga vi känner oss på platsen och att olika platser dåliga rykte inte alltid stämmer med faktisk brottslighet. Berättelsen kring en plats, platsens identitet, spelar roll för hur den upplevs. Platsens identitet handlar om dess historia, status, vilket rykte platsen har eller vilket rykte de som vistas där har. För att otrygga platser ska upplevas som trygga, krävs åtgärder av flera slag. Att få ned brottsstatistiken på brottsutsatta platser är bara en del av trygghetsarbetet. För att platsen också ska upplevas som trygg behöver även berättelsen om platsen ändras. Arbetet med platsidentitet och med att göra om otrygga platser till trygga platser förutsätter samarbete mellan flera olika parter under lång tid.

Platssamverkan

Platssamverkan är ett viktigt verktyg som Stockholms stad använder, där stadsdelsnämnden har en samordnande funktion. Syftet är att skapa förutsättningar för fastighetsägare och olika aktörer att bidra till gemensamma mål om bland annat ökad trygghet och attraktivitet, med utgångspunkt i den konkreta platsen. På så sätt kan helheten bli större än delarna.

Sedan maj 2016 bedrivs ett brottsförebyggande arbete kallat Vision Klara. Arbetet sker i bred samverkan mellan berörda förvaltningar inom Stockholms stad och lokala berörda aktörer. Metodiken utgår från ett helhetsperspektiv som innefattar brottsförebyggande arbete och fysiska åtgärder som bättre belysning och städning i de offentliga rummen.

Stockholms stad deltar även i platssamverkan vid Sergels Torg och i City i samverkan. I sitt arbete för att stödja en återstart för Stockholm när pandemi-restriktionerna lättat pekar Stockholms stad ut City som ett av tre områden som ska prioriteras. För att nå målet för återstart av Stockholm har initiativ tagits för samverkan, kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Deltar gör stadens berörda nämnder och styrelser, fastighetsägare, intresse- och samverkansorganisationer, verksamhetsutövare och liknande. Samverkan rör allt från analyser av långsiktig utveckling till konkret aktivering av platser och utveckling av stadsmiljön. Arbetet utgår från att City ska utvecklas och vara en plats med ett levande stadsliv där internationella företag etablerar sig samtidigt som befintliga kvaliteter och funktioner utvecklas.

Genom att göra en socialt värdeskapande analys över City kan mål på lång och kort sikt formuleras. Dessa mål är basen för detaljplanearbetets sociala aspekter.

.....

Körbärsträdens blomning i Kungsträdgården är en attraktion som samlar människor i alla åldrar från hela Stockholm. Foto: Anne Lintala

Barnperspektivet

Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag. En inkorporering av barnkonventionen i svensk lag bidrar till att synliggöra barnets rättigheter. I barnkonventionen slås bland annat barns rätt till att delta i det kulturella och konstnärliga livet fast. Barns möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations- och fritidsverksamhet ska tillgodoses.

I City är det ont om platser där barn kan röra sig fritt och leka. I Kungsträdgården finns öppna ytor möjliga för rörelselek, men de är inte dedikerade för lek utan ska delas med andra behov. Lekplatser finns i Tegnérunden och vid Johannes kyrka. Det går att utveckla det offentliga rummet för att skapa andningshål och attraktioner för barn, ungdomar och deras föräldrar. I City, där de flesta platser redan är ianspråktaga, är det framförallt befintliga parker och torg som kan kompletteras med lekvänliga konstverk eller gatumöbler utformade för att inspirera till lek och också tåla lek. Flera av kulturinstitutionerna i City har verksamheter som är riktade till barn och ungdomar. Att evenemang och aktiviteter som arrangeras i de offentliga rummen också har plats för barn bidrar till att göra City mer barnvänligt.

Läs mer i
Kultur i ögonhöjd

Människors säkerhet

Riskfrågor i City har aktualiserats i samband med detaljplanearbetet för centralstationsområdet. Ett omfattande arbete pågår för att bedöma och hantera eventuella risker och konsekvenser vid en överdäckning av järnvägsområdet, där det inte bara transporteras människor utan även farligt gods. Även på gatunätet i City transporteras farligt gods, även om det inte är stora mängder. Riskbedömningar görs bland annat i varje enskilt detaljplanearbete.

Risken för så kallade antagonistiska hot, eller terroråd, hanteras inom ramen för det risk- och sårbarhetsarbete som pågår kontinuerligt i staden. I det offentliga rummet kan säkerhetshöjande åtgärder i form av till exempel pollare behöva sättas upp. Önskvärt är om dessa åtgärder kan utformas på ett mångfunktionellt sätt och också bidra positivt till det offentliga rummets möblering.

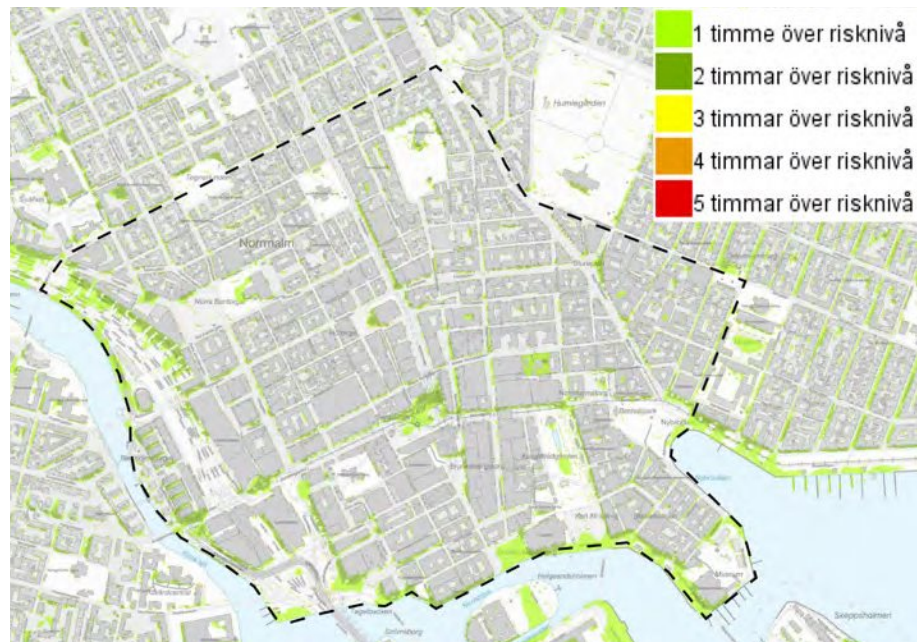
I City finns platser där miljöfarlig verksamhet förekommit. Det finns byggnader som innehåller miljöfarliga material som inte ska spridas. Vid om- och nybyggnad ska risken för att det finns markföroreningar eller miljöfarliga ämnen i byggnaden identifieras.

Risken för ras, skred och erosion i City bedöms som mycket liten. En ombyggnad av centralstationsområdet innebär att ny belastning läggs på ett område som till stor del består av utfylld mark, varför de geotekniska förhållandena noga måste undersökas.

I och med att City är centrum för politiska och andra samhällsviktiga funktioner ställs särskilda krav på en väl fungerande säkerhet.

Höger: Karta som visar områden med risk för höga temperaturer vid värmebölja. Inom City finns endast gröna områden, dvs 1–2 timmar med temperaturer över risknivå. Källa: Miljöbarometern 2014

Nedan: Strömkajen

Klimat och miljö

Stockholm väntas få ett varmare och blötare klimat vilket innebär intensiva skyfall och fler värmeböljor under sommaren, högre havsnivåer och förändringar i ekosystemet. Klimatförändringarna blir märkbara för stads-klimatet som helhet, men också lokalt för mikroklimatet på enskilda platser, gator och gårdar. För att minska stadens påverkan på miljö och klimat, och för att hantera effekterna av klimatförändringarna, behöver utvecklingen i City ha fokus på hållbart stadsbyggande. En handlingsplan för klimatanpassning med inriktning på skyfall och värmeböljantogs av kommunfullmäktige i december 2021. Stockholms stad har sedan 2015 en dagvattenstrategi som syftar till att utveckla dagvattenhanteringen i en mer hållbar riktning. Stockholms stad har även tagit fram planeringsunderlag som visar översvämningsrisk vid skyfall, Mälarens beräknade högsta nivå, höjda havsnivåer och riskområden för höga temperaturer.

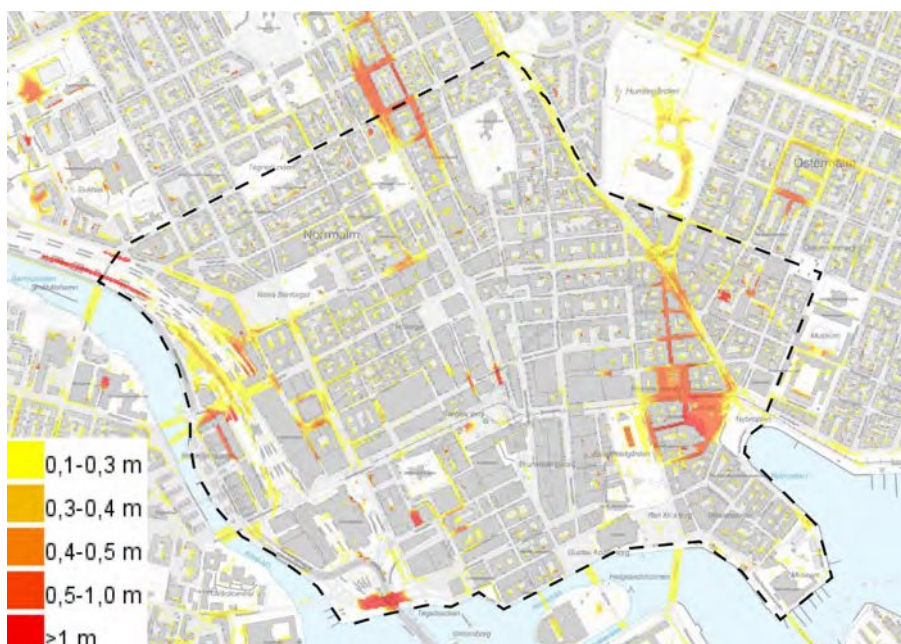
En mångfunktionell användning av ytor är en viktig utgångspunkt i planeringen där till exempel träd, växtlighet och gröna tak kan bidra till flera olika aspekter av klimatanpassning.

Ekosystemtjänster

I Stockholm stad används ofta begreppet urbana ekosystemtjänster. Ekosystemtjänster delas vanligen in i fyra kategorier: stödjande, reglerande, kulturella och försörjande. Stödjande ekosystemtjänster handlar bland annat om biologisk mångfald, reglerande handlar om till exempel luftkvalitet, bullerreglering och klimatanpassning. De kulturella ekosystemtjänsterna kan handla om sinnliga upplevelser och sociala interaktioner och de försörjande ekosystemtjänsterna om bland annat färskvatten och energi. Studier av ekosystemtjänster har visat att exponering för dagsljus och rätt utformad grönska gör oss mer effektiva, påverkar minnet positivt och ökar vår produktivitet. Möjlighet att vistas i gröna områden utomhus ger en sänkning av både blodtryck och stressnivåer. Just grönska påverkar även fastighetsvärdet positivt.

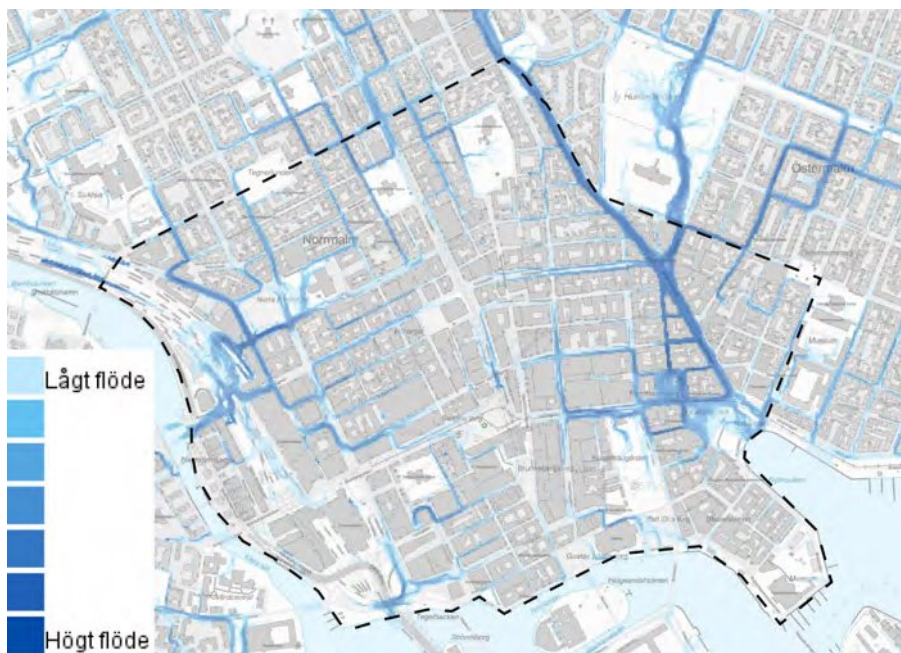
Värme

Träd och planteringar har en dämpande effekt vid värmeböljor, både genom skuggning av vistelseytor och genom den kylande inverkan som lövverket ger då vatten avdunstar från vegetationen. På samma sätt bidrar icke hårdgjorda ytor och genomsläppliga markbeläggningar till att markens fuktighet kan avdunsta och ge svalka. Områden där temperaturen riskerar att bli höga är ofta sydvända hårdgjorda områden där det saknas skuggande vegetation. Områden i City där det ofta vistas många människor och med risk för höga temperaturer är Klarabergsviadukten, Sergels torg och Hamngatan.

Överst. Skyfallskarta som visar maxdjup. Biblioteksgatan, Norrmalmstorg och Berzelii park är områden där översvämningsrisken är stor. Stockholms Skyfallsmodell, 2018

Under. Flödeskarta som visar att Birger Jarlsgatan har höga flöden vilket bidrar till skyfallsproblematiken kring Biblioteksgatan, Norrmalmstorg och Berzelii park. Stockholms Skyfallsmodell, 2018

Skyfall och översvämning

Stockholms stads skyfallsmodell visar sannolikheten för översvämningar vid så kallat hundraårsregn, det vill säga regnmängder som bedöms återkomma ungefär vart hundra år. Flödesvägar vid skyfall följer oftast gator.

I City är Birger Jarlsgatan, Biblioteksgatan, Hamngatan, Norrmalmstorg, Näckströmsgatan, Wahrendorffsgatan och Berzelii park platser där höga flöden kan förväntas vid skyfall. Även Olof Palmes gata och Torsgatan ned mot Norra Bantorget och spårområdet är gator där höga flöden kan förväntas vid skyfall. Att göra en befintlig och tät stadsmiljö skyfallssäker är en grannliga uppgift. Ytor som kan utformas för att dämpa och fördröja flöden finns sällan i den täta staden. I City är översvämningsrisken stor i området mellan Stureplan, Biblioteksgatan, Birger Jarlsgatan, Norrmalmstorg och Berzelii park. Berzelii park anlades på platsen för en träskmark, Katthavet eller Packarhusviken, och Birger Jarlsgatan går i sträckningen för den gamla Träskrännilen. Parken med sina genomsläppliga ytor fungerar som buffert vid skyfall, men fler magasinmöjligheter skulle behövas i det lågt liggande området. Andra platser med stor översvämningsrisk är korsningen Tegnérsgatan/Sveavägen, delar av spårområdet norr om Kungsbron, Tegelbacken under broarna, nerfart till Klaratunneln från Sveavägen och infart till Klarafaret från Klara Norra Kyrkogata. Vid om- och nybyggnad ska åtgärder för att förhindra ett inflöde av vatten i fastigheten studeras tillsammans med tillgänglighetsåtgärder för en bra helhetslösning.

Åtgärdsplan för skyfall

Mellan november 2019 och september 2020 genomfördes ett pilotprojekt för att ta fram en åtgärdsplan med syfte att presentera förslag på helhetslösningar för skyfallshantering inom ett avrinningsområde genom ett antal skyfallsåtgärder. Åtgärdsplanen omfattar delar av City. I pilotprojektet föreslås inom Cityområdet, fördröjningsmagasin vid Eriksbergsplan, fördröjningsytor på Stureplan, Norrmalmstorg och Berzelii park och skyfallsleder längs Birger Jarlsgatan, mellan Norrmalmstorg och Berzelii park, mellan Kungsträdgården (dammen) och Berzelii park och mellan Berzelii park och Nybroviken. En skyfallsyta är en lågt liggande yta som under ett kraftigt skyfall kan tillåtas stå under vatten och dit vattnet vid en skyfallshändelse kan ledas. Skyfallsleder är stråk där vatten kan avledas på ett kontrollerat sätt över eller under marknivån.

Miljökvalitetsnormer och riktvärden

Miljökvalitetsnormer (MKN) är bindande nationella föreskrifter som syftar till att skydda människors hälsa och naturmiljön. Normvärden grundas på gemensamma direktiv inom EU och ska spegla den lägsta godtagbara kvalitet som människa eller miljö tål enligt befintlig forskning. I City berörs miljökvalitetsnormer för utomhusluft, omgivningsbuller samt yt- och grundvatten.

Luftkvalitet

I Stockholm är det framförallt miljökvalitetsnormer för partiklar (PM₁₀) och kvävedioxid (NO₂) som är svårast att klara. I City klaras miljökvalitetsnormerna för partiklar. Av de översiktliga kartor som finns framtagna för staden framgår att dygns halten av kvävedioxid överskrider i flera gaturum i City. I varje projekt med bostäder i City måste luftkvaliteten vid den speciella platsen utredas.

Vattenkvalitet

Vatten av god kvalitet är en del av Stockholms varumärke. Genom målmedvetna vattenåtgärder under lång tid finns i dag unika möjligheter till bad och fiske i de centrala delarna av staden. Samtidigt är påverkan i form av övergödning, miljögifter och fysiska förändringar fortfarande ett problem. När staden växer och befintliga miljöer som City utvecklas behövs helhets-syn och samverkan kring vattenfrågor.

Strömmen och Mälaren-Riddarfjärden är vattenförekomster enligt EU:s vattendirektiv. Varken Strömmen eller Mälaren-Riddarfjärden uppnår god kemisk status och den ekologiska statusen är otillfredsställande. Båda vattenförekomsterna är undantagna från kravet att nå god status på grund av fysisk påverkan av hamnanläggningen respektive tätortsbebyggelse i direkt närhet till strandlinjen. Trots mindre stränga krav behöver bästa möjliga status med rimliga åtgärder uppnås och ingen försämrning får ske.

Det finns ännu inga färdiga åtgärdsprogram för Strömmen och Mälaren-Riddarfjärden men det finns kunskapsunderlag och förslag till åtgärder. Arbetet går att följa på Stockholms miljöbarometer, där även åtgärdsförslag läggs upp löpande. Vid byggprojekt i City behöver det redogöras för om och hur Strömmen eller Mälaren-Riddarfjärden påverkas av projektet.

Att upprätthålla och utveckla grönbå strukturer i stadens centrala delar bidrar både till Stockholms klimatanpassning och till ekosystemtjänster som renare vatten och hälsosamma stadsmiljöer. Stadens centrala vattenområden omges till stora delar av bebyggelse och kajer. I samband med att vattenlinjen i City utvecklas behöver åtgärder för att förbättra den fysiska vattenmiljön studeras tillsammans med åtgärder för att främja goda livsmiljöer för vattenlevande djur och växter.

Buller

Riktvärden för trafikbuller (inklusive ändringen gällande från 1 juli 2017) vid bostäder överskrider på de flesta av gatorna i City som trafikeras av bil- och kollektivtrafik. Vid planering av bostäder i City, beakta tidigt i processen att tyst sida i kan komma att behövas.

VÄGLEDNING - OFFENTLIGA RUM

- Sträva efter att förstärka kopplingar i gatunätet så att orienterbarheten förbättras i det moderna City. Tillför nya stadskvaliteter i de offentliga rummen för att öka tryggheten och attraktiviteten, till exempel genom väl utformad och sammanhållen belysning, inbjudande möblering, mer vegetation och fler publika verksamheter i bottenvåningarna.
- Utforma gator, torg och parker i City så att vistelse och aktiviteter underlättas under hela året, bland annat genom att ta tillvara och utveckla platser med goda vind- och solförhållanden.
- Eftersträva en flexibel och robust utformning av gator, torg och parker för att underlätta temporära verksamheter och tillfällig arkitektur. Skapa förutsättningar för införandet av ekosystemtjänster och för att möta framtida klimatutmaningar med bland annat fler skyfall och värmeöar, till exempel genom fler planterade träd i gatumiljön och anläggande av infiltrationsbäddar.
- Värna gaturummens proportioner vid förändringar av bebyggelsen för att bibehålla de stadsmiljöer som karakteriserar Citys olika epoker samt för att bibehålla goda dagsljusförhållanden och harmoniska gaturum.

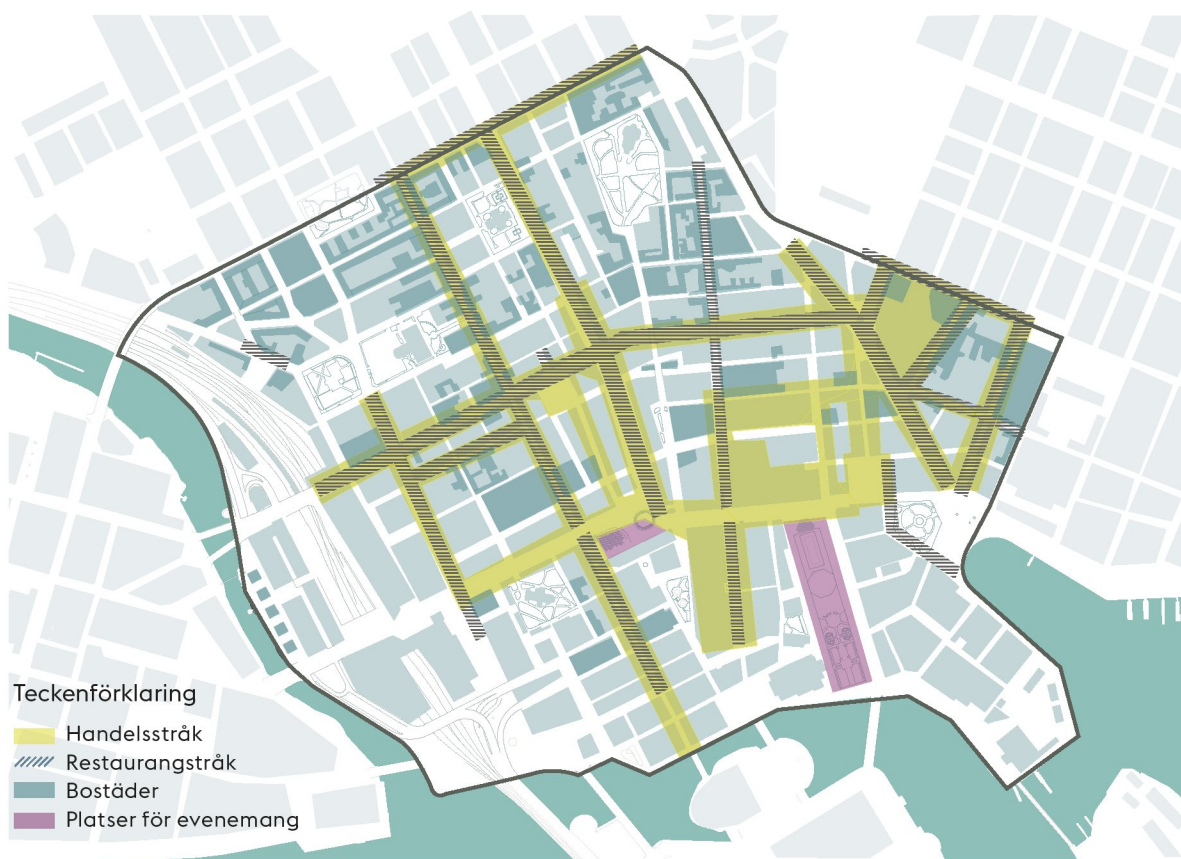
Birger Jarlsgatan,
stadens äldsta
affärsgata, byggdes
efter kontinentalt
mönster i slutet av
1800-talet.

Blandade funktioner

City är Stockholms mest arbetsplatsintensiva stadsdel, vilket är viktigt att värna och utveckla. Efterfrågan på moderna och yteffektiva kontorslokaler med hög kollektiv tillgänglighet och ett rikt handels-, service- och kulturutbud är stor. Stadens planeringsinriktning är att skapa en bättre balans mellan Citys funktioner. Särskilt fokus riktas mot de delar som har ensidig användning av fastigheterna och slutna bottenvåningar. En funktionsblandning i City behöver anpassas då olika funktioner kan stå i konflikt med varandra, till exempel bostäder, nattliv och evenemang.

En funktionsblandad stad innebär goda förutsättningar för ett aktivt stadsliv hela dygnet, året runt. Det stora utbudet av varor, tjänster och kultur gör City till en attraktiv plats där många människor vill arbeta, bo och tillbringa sin fritid. City har på så sätt en stor konkurrensfördel i förhållande till mer renodlade arbetsplatsområden eller bostadsområden. I de delar av City som domineras av kontor och handel har få människor anledning att röra sig på kvällstid, vilket bidrar till en otrygg gatumiljö.

Den modernistiska delen av City och regeringskvarteren har till stor del en låg funktionsblandning och här behövs ett mer varierat utbud. Inom regeringskvarteren är möjligheterna begränsade med hänsyn till kvarterens säkerhetsklassning som skyddsobjekt. Genom att förbättra utformningen av gaturummet kan karaktären förändras på ett positivt sätt utan att säkerheten inom regeringskvarteren påverkas.

Ovan: Schematisk karta visar på funktionsblandning i City i dag med handelsstråk, restaurangstråk, bostäder och platser för evenemang. Kontor och arbetsplatser finns i hela Cityområdet.

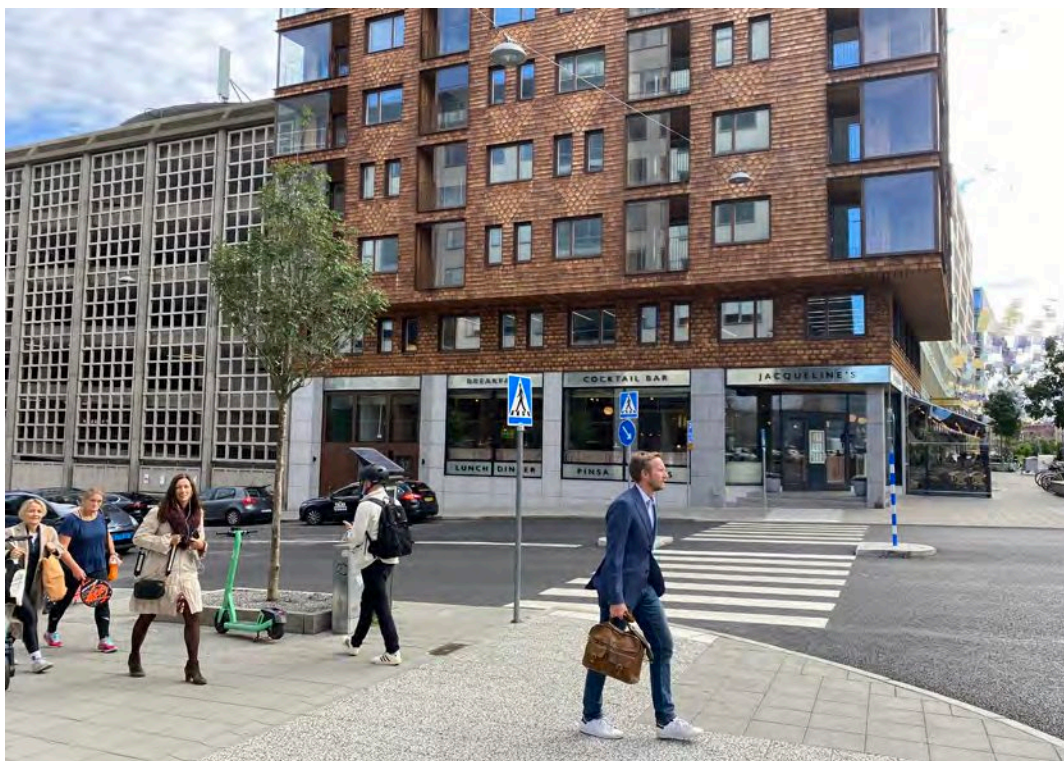
Motstående sida: Nytt bostadshus med restaurang i botteväningen, hörnet Malmskillnadsgatan/Mäster Samuelsgatan.

Bostäder

Som en del i att öka funktionsblandningen i City planerar Stockholms stad för ett större inslag av bostäder. Bostäder bidrar till att levandegöra City under en större del av dygnet. Staden ser möjligheter i att både konvertera dagens bebyggelsebestånd och att planera nya bostäder vid en mer genomgripande förändring av ett kvarter eller enskild byggnad. Fortsatt planering för en ökad nattbefolkning i City är viktigt för ett levande City.

Bostäder kan bidra till att bygga lokal prägel genom att människor bor i grannskapet och kan ge underlag för exempelvis livsmedelsaffärer och annan service, något som till stora delar saknas i City. En ökad andel bostäder i City ökar även behovet av till exempel förskolor och lekplatser.

Vid gator med mycket trafik kan miljö kvalitetsnormer för luft och riktvärden för buller begränsa möjligheterna att bygga bostäder. Ett pulserande cityliv med många restauranger, kulturhändelser och evenemang är en annan aspekt som ska beaktas vid planering av bostäder. Möjlighet för verksamheter och aktiviteter som kan vara störande i en boendemiljö måste fortsatt finnas kvar i City. I områden där det av olika anledningar inte är lämpligt att bygga bostäder kan man till exempel bygga hotell för att öka antalet människor som rör sig i området.

81 PROGRAM FÖR CITY · 2022 06 09

Näringsliv, arbetsplatser, handel och service

Branscher

Norrmalm som helhet är en viktig nod för jobben i Stockholm, framförallt inom branscherna finans, information och kommunikation. En stor del av dessa företag ligger i City. Enligt stadens statistiska årsbok 2020 domineras Cityområdet-Gamla stan av anställda inom företagstjänster, därefter följer information och kommunikation och på tredje plats handel. Av alla som arbetar i City och Gamla stan finns drygt hälften inom dessa tre branscher. Detta avspeglas i de senaste årens stora intresse för kontor i City. Till City söker sig företag som har betydelse, inte bara för Stockholm och Sverige, utan också för Norden och ibland Europa.

I en analys av branschstrukturen på Norrmalm baserad på statistik från 2013–2021 fann man att följande profilnärings hade god tillväxt: Information och kommunikation, finans och försäkring, juridik, ekonomi, vetenskap och teknik. Analysen visar att Norrmalms specialisering i stor utsträckning kräver högutbildad arbetskraft. Analysen av branschstrukturen visar även att det finns profilnärings med låg tillväxt där stadsplanering kan vara ett bra verktyg för att vända trenden. Sådana näringar är hotell- och restaurang samt kultur, nöje och fritid.

I City finns också ett antal företag som hyr ut lokaler för co-working med inriktning på olika branscher, bland annat för tekniska eller kreativa näringar. Här kan både nyetablerade bolag och små och stora företag mötas, samverka och utbyta idéer.

Handel och service

Detaljhandeln genomgår för närvarande en förändring. E-handeln växer på bekostnad av inköp i butik. City utbud bör ligga i framkant och svara mot boendes, arbetandes och besökares förväntningar för att i fortsättningen attrahera handelsetableringar.

Handels- och serviceutbudet i City är välutvecklat. Grundstrukturen utgörs av ett antal huvudgator: Kungsgatan och Klarabergsgatan, Hamngatan i öst-västlig riktning och Vasagatan, Drottninggatan, Sveavägen, Regeringsgatan och Birger Jarlsgatan i nord-sydlig riktning. I denna grundstruktur av huvudgator finns ett antal platser av stor betydelse, som Hötorget och Stureplan, men framförallt Sergels torg som är stadsdelens nav. Delar av Nybrogatan, Grev Turegatan, Mäster Samuelsgatan och Jakobsbergsgatan har omvandlats till gånggator vilket gör dem till attraktiva stråk för fotgängare. Till detta välutvecklade system hör även ett antal viktiga målpunkter för handel och service i form av de stora varuhusen NK och Åhléns, samt stora gallerior som MOOD och Gallerian.

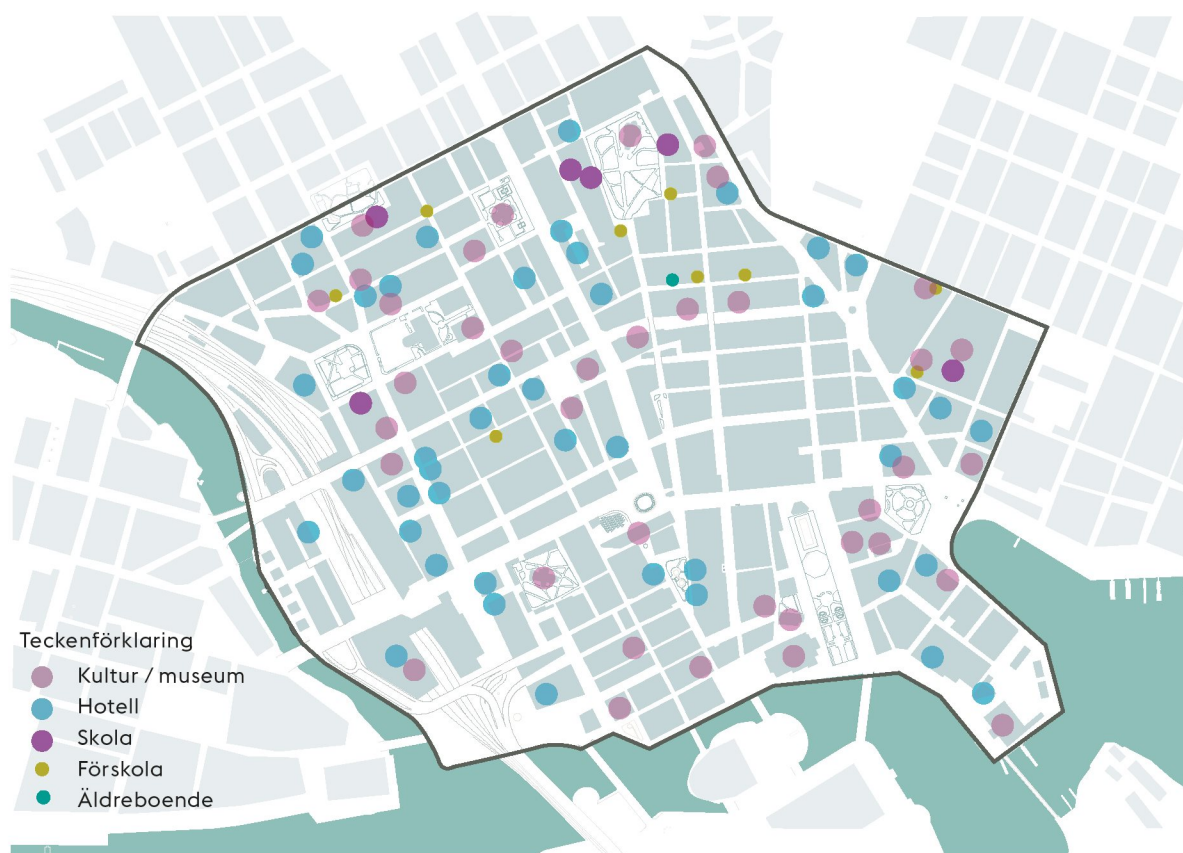
Ovan: Sergelgatan. Foto:
David Essinger

Motstående sida: Hötorgs-
hallen erbjuder ett brett
utbud av livsmedel från
hela världen.

City är en konkurrenskraftig handelsplats i regionen med ett brett utbud av handel, särskilt storskalig handel och specialsegment som till exempel mode. Däremot är utbudet betydligt mindre än vad man kan vänta sig när det gäller mer alternativa och smala segment. För att City ska vara fortsatt attraktivt måste innehållet kännas relevant. En del av attraktionskraften är bredden men den skulle behöva kompletteras med smalare segment, "spetsar".

Som stöd för handeln finns även vissa klusterbildningar, till exempel klustret av exklusivt mode kring södra delen av Birger Jarlsgatan och Biblioteksgatan. Klustren skulle kunna utökas och förstärkas. Citybanan och utbyggnaden av tunnelbanans blå linje väntas skapa nya rörelsemönster som kan öka potentialen för handel och service i anslutning till stationerna.

Ovan: Schematisk karta över besöksmål och annan typ av verksamheter. I City finns många besöksmål, både kulturinstitutioner och museer, och hotell. Servicefunktioner som förskolor, skolor och äldreboenden ligger i norra delen av City.

Motstående sida: Från Strömkajen och Nybrokajen går många båtar ut i skärgården, ett annat viktigt besöksmål i Stockholm.

Besöksnäring

Stockholm är ett attraktivt resmål för besökare från Sverige och hela världen. Besöksnäringen har ökat med 40 procent de senaste tio åren. Stockholms unika kvaliteter med den väl bevarade historiska miljön, vattnet, närheten till naturen och det stora kultur- och nöjesutbudet bör värnas och utvecklas för att fortsätta att attrahera besökare.

Besöksnäringen är en viktig förutsättning för ett levande City. Besökare och hotellgäster skapar arbetstillfällen och omsättning i handeln. De bidrar också till ett levande stadsliv och ökad nattbefolkning. Turister och affärsresenärer i City rör sig främst till fots och med kollektivtrafik. De omprioriteringar av gaturummet som ökar ytorna för gående, cyklister och kollektivtrafik antas vara positiva för besöksnäringen. Framkomlighet för alla trafikslag är fortsatt viktig.

Citys blandning av bostäder och verksamheter är attraktiv för besökare, som gärna vill känna att de är en del av vardagslivet i en stad. Övriga kulturhändelser i det offentliga rummet bidrar också till en positiv upplevelse av besöket.

Besöksnäringen är känslig för förändringar i människors möjligheter att resa. Ett minskat besöksstryck under längre tid riskerar att slå ut näringar som är starkt beroende av resande.

Sergels torg är Sveriges mest kända torg och en plats både för manifestationer och kultur.

Kultur och evenemang

I City finns många kulturinstitutioner i tongivande byggnader som bidrar till Citys karaktär och identitet. Dramaten, Kungliga Operan, Konserthuset, Kulturhuset, Konstakademin och Nationalmuseum är några exempel. Men även privatteatrar, biografier och underhållningsscener bidrar till att göra City till en stadsdel med en kulturprägel som bör värnas och utvecklas. Den växande staden och en stark förnyelse av scenkonstens och musikens uttrycksformer samt publikens höga förväntningar ställer nya krav på utveckling av scenerna.

Kungsträdgården och Sergels torg är två viktiga platser för olika typer av manifestationer som samlar människor från hela staden. Möjlighet att tillsammans med andra uttrycka sin åsikt, glädje eller sorg är en viktig del i en sammanhållen demokratisk stad. Som komplement till de stora platserna har mindre platser en potential för småskaliga och intima evenemang och händelser.

Ett rikt kulturliv kan skapa aktiviteter och mötesplatser som kan utgöra alternativ till de verksamheter som primärt styrs av kommersiella intressen. Platser för evenemang är spridda över City. Stadens torg och platser samt vissa huvudgator är viktiga för att möjliggöra och utveckla det offentliga rummet som en plats för kultur och evenemang. Vid Sergels torg, Brunkebergstorg, Gustav Adolfs torg och Kungsträdgården finns få bostäder och risken för störningar vid evenemang är därmed lägre. Även Tegelbacken, Hötorget och Norrmalmstorg samt vissa gatustråk, som till exempel delar av Kungsgatan, Sveavägen, Klarabergsgatan och Hamngatan, har goda förutsättningar för aktiviteter och evenemang. Även mindre platser kan aktualiseras för tillfälliga aktiviteter.

Stadens kulturlotsar fungerar som en länk mellan kulturlivet, stadens förvaltningar och bolag och kommersiella aktörer. Ett annat sätt att stötta kulturliv och evenemang i City är att förbereda vissa platser med exempelvis el och nödvändiga tillstånd för att snabbt kunna skapa en kulturhändelse i det offentliga rummet. I **Stockholms stads strategi för nattklubbar och livescener** slås fast att Stockholm ska vara en nattlivsvänlig stad. Nattklubbar och livescener är en grundläggande del av det ekosystem som är Stockholms och Sveriges musikindustri. Strategins fokus är tydliga, samordnade och proaktiva tillstånds- och tillsynsprocesser samt att verksamheter ska möjliggöras i stadens egna lokaler och på stadens mark. Via Stockholms stads lotsverksamhet skapas effektiva kontaktvägar.

En viktig fråga att beakta med koppling till kulturverksamheter är hur scener, verksamheter och aktiviteter som är målpunkter på kvällstid kan bidra till att skapa trygga och trivsamma platser i City.

Ovan: Tillfällig arkitektur. Utomhusbio under Nobelveckan 2020 Bion är ritad av Frederik Paulsen Foto: Clemant Morin

Vänster: Konst i det offentliga rummet, Strindbergscitat på Drottninggatan. Koncept: I. Falk och G. Aguerre

Tillfällig arkitektur

Med tillfällig arkitektur menas strukturer som uppförs för en begränsad tidsperiod på en plats som därigenom aktiveras, tillgängliggörs, omskapas och väcker intresse. Det begränsade tidsperspektivet öppnar för möjligheter för att pröva experimentella lösningar i både form och funktion.

Tillfällig arkitektur kräver engagemang, mod och god samverkan eftersom det är många aktörer inom stadens organisation som har rådighet över olika frågor som bygglov, upplåtelse och tillstånd. Samarbeten som kan resultera i processer som kan förändra både platser och attityder. Exempel på tillfällig arkitektur i City är Östermalmshallen där verksamheten flyttade ut i en tillfällig byggnad på Östermalmstorg under renovering av den permanenta hallen. Ett annat är Stockholms sommarplatser där utvalda gator, kajer, torg och parker under en period görs om till platser för aktiviteter, evenemang, kultur och sommarhäng och arrangeras med konst, växter och möblering.

Konst i det offentliga rummet

Konst i det offentliga rummet bidrar till identitetsskapande och orienterbarhet. Konsten kan även inbjuda till att fysiskt ta den i anspråk till exempel genom lek eller beröring. Konsten bidrar till berättelsen om platsen och lockar till tolkningar och reflektioner. Stockholm konst ansvarar för hela den process som leder fram till att ny konst kommer på plats i stockholmarnas offentliga miljö. Det innebär att Stockholm konst, tillsammans med sin beställare och beställarens arkitekt, tar fram förslag till var i det aktuella stadsutvecklings- eller ombyggnadsområdet ny offentlig konst ska bli till och vilka konstnärer som är bäst för uppdraget. Ett viktigt mål är att genom konsten bidra till helhetsintegrerade stadsrum av hög kvalitet, där konst, landskapsarkitektur och arkitektur är lika viktiga delar av samma helhet.

Tillfällig konst/arkitektur. Flygande matta på Sergels Torg, konstnär Cilla Ramnek. Foto: Clemant Morin

Kungsgatan österut
från Kungsbron. Foto:
Jens Johansson

VÄGLEDNING – BLANDADE FUNKTIONER

- Verka för att City utvecklas som destination och en del av Stockholm som präglas av liv och rörelse genom att skapa förutsättningar för fler evenemang, utvecklade verksamheter och ett större kulturutbud.
- Sträva efter en större blandning av funktioner för att bidra till en attraktiv och levande stad som skapar goda förutsättningar för ett varierat och utvecklat utbud av handel och service. Öka "dygnet-runt-befolkningen" genom fler bostäder, hotell och andra boendeformer.
- Planera så att alla funktioner och verksamheter - bostäder, nöjesliv, handel och evenemang - kan fungera tillsammans och komplettera varandra för att skapa en trygg stad under dygnets alla timmar.
- Skapa publika och aktiva bottenvåningar för att tillföra nya stadskvaliteter. Vänd entréer mot gatan där så är möjligt vid om- och nybyggnad.

Kungsgatan

Trafik och infrastruktur

Framkomlighet

Stockholms stads prognoser visar att antalet invånare i staden kommer att öka med 25 procent till 2030. Därmed ökar även antalet människor som rör sig i City. Resmönster och transportsätt behöver förändras för att skapa ett mer effektivt och hållbart kommunikationssystem och nå målsättningen att trafiken i Stockholms innerstad ska vara utsläppsfri 2030. Med en genomtänkt planering samt genom att prioritera de mest yteffektiva trafikslagen, som gång-, cykel- och kollektivtrafik, skapas förutsättningar för en välfungerande trafikapparat.

Staden planeras och utformas för en god tillgänglighet i enlighet med stadens Framkomlighetsstrategi. Näringslivets godstransporter och en stärkt kollektivtrafik ges högre prioritet och får mer utrymme i det offentliga rummet. Transportsystemet kompletteras med lösningar för miljö- och resurseffektiv logistik genom till exempel samordning av leveranser och avfallshandling. Ett långsiktigt mål för City är att fortsätta minska och omstrukturera trafikytor enligt Framkomlighetsstrategins inriktning för att skapa en bättre stadsmiljö och attraktiva offentliga rum. Utformning av gaturummet ska utgå från gatans båda funktioner: vistelse och rörelse. För att staden ska fungera måste dock framkomligheten säkras för alla trafikslag.

Den befintliga gatustrukturen bidrar till att samla fotgängarna kring ett antal större stråk i City som sammanbinder viktiga målpunkter, till exempel tunnelbanestationer, handel, arbetsplatser, kultur och angränsande stadsdelar. Efter citysaneringen har den finmaskiga sammankopplingen mellan gator och platser minskat i och med att kvarteren blivit större och mer slutna samt genom att gator i olika nivåer saknar effektiva kopplingar. Järnvägs- och biltrafikytor kan av naturliga skäl utgöra barriärer som försvårar för fotgängare att röra sig mellan Citys olika delar och vidare i staden. Vid omdaningar ska kopplingar och stråk stärkas.

Läs mer i Stadens Framkomlighetsstrategi

Gång- och cykeltrafik

I stadens gångplan utpekade ett antal gångstråk med hög potential där gångvänligheten ska förbättras: det öst-västra stråket från Norra Djurgårdsstaden via Östermalm och City och vidare över Kungsholmen och längs Drottningholmsvägen till Brommaplan, och det nord-sydliga stråket från Hagastaden till Söderstaden via Norrtullsgatan, Drottninggatan, Gamla stan och Götgatan.

De största flödena av fotgängare finns i dagsläget på Drottninggatan, Klarabergsgatan, Hamngatan och Kungsgatan.

City genomkorsas av flera pendlings- och huvudstråk för cykel, vilka är utpekade i stadens cykelplan. Det är viktigt att utforma mötet mellan olika trafikslag så att samspelet fungerar och inte barriärer skapas. Stora cykelflöden finns bland annat i nord-sydlig riktning med cirka 15 000 cyklister på Strömbron, 9 000 cyklister på Vasabron och 1 500–3 000 cyklister på Sveavägen per vardagsdygn.

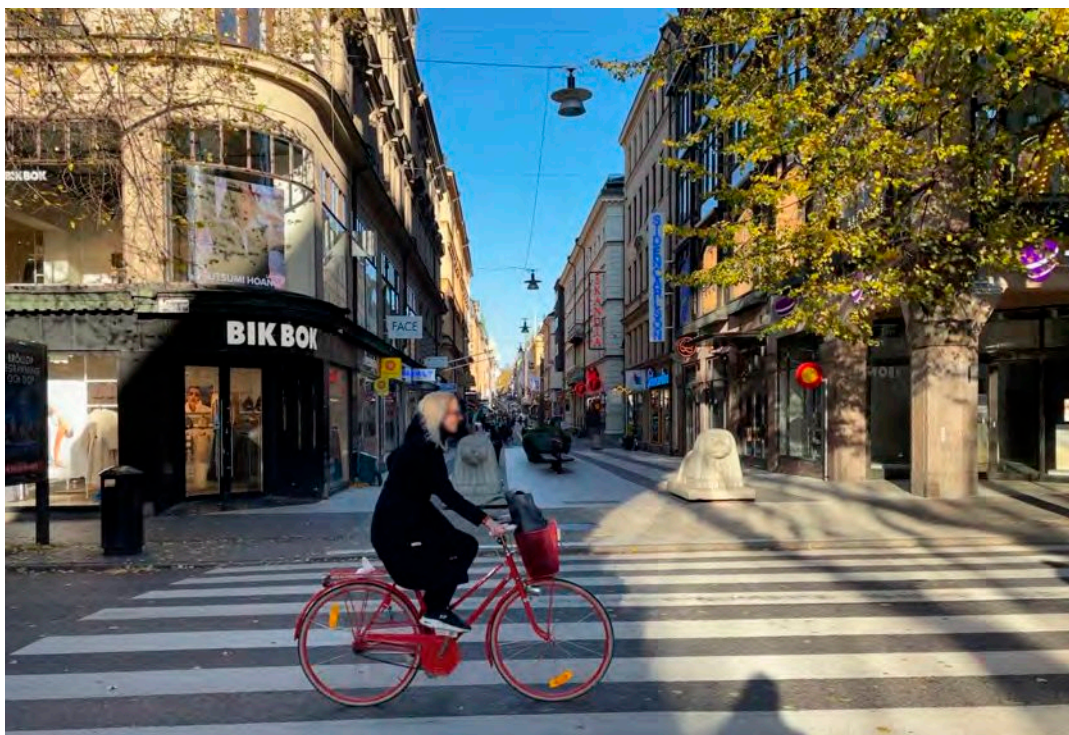
Trots att cyklingen ökat de senaste åren, har kringfunktionerna inte följt samma utveckling. I City råder stor brist på cykelparkeringar. Vid nyetablering av kontor, handel och andra verksamheter behöver höga krav ställas på tillgången till cykelparkeringar. Parkeringsplatserna ska vara logiskt och tydligt markerade så att det ökade antalet cyklar i stadsbilden blir till ett långsiktigt positivt inslag.

Motstående sida:

Över: Gångflöden i City 2016. Under en lördag rör sig över 70 000 fotgängare på Drottninggatan mellan Bryggargatan och Mäster Samuelsgatan. Källa: Trafikkontoret.

Under: Cykelflöden i City 2016. Källa: Trafikkontoret

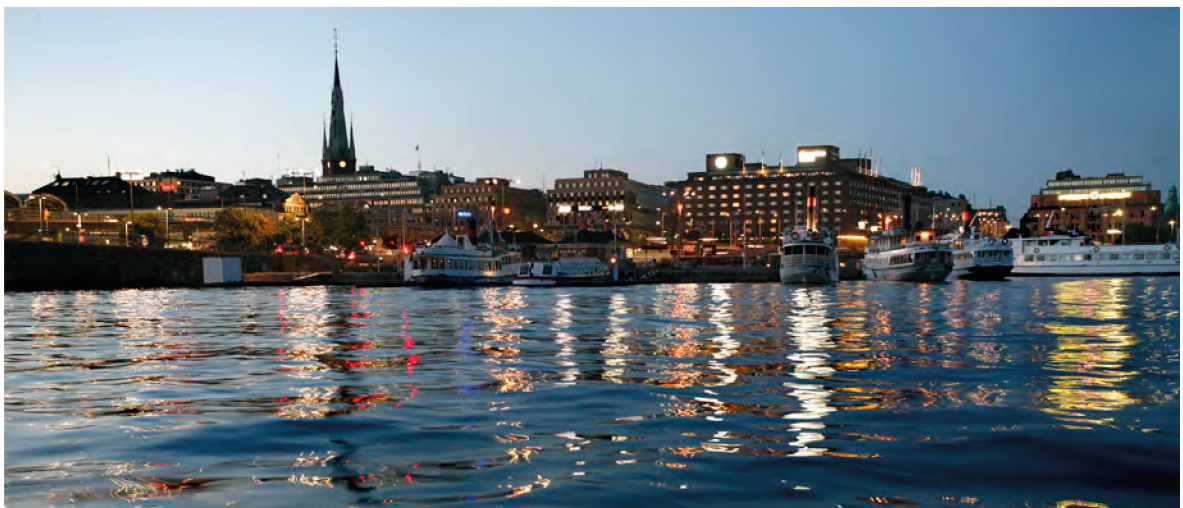
Denna sida: Cyklist längs Kungsgatan, Drottninggatan i fonden.

Ovan: Schematisk karta över dagens viktiga stråk för gående, cykeltrafik och kollektivtrafik.

Nedan: Tegelbacken med båttrafik.

Kollektivtrafik

Centralstationen är en nod och bytespunkt för den nationella, regionala och lokala kollektivtrafiken. Stockholm har i internationell jämförelse en stor andel resande med kollektivtrafik. Den höga andelen beror på att tunnelbanenätet är väl utbyggt och att bostäder och arbetsplatser har kollektivtrafiknära lägen. Drygt 250 000 påstigande per dygn passerar spärrarna på de fyra tunnelbanestationer som finns i City. Antalet påstigande på pendeltågen är cirka 60 000 per dygn. På den mest busstrafikerade gatan, Kungsträdgårdsgatan, passerar 700–800 bussar per dygn och antalet resande med buss i innerstaden är cirka 160 000 påstigande per dygn.

Från Strömkajen går pendelbåttrafik till Vaxholm och från Klara Mälarstrand pendelbåt till Ekerö. Strömkajen och Nybrokajen är utgångspunkt för båtar ut i Stockholms skärgård och Klara Mälarstrand för sightseeingbåtar in i Mälaren. Att utnyttja vattnet för pendlingstrafik är ett bra komplement till övrig kollektivtrafik. Skärgårds- och Mälarbåtarna är viktiga för besöksnäringen.

Kungsträdgårdsgatan med PK-huset från 1971–1974. Arkitekt Backström och Reinius.

Ovan: Hamngatan vid Berzelii park. Här samsas alla trafikantslag men utrymmet för gående och cyklister är knappt.

Biltrafik

Sedan början av 1990-talet har biltrafiken över Citysnittet minskat med nästan 30 procent från 350 000 fordon per dygn till knappt 250 000. Minskningen bedöms bero på utbyggnaden av kollektivtrafiken, trängselavgifterna, cykelvägnätet samt den minskade kapaciteten för biltrafik utanför City. Dock kvarstår det faktum att endast cirka 30 procent av biltrafiken har sin start- eller målpunkt i City. Den situationen kan inte lösas i Cityområdet utan är en större trafikpolitisk fråga, men den får stora effekter för Cityområdets förutsättningar att utvecklas till en attraktiv stadsmiljö.

Att hitta effektiva och innovativa lösningar i transportsystemet är också en viktig faktor för att säkerställa att näringsliv och arbetsplatser kan fungera och utvecklas i City. Samtidigt ska framkomlighet för blåljus och räddningstjänst säkerställas. Många verksamheter är beroende av konsultinsatser, hantverkstjänster, besökare samt specialiserade och snabba leveranser. En del av dessa kan med fördel använda andra transportsätt, men inte alla. En smart och effektiv förvaltning och utveckling av gatutrafiken är en förutsättning för framkomlighet och funktionalitet för de biltransporter som fortsatt kommer att behövas, samtidigt som City kan utvecklas med fler attraktiva, offentliga rum med plats för evenemang och upplevelser.

Leveranser

För alla trafikslag gäller att ytorna i City är begränsade. Citys stora lastfar bidrar till att minska andelen leveranser till lastplatser på gatan. Behovet av ett fungerande system för leveranser, som även kan minska behovet av lastplatser på gatan, ska fortsätta att utvecklas genom till exempel tidsstyrning och samordning av transporter.

Näringslivet är beroende av att leveranser av gods kan ske på ett väl fungerande sätt. I City levereras en stor del av godset via de stora lastfar som finns i den modernistiska delen av City. Stockholms stads strategi för godstrafik går ut på samverkan mellan olika aktörer, både offentliga och privata. Ett exempel är #ÄLSKADESTAD där flöden för gods och återvinningsmaterial samtransporteras med eltrailer som är anpassad för att köra i Citys fotgängartäta miljöer. Stockholms stad prövar också att styra leveranser till nätterna för att minska trängseln på stadens gator dagtid. City är en bra plats att testa olika innovativa projekt för godshantering.

Teknisk infrastruktur

Stadens tekniska infrastruktur, som ledningsnät för el, tele, fiber, vatten, avlopp och fjärrvärme samt avfallshantering, syns inte i gaturummet, och så länge det fungerar tänker gemene man inte på att den finns. I planeringen är det viktigt att den tekniska infrastrukturens behov tillgodoses. Då de olika ledningsnäten ofta ligger under gator och trottoarer kan konflikt uppstå mellan gestaltningen av gaturummet med till exempel träd och ledningssystemens platsbehov. I planeringen ska behoven av teknisk infrastruktur under mark beaktas. Det är ofta ont om plats och befintliga system har begränsad kapacitet.

Stockholms avfallsplan utgår från EU:s avfallshierarki som innebär att avfall i första hand ska förebyggas, därefter återanvändas, materialåtervinnas, energiåtervinnas och i sista hand läggas på deponi. I planeringen måste utrymme för att underlätta insamling och hämtning säkerställas. 2023 blir det obligatoriskt med insamling av matavfall från hushåll och verksamheter.

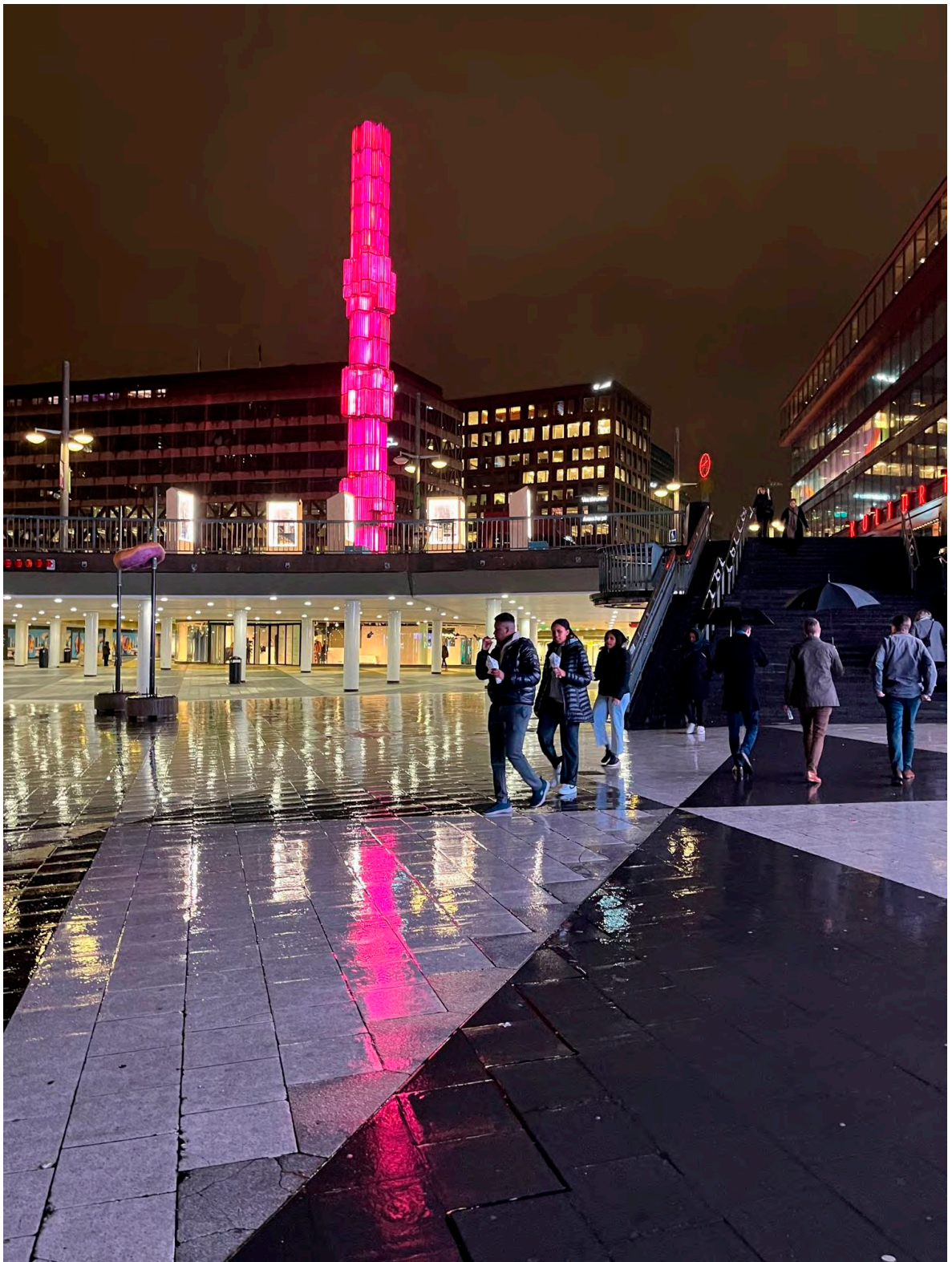
Målsättningen är att trafiken i Stockholms innerstad ska vara utsläppsfri år 2030. För att nå målet räcker det inte med att fasa ut de fossila bränslena – energibehovet behöver minska och energiåtervinningen öka. I takt med strävan att nå fossilbränslefrihet ökar intresset för elfordon och laddhybrider. Försök pågår med laddstolpar på olika platser.

Behovet av el ökar när staden växer samtidigt som det sker en omställning till eldrivna fordon. I samarbetsprojektet Stockholms ström skapas ett driftsäkert och robust stam- och regionnät genom att luftledningar förläggs i mark. Att bygga energisnålt och energieffektivisera befintlig bebyggelse är viktigt för att målet om ett hållbart stadsbyggande ska nås.

Stockholm är en av världens mest uppkopplade städer. Den goda digitala tillgängligheten lockar företag att etablera sig i staden men är också en viktig del av den smarta, hållbara och sammanhållna staden. Nya typer av samverkan kan utvecklas för att fullt ut nyttja den digitala tillgänglighetens möjligheter att skapa engagemang och mötesplatser för stadens invånare.

VÄGLEDNING – TRAFIK OCH INFRASTRUKTUR

- Skapa kopplingar genom stora kvarter, bygg bort trafiksepareringen och överbrygga nivåskillnader där så är möjligt för att skapa ett mer finmaskigt gatunät och bättre orienterbarhet i gatustrukturen.
- Anordna angöring för varutransporter på kvartersmark där så är möjligt. Placera och utforma angöringslösningar med hänsyn till gatumiljöernas kvaliteter om angöring behöver lösas på allmän platsmark.
- Säkerställ framkomligheten för samtliga trafikslag med prioritering av kollektivtrafik och varutransporter samt utbyggnad av nödvändig infrastruktur för en fortsatt utveckling av ett välfungerande och vitalt City.

Sergels Torg nattetid.

Appendix

Sammanfattning av tidigare ställningstaganden

Möjligheternas Stockholm – Vision 2040

Stockholms stads vision, Vision 2040 – Möjligheternas Stockholm, godkändes av kommunfullmäktige juni 2020. Visionen har ett tydligt helhetsperspektiv med trygghets-, klimat- och miljöfrågorna samt tillväxten i ständigt blickfång. Genom visionen vill staden skapa tydlighet om sina långsiktiga ambitioner, såväl internt som mot externa samarbetsparter. Visionen är uppdelad i fyra avsnitt: Mångsidig storstad för alla, Hållbart växande och dynamisk, Smart och innovativ storstad samt ett fjärde avsnitt om hur staden arbetar med visionens genomförande. Nedan följer de utdrag som är mest relevanta för stadsplaneringen i City.

Mångsidig storstad för alla

Stockholm är känt som en av världens tryggaste, renaste och mest tillgängliga storstäder. Staden präglas av tillit mellan människor och samhälle som har sin grund i goda uppväxtvillkor där människor har bostad, utbildning, arbete och uppfyller sina livsdrömmar.

I Stockholm känner invånarna sig delaktiga och har inflytande. Det finns en kontinuerlig dialog mellan medarbetare och stockholmarna i frågor som berör människors vardag.

Alla barn och elever i Stockholm, oavsett var de bor eller vilken bakgrund de har, ges en god och likvärdig utbildning. Stockholm har en väl fungerande arbetsmarknad som skapar en hög sysselsättning bland befolkningen. En stark efterfrågan på arbetskraft matchas av god tillgång på kompetens.

Alla barn har rätt till goda uppväxtvillkor och att skyddas från droger. Inga barn ska behöva uppleva våld eller förtryck. De äldre i Stockholm har en tillvaro som präglas av trygghet, värdighet och självbestämmande. Stockholm är en äldrevänlig stad där de äldres behov finns med i hela samhällsplaneringen.

Stockholm är en stad som är tillgänglig för alla. Byggnader, offentliga miljöer och kollektivtrafik är tillgängliga på lika villkor.

Hållbart växande och dynamisk

Stockholm är det självklara valet för en mångfald av företag. Företagsklimatet är Sveriges bästa och här växer världsledande företag fram. Allt fler internationella huvudkontor flyttar till Stockholm. Ett aktivt regionalt samarbete stärker Stockholms position som Europas ledande hållbara tillväxtregion.

Näringslivet stöds av ett effektivt och hållbart transportsystem, med god tillgänglighet för godstransporter. Järnvägstransporter och sjöfart har stor betydelse för interaktionen och attraktiviteten på global nivå.

I alla stadsdelar finns ett brett utbud av bostäder med olika upplåtelseformer där människor med olika förutsättningar har möjlighet att bo i livets alla skeden.

Kulturarvet och kulturmiljöaspekterna har stor betydelse när staden växer. Stadens historiska karaktär respekteras och viktiga kulturmiljöer bevaras, levandegörs och utvecklas. Allt byggande håller hög arkitektonisk kvalitet med både klassisk och nytänkande arkitektur. Stadens kulturhistoriska värden tas tillvara.

All stadsutveckling genomsyras av hållbar energianvändning, miljöanpassade transporter och resurseffektiva kretslopp. Stockholms offentliga rum sjuder av liv med sittplatser, kaféer och restauranger. I hela staden finns gågator och levande torg. Stadens kajer och vattennära lägen är tillgängliga och attraktiva.

Besöksnäringen är stark och bidrar till den internationella attraktionskraften och till sysselsättning och tillväxt i regionen.

Smart och innovativ storstad

Stockholms betydelse för riket som helhet är oomtvistad och dess roll som huvudstad ger staden en särställning. Stockholms attraktionskraft är avgörande för stadens starka utveckling och roll som nav i regionen och som ekonomisk motor för hela Sverige. En stark ekonomi skapar arbetstillfällen och möjliggör finansiering av en god välfärd.

Stockholm är en av de städer i världen som bäst har tagit tillvara på digitaliseringens möjligheter. Digitaliseringen underlättar människors vardag och deras möjligheter att kommunicera, arbeta, studera och ha ett aktivt liv oavsett ålder och funktionsförmåga.

Stockholm är attraktivt för företag och talanger i alla branscher. Det finns en stor öppenhet för nya idéer och individer.

Översiktsplan 2018

Stadens översiktsplan anger den övergripande inriktningen för staden generellt och för Citys utveckling. Förnyelsen av City ska i enlighet med översiktsplanen vidareutvecklas med fokus på att bibehålla och utveckla Citys attraktionskraft på innovationsdrivna företag, hotell, restauranger och besöksnäring. En attraktiv stadsmiljö som tillgodoser behov för både boende, besökare och de som arbetar är en viktig framgångsfaktor för stadens tillväxt och utveckling.

Funktionsblandning i det offentliga rummet är en viktig nyckel till den vitala urbana miljön i City. Utvecklingen i City ska ske utan att skada riksintresset för Stockholms innerstad. Utvecklingen i City kan framförallt åstadkommas genom förändring i befintlig bebyggelse samt utveckling av de offentliga rummen. I Citys storskaliga miljö är levande bottenvåningar med publika verksamheter samt utökade ytor för gång och vistelse grundförutsättningar för ett attraktivt stadsliv. Västra City har områdets största möjlighet till stadsutveckling. Översiktsplanen antogs av kommunfullmäktige i februari 2018.

Stockholms byggnadsordning

Byggnadsordningen är ett kunskapsunderlag som ger stöd för beslutsfattare, utvecklare, arkitekter och en intresserad allmänhet när Stockholm växer och gestaltas. Den beskriver hur Stockholm som stad har vuxit fram historiskt, om stadslandskapets förutsättningar och stadsdelarnas karaktärer. Den innehåller också vägledningar och processtöd för stadens fortsatta utveckling. Inriktningen är att utveckla staden efter samtida förutsättningar med stöd i kunskap om naturlandskapet och befintlig bebyggelse. Byggnadsordningen antogs av kommunfullmäktige i september 2020.

Stockholms arkitekturpolicy

Med utgångspunkt i översiktsplanen utgör Stockholms arkitekturpolicy tillsammans med Stockholms byggnadsordning och kommande vägledningar en familj av dokument som bidrar med kunskap, strategier och arbetssätt till stöd för stadens gestaltning. Stockholms arkitekturpolicy berör planering i alla skalor, från den stora skalan, staden och området till utformningen av enskilda byggnader och deras detaljer skapar därmed förutsättningar för en väl gestaltad helhetsmiljö när staden växer. Arkitekturpolicyn redogör för olika förhållningssätt inom arkitektur och samhällsutveckling, samt ger konkreta medskick och metodtips. Byggnadsordningen antogs av kommunfullmäktige i oktober 2021.

Vision för City 2030

I oktober 2012 antog kommunfullmäktige Vision för City 2030. Visionen innehåller både övergripande beskrivningar och sju utvecklingsområden med tillhörande mål.

1. En vital urban miljö

City ska ha stor funktionsblandning, både i det offentliga rummet och i enskilda byggnader. Tillgängligheten till vattnet ska stärkas och tillgängliggöras. Platser ska tas tillvara och utvecklas i samspel med omgivande stadsmiljöer och ges en tydlig identitet. Citys stråk ska stärkas och kompletteras för att skapa god tillgänglighet mellan stadens platser.

2. En trygg och levande stadskärna

City ska ha attraktiva och aktiverade offentliga rum, som till exempel parker och torg. Fler verksamheter ska finnas dygnet alla timmar och nattbefolkningen ska öka. Den offentliga servicen ska stärkas och City ska ha fler miljöer för barn och ungdomar.

3. Europeiskt nav för näringsliv och handel

Fler arbetsplatser ska skapas, men ska vara mer blandade med bostäder och/eller hotell. Andelen boende ska bibehållas eller öka i förhållande till Citys arbetande befolkning. Där det inte är möjligt att uppföra bostäder är hotell önskvärda. Fler alternativa handelsstråk och ett breddat utbud av handel eftersträvas.

4. En stadsdel med viktiga kulturverksamheter

City ska ha ökad tillgänglighet till kultur i det offentliga rummet och på olika tider av dygnet. Ett brett och varierat utbud av kulturella verksamheter ska präglade City.

5. En tillgänglig regionkärna

Kapacitetsstarka trafikslag ska prioriteras i City och nya och förbättrade stråk för i synnerhet gående och cyklister ska skapas. Framkomligheten för cyklister ska förbättras och fler cykelparkeringsplatser ska skapas för att uppmuntra ett hållbart resande. Varudistributionen inom City ska vara rationell och samordnad mellan stadens aktörer.

6. Ett grönare City med fler bostäder

City ska ha ett miljömässigt hållbart fastighetsbestånd. Bättre luftkvalitet och minskat buller skapar förutsättningar för fler bostäder och ett mer levande stadsliv i gaturummet. City ska ha attraktiva och välbesökta grönytor så fler gröna inslag i stadsbilden ska skapas. City ska ha fler bostäder, planerade ur ett helhetsperspektiv.

7. Stockholms mest föränderliga stadsdel

City är Stockholms mest föränderliga stadsdel och ska utvecklas med kunskap om dess kulturhistoriska värden. En balanserad förnyelse och förtätning av City ska göras medvetet ur ett helhetsperspektiv med höga krav på arkitektonisk kvalitet.

Vägen till visionen

För att nå visionen krävs att staden arbetar samlat med City som ett stadsutvecklingsområde. Kännetecknande för City är dock att det är en befintlig stadsmiljö där stadens rådighet och roll är mer begränsad än i andra stadsutvecklingsområden. I arbetet med att utveckla Citys offentliga platser har staden en nyckelroll, inte bara i sin egenskap av planmyndighet eller markägare, utan också som samordnare.

Planering av sammanhängande platser

Eftersom variationen mellan Citys olika delar är stor blir det extra viktigt att arbeta platsorienterat. Olika platser inom området har olika förutsättningar. Det är därför viktigt att varje plats specifika egenskaper kartläggs och att planeringen sedan inriktas på att ta tillvara på förutsättningarna. Det innebär att platser vidareutvecklas utifrån potential snarare än att de omvandlas radikalt.

Stadens framkomlighetsstrategi

Framkomlighetsstrategin antogs av kommunfullmäktige 2013. Strategin är reviderad och godkändes av trafiknämnden december 2021. Framkomlighetsstrategin anger fyra principer för hur staden ska prioritera så att kapaciteten och pålitligheten i väg- och gatutrafiken kan öka och bidra till ett tryggt, snyggt, miljövänligt och hälsosamt Stockholm.

1. Mer plats till gångtrafikanter, cyklister och bussar.
2. Minskad restid för kollektivtrafiken och mer pålitlig restid för alla.
3. Attraktiva offentliga rum.
4. Minska de negativa effekterna som trafiken kan ha på storstadslivet.

Stadens framkomlighetsstrategi antogs av kommunfullmäktige 2013. En revidering av programmet pågår. Strategi för offentliga rum och Grönare Stockholm är kompletteringar till Framkomlighetsstrategin.

Agenda 2030

Agenda 2030:s globala mål ligger till grund för stadens hållbara utveckling. Stockholm ska vara ledande i genomförandet av de globala hållbarhetsmålen. Agendan ska vara ett stöd för att utveckla arbetet för social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet. I stadens hållbarhetsrapport ges en samlad bild av stadens hållbarhetsutmaningar där stadens tre inriktningsmål och de 17 globala målen för hållbar utveckling är utgångspunkten i uppföljningen.

Målen är integrerade och odelbara, vilket innebär att framgång för ett av målen ger positiva effekter på andra mål.

Riksintressen enligt miljöbalken

Riksintresse för kulturmiljövården, AB 115

Stockholms innerstad med Djurgården är utpekad som riksintresse för kulturmiljövården. Riksintressen beslutas av riksdagen eller utses av sektorsansvariga statliga myndigheter. För kulturmiljövården är Riksantikvarieämbetet beslutande myndighet.

Enligt Riksantikvarieämbetet är en riksintressant kulturmiljö ett område av nationellt intresse där landskapet är så präglad av sin historia att kulturmiljön utgör en av platsens stora tillgångar. I dessa miljöer ska kulturhistoriska värden väga särskilt tungt vid en avvägning mellan olika intressen.

Riksintresseanspråket innebär att området ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada de värden som legat till grund för utpekandet. Det innebär inte ett förbud mot åtgärder i eller i närheten av området. Åtgärder som påtagligt kan komma att skada ett riksintresse får däremot inte komma till stånd. Enligt Naturvårdsverkets och Riksantikvarieämbetets allmänna råd kan påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön uppstå om en åtgärd mer än obetydligt kan skada något eller några av de värden som utgör grunden för riksintresset. För ändrad markanvändning som inte medför påtaglig skada på riksintresset gäller att hänsyn ska visas så långt möjligt.

I riksintressebilagan till gällande översiktsplan finns de riksintressanta kulturmiljöerna beskrivna. Tillsammans med Stadsmuseets klassificeringskarta är beskrivningarna ett rådgivande kunskapsunderlag. Riksintressebilagan innehåller även förhållningssätt för att tillgodose riksintresset och utveckla staden.

Att arbeta inom ett riksintresse innebär ett ansvar för att väga till exempel behovet av bostäder och utvecklingen av kommersiella fastigheter mot konsekvenserna för riksintresset. Rivningar och förändringar kan medföra risk för ackumulerad skada på stadsmiljöns kulturmiljövården. I City är det angeläget att bevara resterna av äldre bebyggelse som har ett högt kulturvärde och har överlevt 1950- och 1980-talens rivningsvåg, modernismens byggnader från 1950–1970-talen samt postmodernismens byggnader från 1980–1990-talen. Kulturvärdena ska ses som en tillgång i stadsutvecklingen. De tillhör det som gör Stockholm till en intressant stad att bo i, verka i och besöka. Redan tidigt i en planprocess ska kulturvärden vara en faktor i avvägningen och behöver grunda sig på platsspecifika analyser av kulturmiljö och stadslandskap sammanvägda med övriga intressen. I slutänden är det Länsstyrelsen som bedömer om förändringen innebär påtaglig skada på riksintresset.

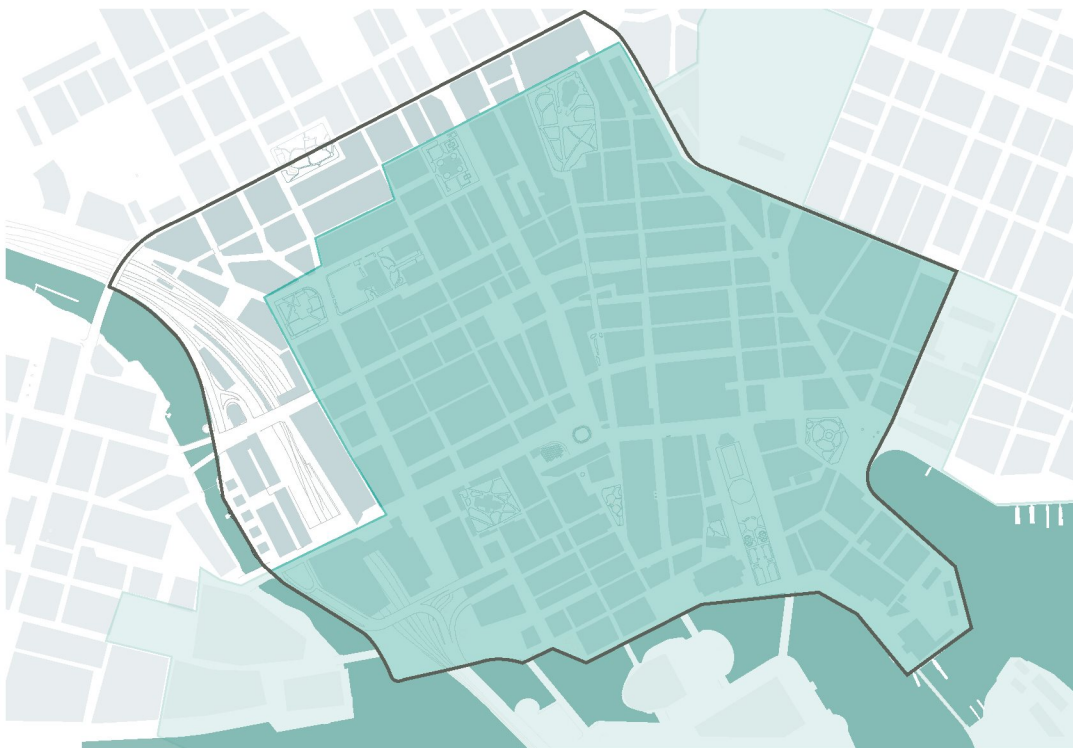
Stads- och samhällsplaneringen berör många aspekter, däribland olika fysiska, ekonomiska, sociala, ekologiska och kulturella faktorer. I planarbetet ska en avvägning göras mellan dessa intressen och olika lokala, regionala och nationella mål. En transparent redovisning av vilka avvägningar som gjorts i olika skeden bidrar till ett i slutänden väl genomfört projekt. Olika riksintressen kan vägas mot varandra men inte mot allmänna intressen.

Övriga riksintressen

Inom Cityområdet är Citybanan samt Stambanan genom Stockholm av riksintresse för kommunikation. Detaljplanearbetet för Västra City kommer att belysa påverkan på stambanan. Inom Stockholms stad finns inga riksintressen för totalförsvarets militära del som kan redovisas öppet. Hela landets yta är dock samrådsområde för objekt högre än 20 meter utanför, och högre är 45 meter inom, sammahållen bebyggels

Fornlämningar

Stora delar av City ingår i fornlämningsområdet Stockholm L2015:7789 (RAÄnr. 103:1). Inom område 103:1 finns det särskilt registrerade fornlämningar framförallt fartygslämningar. Här kan man förvänta sig fynd från medeltid till 1600-tal. Alla schaktningar inom fornlämningsområdet är tillståndspliktiga och samråd krävs alltid med Länsstyrelsen.

Fornlämningsområde
L2015:7789 ton. Forn-
lämningsområdet är
inlagt efter karta från
1650-talet.

Källa: Riks-
antikvarieämbetet

Vad säger lagen

Programmet för City, är likhet med översiktsplanen och byggnadsordningen, vägledande för beslut som avser detaljplaner och bygglov. Enskilda plan- eller bygglovsärenden prövas juridiskt genom PBL. Vid intresseavvägningar enligt plan- och bygglagen behöver sådana åtgärder och förändringar som tillgodoser allmänna intressen få företräde.

Här följer ett urval av de lagparagrafer, byggregler och allmänna råd som reglerar byggandet och som tillämpas i utformnings- och gestaltungsfrågor vid planering och bygglovgivning.

Plan- och bygglagen, PBL

2 kap. Allmänna och enskilda intressen

2:1 § Vid prövningen av frågor enligt denna lag ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen

2:3 § Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,

2:6 § Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan

Första stycket gäller också i fråga om skyltar och ljusanordningar.

Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas. Lag (2014:477).

5 kap. Att ta fram områdesbestämmelser och detaljplaner

Underlag för detaljplanearbetet

10 § För att underlätta detaljplanearbetet får kommunen ange planens utgångspunkter och mål i ett särskilt program. Lag (2021:785).

8 kap. Krav på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser

Byggnadsverks utformning

8:1 § En byggnad ska

2. ha en god form-, färg- och materialverkan,

Förbud mot förvanskning

8:13 § En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Det ska också tillämpas på

1. anläggningar som är bygglovspliktiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7 §,
2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,
3. allmänna platser, och
4. bebyggelseområden.

Underhåll och varsamhet

14 § Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

8:17 § Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden

Miljöbalken

1 kap. Miljöbalkens mål och tillämpningsområde

1:1 § Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

Miljöbalken skall tillämpas så att

1. människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan,
2. värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas,
3. den biologiska mångfalden bevaras,
4. mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhälls- ekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas, och
5. återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås.

3 kap. Grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden

3:6 § Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövärden eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

Boverkets byggregler, BBR

I Boverkets författningssamling (BFS) finns byggregler (BBR) med föreskrifter och allmänna råd som förtydligar vad varsamhet, förvanskning och särskilt värdefull byggnad eller bebyggelsemiljö innebär.

1:2211 Varsamhet

Allmänt råd

För att en åtgärd ska anses vara varsam bör den respektera byggnadens karaktär avseende

- proportioner, form och volym,
- materialval och utförande,
- färgsättning,
- detaljomsorg och detaljeringsnivå.

Den bör också ta till vara detaljer som är väsentliga för byggnadens karaktär. (BFS 2016:6).

1:2212 Förbud mot förvanskning

Allmänt råd

Vid prövning om en åtgärd medför en förvanskning bör det klargöras om åtgärden förändrar byggnadens karaktärsdrag eller skadar någon av de egenskaper som sammantaget ligger till grund för byggnadens eller områdets kulturvärden. (BFS 2016:6).

1:2213 Särskilt värdefull byggnad

Allmänt råd

En byggnad kan vara en sådan särskilt värdefull byggnad som avses i 8 kap. 13 § PBL antingen för att den har sådana värden i sig eller för att den utgör en väsentlig del av en särskilt värdefull bebyggelsemiljö. Vad som sägs här om byggnader gäller även för bebyggelseområden.

En byggnad kan vara särskilt värdefull om den tydliggör tidigare samhällsförhållanden.

Exempel på detta är

- byggnader som representerar en tidigare vanlig byggnadskategori eller konstruktion som nu har blivit sällsynt,
- byggnader som belyser tidigare bostadsförhållanden, sociala och ekonomiska villkor, arbetsförhållanden, olika gruppers livsvillkor, stadsbyggnadsideal eller arkitektoniska ideal samt värderingar och tankemönster,
- byggnader som har representerat för lokalsamhället viktiga funktioner eller verksamheter.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den tydliggör samhällsutvecklingen. Exempel på detta är

- byggnader som till exempel illustrerar folkrörelsernas framväxt, massbilismens genombrott, immigration eller emigration,
- byggnader som har tjänat som förebilder eller på annat sätt varit uppmärksammade i sin samtid,
- byggnader som präglas av en stark arkitektonisk idé.

En byggnad kan också vara särskilt värdefull om den i sig utgör en källa till kunskap om äldre material och teknik.

En byggnad kan vara särskilt värdefull från konstnärlig synpunkt om den uppvisar särskilda estetiska kvaliteter eller har en hög ambitionsnivå med avseende på arkitektonisk gestaltning eller i utförande och materialval eller i konstnärlig gestaltning och utsmyckning.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den värderas högt i ett lokalt sammanhang.

Exempel på detta kan vara byggnader som har haft stor betydelse i ortens sociala liv eller för ortens identitet eller i lokala traditioner.

I begreppet särskilt värdefull byggnad ligger att byggnaden särskilt väl ska belysa ett visst förhållande eller i sitt sammanhang ha få motsvarigheter som kan belysa samma förhållande.

Byggnader från tiden före 1920-talets bebyggelseexpansion, som har sin huvudsakliga karaktär bevarad, utgör idag en så begränsad del av byggnadsbeståndet att flertalet av dem kan antas uppfylla något av kriterierna för särskilt värdefull byggnad. (BFS 2016:6).

Källor

Lagar, regler och råd uppdateras kontinuerligt. För uppdaterade texter, se boverket.se och riksdagen.se.

Hamnpaviljonger Strömkajen.

Referenser och underlag

C/O City, **Urbana ekosystemtjänster**, 2014.

C/O City, **Ekosystemtjänster i stadsplanering**, 2014.

Gehl Architects, **Stadsrum och stadsliv i Stockholms innerstad**, September 2005.

Göteborgs stad, webbplats: <http://stadsutveckling.socialhallbarhet.se/trygghet-och-oppnhet/>

Nyréns arkitektkontor, **Kulturmiljöutredning – Karaktärisering av City**, 2016.

Nyréns arkitektkontor, **Konsekvensbeskrivning för Riktlinjer, del 1, inom Program för City. 2017.**

Länsstyrelsen och Stockholms stad, **Alla tiders Stockholm**, Stockholmia förlag, 2014.

Länsstyrelsen, **Sergels torg – Ett planeringsunderlag**, 2000.

Riksantikvarieämbetet, **Riksintressen för Kulturmiljövården – Stockholms län (AB)**, 2002.

Spacescape, **Cityanalys**, Januari 2012.

Stockholms läns landsting, **RUFS 2050**, Rapport 2018:10. 25 oktober 2018.

Stockholms stad, **Cykelplan**, 2015.

Stockholms stad, **Fakta om näringslivet. Områdesblad 2020 Norrmalm.**

Stockholms stad, **Fakta om besöksnäringen i Stockholm 2020.**

Stockholms stad, **Fler platser i staden för live- och kulturscener**. Bilaga till tjänsteutlåtande,

Dnr 6.1/320/2019. 2019-09-10.

Stockholm Stad, **Framkomlighetsstrategi**, KF 2013

Stockholms stad, **Grönare Stockholm: Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden**, 2017.

Stockholms stad, **Gångplan**, 2016.

Stockholms stad, **Handledning för arbete med socialt värdeskapande perspektiv**, 2019.

Stockholms stad, **Hållbarhetsrapport 2021**, mars 2021.

Stockholms stad, **Klarabergsgatan och delar av City – Vägledning för stadsrummens gestaltning**. 2015.

Stockholms stad, **Planprogram för utveckling av Västra City**, samrådshandling, augusti 2009.

Stockholms stad, **PM: Att tillgodose kulturvärden och utveckla stadsmiljön i områden av riksintresse**. Mars 2014, redigerad november 2014.

Stockholms stad, Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, **Skillnadernas Stockholm**. 2015.

Stockholms stad, Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, **Staden där vi möts. Arkitektur och kultur i det offentliga rummet**. 2016.

Stockholm Stad, **Stockholms arkitekturpolicy**, KF 2021-10-04

Stockholm Stad, **Stockholms byggnadsordning**, KF 2020-09-2

Stockholms stad **Strategi för nattklubbar och livescener**, 2021.

Stockholms stad, **Strategi för offentliga rum**, 2018.

Stockholms stad, **Trafik- och gatumiljöplan Stockholms City**, granskningshandling 2017-05-18.

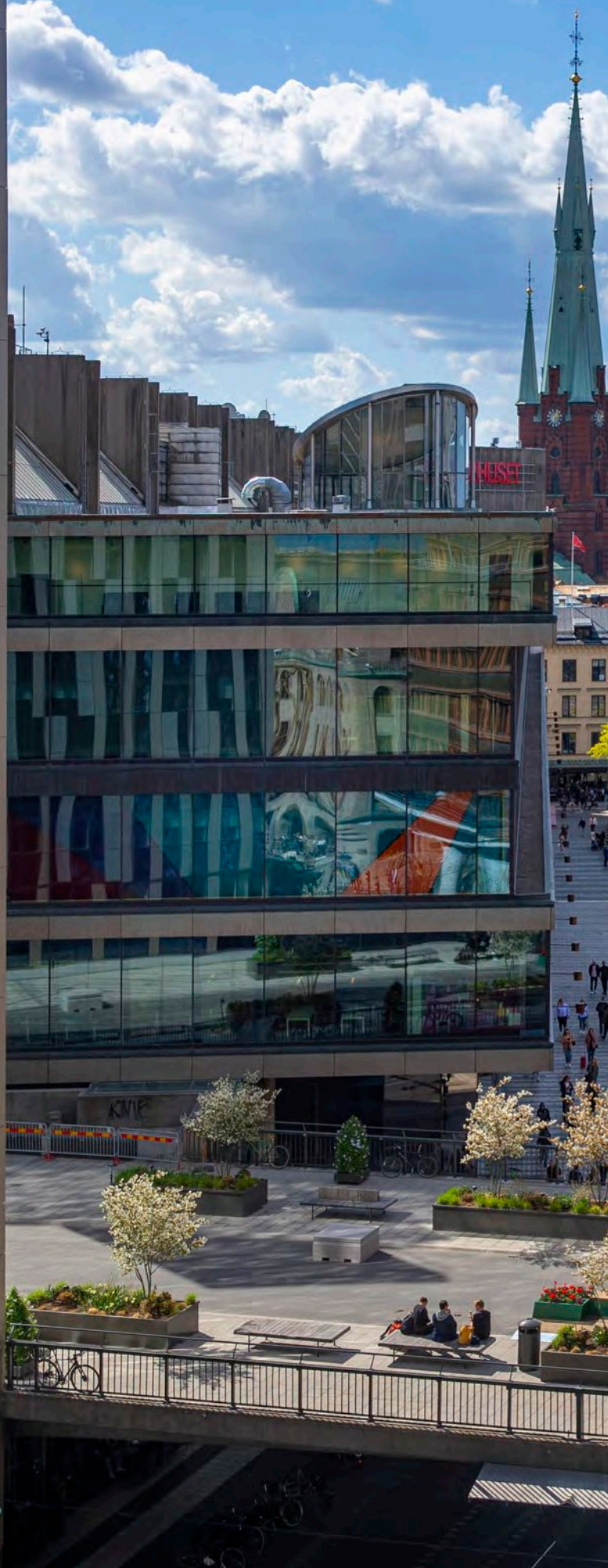
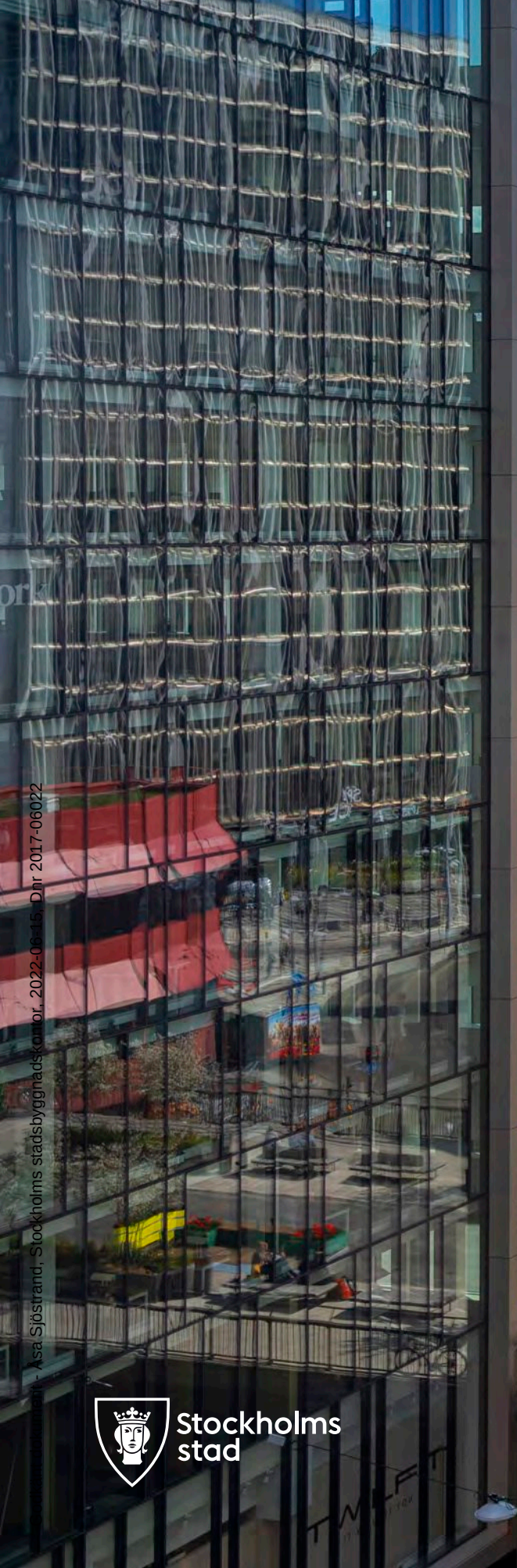
Stockholm stad, **Vision 2030 - Ett Stockholm i världsklass**, KF 2007-06-11

Stockholm Stad, **Vision 2040 - Möjligheternas Stockholm**, KF 2020-06-15

Stockholms stad, **Översiktsplan för Stockholms stad, samt bilagan Riksintressen enligt Miljöbalken** KF 2018-02-19

Asa Sjöstrand, Stockholms stadbyggnadskontor, 2022-06-15, Dnr 2017-06022

Stockholms
stad